

Fernāns de Vareness

**PĀRSKATS
PAR MAZĀKUMTAUTĪBU
TIESĪBĀM VALODAS
LIETOJUMA JOMĀ**

Rīga 2003

Autortiesības oriģinālizdevumam angļu valodā © 2000 Atvērtās Sabiedrības Institūts (Open Society Institute). Autortiesības tulkojumam latviešu valodā © 2003 Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs. Visas tiesības ir aizsargātas. Publicēts pēc vienošanās ar Atvērtās Sabiedrības Institūtu. Šā izdevuma pavairošanai, uzglabāšanai datu bāzēs vai nodošanai jebkādā formā vai izmantojot jebkādas līdzekļus ir vajadzīga iepriekšēja Atvērtās Sabiedrības Institūta vai attiecībā uz tulkojumu latviešu valodā Atvērtās Sabiedrības Institūta un Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centra rakstiska atļauja.

Open Society Institute

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs

Alberta iela 13, Rīga LV-1010, Latvija
Tālr.: 7039290
Fakss: 7039291
E-pasts: office@humanrights.org.lv

Sagatavots SIA PUSE PLUS

ISBN: 9984-9707-1-X

S A T U R S

1.	IEVADS	1
2.	CILVĒKTIESĪBAS, DEMOKRĀTIJA UN MAZĀKUMTAUTĪBAS	6
3.	JURIDISKĀS SAISTĪBAS, POLITISKĀS SAISTĪBAS UN MAZĀKUMTAUTĪBU TIESĪBAS	7
4.	MAZĀKUMTAUTĪBU VALODU LIETOJUMS PRIVĀTAJĀ SFĒRĀ	8
4.1.	Mazākumtautību valodu lietojums rakstveidā un mutvārdos privātajā sfērā	9
4.2.	Personvārdi un vietvārdi mazākumtautību valodās	12
4.3.	Publiskas izkārtnes mazākumtautību valodās	14
4.4.	Mazākumtautību valodu lietošana privātos plašsaziņas līdzekļos	16
4.5.	Privātā izglītība un mazākumtautību valodas	18
4.6.	Mazākumtautību valodu lietojums reliģiskos un kultūras pasākumos	20
4.7.	Valoda privātās uzņēmējdarbības un nodarbinātības jomā	22
4.8.	Mazākumtautību valodu lietojums privātās organizācijās un mazākumtautību organizāciju reģistrācija	24
4.9.	Pārrobežu kontakti un mazākumtautību valodas	26
5.	MAZĀKUMTAUTĪBU VALODU LIETOŠANA VALSTS IESTĀDĒS	28
5.1.	Mazākumtautību valodu lietošana administratīvās un valsts iestādēs. Vispārējs ieskats	29
5.2.	Valsts izglītība un mazākumtautību valodas	32
5.3.	Tiesvedība un administratīvie procesi	34
5.4.	Oficiāla personvārdu un vietvārdu lietošana	36
5.5.	Sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi un mazākumtautību valodas	38
5.6.	Politiskās norises, vēlēšanu process un oficiāla mazākumtautību valodu lietošana	39

5.7.	Pilsonība, valodas prasmes prasības un mazākumtautību pārstāvju neiekļaušana	43
6.	TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI UN MEHĀNISMI MAZĀKUMTAUTĪBU TIESĪBU PĀRKĀPUMA GADĪJUMĀ	46
6.1.	Eiropas Cilvēktiesību tiesa	49
6.2.	ANO Cilvēktiesību komiteja	51
6.3.	Baltijas jūras valstu padomes demokrātisko institūciju un cilvēktiesību, to skaitā pie mazākumtautībām piederošu personu tiesību, komisija	53
6.4.	Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību	55
6.5.	Eiropas Harta par reģionālajām vai minoritāšu valodām	57
6.6.	Eiropas Padomes cilvēktiesību komisārs	58
6.7.	EDSO mehānismi un institūcijas	60
6.7.1.	Augstais komisārs mazākumtautību jautājumos	60
6.7.2.	Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs	62
6.7.3.	Cilvēka dimensijas mehānismi	63
6.7.4.	EDSO misijas un praktiskā darbība	64
6.8.	Citi lobēšanas un informēšanas pasākumi	64
7.	SECINĀJUMI PIEZĪMES	66 67
8.	PIELIKUMI	78
8.1.	Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību	78
8.2.	Eiropas Harta par reģionālajām vai minoritāšu valodām	83
8.3.	Hāgas Rekomendācijas par mazākumtautību tiesībām uz izglītību	99
8.4.	Oslo Rekomendācijas par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām	103
8.5.	EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokuments	107
8.6.	Cilvēktiesību komiteja, vispārīgais komentārs Nr.23, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (SPPPT) 27. pants	110
9.	RESURSI UN KONTAKTI	114
	PARAUGS IESNIEGUMAM ANO CILVĒKTIESĪBU KOMITEJAI	127

1. IEVADS

Attiecīgas starptautiskas vienošanās un saistības nosaka starptautisko obligāto standartu minimumu. Šo vienošanos un saistību šaura interpretācija būtu pret-runā ar to būtību un mērķi.¹

Šīs grāmatas uzdevums ir pēc iespējas pilnīgi raksturot mazākumtautību cilvēktiesības valodas lietojuma jomā. Tās galvenais mērķis ir sniegt juridiskas vadlīnijas. Tajā ir ietverta informācija par galvenajiem līgumu un citu dokumentu noteikumiem, kuros aplūkotas mazākumtautību tiesības. Atsevišķā nodaļā snieg-tas sīkas ziņas par organizācijām un programmām, kas varētu būt noderīgas tiem, kam vajadzīga papildu informācija vai atbalsts, kā arī pārskatāmas tabulas, kurās sīki aplūkotas mazākumtautību tiesības un attiecīgie līgumu noteikumi, kas tās reglamentē.

Ievērojams skaits dokumentu gan Eiropas līmenī (Eiropas Padome, EDSO, Eiropas Savienība), gan starptautiskajā līmenī atzīst, ka mazākumtautību vai reģionālo valodu lietotājiem piemīt cilvēktiesības, kas ir jāievēro. Tomēr, ņemot vērā šo tiesību sarežģītības vai vispārinājuma pakāpi, ir jāatzīst, ka dažkārt rodas grūtības skaidri noteikt, kāda ir šo tiesību praktiskā nozīme.

Grāmatas autors cer, ka lasītājiem būs noderīgs viņa sniegtais īsais un skaidrais specifisko mazākumtautību tiesību uzskaitījums valodas lietojuma jomā. Šīs tiesības izriet no starptautiskiem un Eiropas līmeņa līgumiem un dokumentiem. Tāpat dotas norādes, kur privātpersonas var iesniegt sūdzības, lai panāktu savu tiesību ievērošanu no valdības puses.

2. CILVĒKTIESĪBAS, DEMOKRĀTIJA UN MAZĀKUMTAUTĪBAS

Nebūs pārspilēti teikt, ka Eiropas valstis mūsdienās darbojas uz kopīgu vērtību pamata. Šīs vērtības ietver tiesiskumu, demokrātiju, cilvēktiesības, to skaitā pie mazākumtautību grupām piederošu personu tiesības, iecietību un plurālistisku sabiedrību. Šīs vērtības pilnībā atbalsta gan EDSO dokumenti, gan Eiropas Padomes līgumi, tās ir ietvertas Eiropas Savienības kandidātvalstu izvērtēšanas politiskajos kritērijos. Šo vērtību īstenošana vairs nav izvēles jautājums, bet gan politiska un, cilvēktiesību un mazākumtautību tiesību jomā, juridiska nepieciešamība. Kā norādīts 1990. gada Parīzes Hartā jaunai Eiropai, "pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības ir jāievēro, jo tās ir universālo cilvēktiesību daļa". Arī iecietības un plurālisma veicināšana ir būtisks šo kopīgo vērtību aspekts.

Tiesiskās un politiskās saistības, kuru mērķis ir miers, drošība un cilvēktiesības, kurās skaidri formulēta apņemšanās nodrošināt iespēju lietot mazākumtautības valodu, uzskatāmas par konstruktīvu mēģinājumu saskaņot cilvēktiesību morālo pusi ar praktiskākajiem aspektiem, proti, jautājumu, kā panākt, lai mazākumtautības piedalītos un integrētos tai plašākajā sabiedrības daļā, ko pārstāv valsts. Šīs saistības pārstāv jaunas un progresīvas vēsmas, kurās līdztekus līdzdalībai un cieņpilnai attieksmei tiek ņemtas vērā arī valsts intereses un tās rīcībā esošie resursi. Saskaņā ar kādu EDSO dokumentu "draudzīgas attiecības tautu starpā, kā arī miers, taisnīgums, stabilitāte un demokrātija prasa, lai (...) tiktu aizsargāta (...) lingvistiskā identitāte, kā arī nodrošināti apstākļi šīs identitātes nostiprināšanai".²

3. JURIDISKĀS SAISTĪBAS, POLITISKĀS SAISTĪBAS UN MAZĀKUMTAUTĪBU TIESĪBAS

Mazākumtautībām – gan pilsoņiem, gan nepilsoņiem – ir daudzas tiesības attiecībā uz valodu.³ Šīs tiesības var izrietēt no starptautiskiem vai Eiropas līmeņa nolīgumiem, kas ir juridiski saistoši dokumenti. Arī EDSO un citu organizāciju politiski saistošie dokumenti paredz virkni tiesību. Lai gan šie dokumenti lielākoties nav juridiski saistoši, tomēr tie nosaka vismaz politiskas un morālas saistības un, iespējams, vēl lielāka nozīme ir piešķirama apstāklim, ka tie atspoguļo vispārīgu vienošanos par mazākumtautību cilvēktiesībām un valodas jomā piemērojamiem standartiem.⁴ Pastāv arī ievērojams skaits divpusēju starpvalstu nolīgumu, kas ir noslēgti starp Eiropas un Vidusāzijas valstīm un ir juridiski saistoši, un atzīst virkni mazākumtautību tiesību. Vairākums šādu līgumu gan neparedz nekādus mehānismus, kas garantētu to ievērošanu, kā arī neparedz iespējas vērsties tiesā vai citā institūcijā tām personām, kuru tiesības ir pārkāptas. Neraugoties uz to, ratificētu līgumu kā juridiski saistošu atzīst lielākā daļa Eiropas tiesību sistēmu, līdz ar to privātpersonas dažās no šīm valstīm var iesniegt prasību tiesā, pamatojoties uz šāda līguma pārkāpumu.⁵

Līdztekus juridiskajām saistībām Eiropas valstu valdībām ir vismaz morāls pienākums veikt citus pasākumus, lai aizsargātu un nostiprinātu mazākumtautību valodas. Piemēram, Eiropas Parlaments ir atgādinājis dalībvalstīm par nepieciešamību "atzīt lingvistiskās minoritātes savos likumos un tādējādi radīt pamatnosacījumus reģionālo un mazākumtautību valodu un kultūru saglabāšanai un attīstībai".⁶

Tomēr par spīti paustajam atbalstam, mazākumtautības savos centienos nodrošināt, lai tiktu ievērotas viņu tiesības, bieži saskaras ar problemātisku faktu, ka daudzi cilvēktiesību standarti mēdz būt vai nu neskaidri, vai nekonkrēti. Tas nozīmē, ka ne vienmēr ir iespējams noteikt, ko tieši sevī ietver konkrētā tiesība attiecīgajā situācijā, vai kas tieši valdībām būtu jādara, lai izpildītu savas juridiskās saistības. Šī grāmata ir mēģinājums sniegt dažas atbildes. Tās iecere nav izraisīt akadēmiskas diskusijas par mazākumtautību tiesībām, bet gan sniegt īsu šo tiesību kopsavilkumu.

Autors tomēr vēlas brīdināt šīs grāmatas lasītājus, ka, lai gan par dažu tiesību saturu lielā mērā ir panākta skaidrība un vienprātība, tomēr par vairākiem

tiesību aspektiem juristu aprindās vēl aizvien nevalda saskaņota izpratne un domas dalās. Īsuma labad autors ir izdarījis vairākus vispārinājumus, kuri dažiem var šķist diskutabli.

Dažādās mazākumtautību tiesības valodas lietojuma jomā grāmatā bieži izklāstītas ļoti skaidri un nepārprotami, tomēr katrs atsevišķais gadījums praksē var būt ārkārtīgi atšķirīgs. Lai gan ir panākta diezgan liela vienprātība par to, kas būtu uzskatāms par mazākumtautību tiesību pārkāpumu attiecībā uz tiesībām lietot valodu privātajā jomā, tomēr ir daudz sarežģītāk noteikt, kas ir uzskatāms par diskriminējošu praksi vai nepamatotu mazākumtautību tiesību noraidījumu gadījumos, kad mazākumtautības vēlas, lai viņu valodu lietotu valsts iestādēs. Šādos gadījumos ir jāaplūko daudzi faktori, lai noteiktu, vai valsts iestāžu atteikums sniegt personai pakalpojumus kādas mazākumtautības valodā ir bijis nepamatots.

Nākamās divās nodaļās konkrēti aplūkots, kādas ir mazākumtautību tiesības attiecībā uz savas valodas lietojumu. Pavisam īsi ir izklāstīts šo tiesību pamats, norādot, vai tiesības lietot kādas mazākumtautības valodu specifiskā jomā ir skaidri paredzētas starptautiskajās tiesībās – universālā vai reģionālajā (t. i., Eiropas) līmenī. Šādu norāžu pamatojumam ir sniegti arī starptautisko vai Eiropas institūciju lēmumi, ja tādi attiecīgajā jautājumā ir pieņemti.

4. MAZĀKUMTAUTĪBU VALODU LIETOJUMS PRIVĀTAJĀ SFĒRĀ

Valsts iestāžu aizliegums lietot mazākumtautību valodas privātajā sfērā pārkāpj virkni tiesību, kas ir vispāratzītas starptautiskajās tiesībās un aizvien biežāk tiek atzītas divpusējos un daudzpusējos nolīgumos un citos dokumentos. Ja valsts iestādes mēģina reglamentēt valodu, ko lieto privātajā sfērā, piemēram, tirdzniecībā, publikācijās, sapulcēs, kultūras pasākumos utt., tas varētu nozīmēt vairāku cilvēktiesību pārkāpumu, piemēram, tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi, vārda brīvību, tiesības uz nediskriminējošu attieksmi vai lingvistiskai minoritātei piederošu personu tiesības lietot savu valodu saziņā ar citiem šīs valodas lietotāju grupas locekļiem, ja ar to šīm personām tiek liegta iespēja izvēlēties valodu.

Lielākā daļa starptautisko līgumu un citu dokumentu, kuros ir aplūkotas mazākumtautību vai valodas tiesības, parasti ietver vispārīgus noteikumus, kuru pamatā ir Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (SPPPT) 27. panta formulējums, proti, "personas, kas pieder pie mazākumtautībām, ir tiesīgas brīvi lietot savu valodu gan publiski, gan privāti". Šos noteikumus var uzskatīt par tādiem, kas vairākumā gadījumu aizsargā mazākumtautības valodas lietojumu privātajā sfērā. Ir panākta plaša un pat vienprātīga vienošanās, ka šie noteikumi ir juridiski saistoši un ietilpst "cilvēktiesību standartu" kopumā attiecībā uz mazākumtautību valodu lietojumu. Tālāk sniegts apraksts par šo tiesību faktisko īstenošanu virknē specifisku situāciju, kas ir ļoti nozīmīgas mazākumtautībām.

4.1. Mazākumtautību valodu lietojums rakstveidā un mutvārdos privātajā sfērā

Personas, kas pieder pie mazākumtautībām (un jebkurš cilvēks), privātā sfērā ir tiesīgas lietot savu valodu. Ja valsts iestādes aizliedz vai ierobežo privātu mazākumtautību valodu rakstisku vai mutisku lietojumu, šāda rīcība ir uzskatāma par vārda brīvības pārkāpumu un diskrimināciju. Šāda rīcība būtu arī SPPPT 27. panta pārkāpums, jo personas, kas pieder pie lingvistiskās minoritātes, var pastāvēt uz tiesībām lietot savu valodu saziņā ar citiem šīs valodas lietotāju grupas locekļiem.⁷

Minētās tiesības lietot mazākumtautību valodas būtu pārkāptas tad, ja, piemēram, personām būtu aizliegts savā valodā risināt personiska rakstura sarunas sabiedriskās vietās. Tas nozīmētu vārda brīvības, SPPPT 27. panta pārkāpumu un diskrimināciju. Daudzos starptautiskos nolīgumos un citos dokumentos, kuros ir aplūkotas cilvēktiesības vai mazākumtautību tiesības, ir ietverti noteikumi, kuros ir nepārprotami atzītas šādas tiesības.⁸

Tas pats attiecināms uz gadījumiem, kad mazākumtautību pārstāvji valodu lieto rakstiski vai kā saziņas līdzekli. Valsts iestādes nedrīkst neļaut cilvēkiem rakstīt mazākumtautības valodā vai lietot šo valodu privātā sarakstē vai paziņojumos, kuros ietilpst arī mazākumtautības valodas lietojums privātos darījumos vai komerciālā sarakstē, pa telefonu, elektroniskajiem līdzekļiem utt. Ja šādās

situācijās pastāvētu mazākumtautības valodas lietojuma aizliegums, tad tas nozīmētu, ka ir pārkāptas starptautiskās tiesības, to skaitā vārda brīvība, tiesības uz nediskriminējošu attieksmi, kā arī personas tiesības lietot savu valodu saziņā ar citiem šīs mazākumtautības pārstāvjiem, kas attiecībā uz lingvistiskām minoritātēm noteiktas tādās normās kā SPPPT 27. pants.⁹

1993. gadā ANO Cilvēktiesību komiteja pieņēma konkrētu lēmumu par valodas ierobežojumiem privātās sarakstes vai paziņojumu jomā. Balentaina, Deividsona un Makintaira lietā pret Kanādu minētā komiteja puda stingru nostāju, ka valsts iestādes nevar aizliegt lietot kādu valodu privātā sarakstē vai paziņojumos, tomēr komiteja neizslēdza iespēju, ka valsts iestādes varētu pieprasīt, lai papildus tiktu lietota arī oficiālā valoda, tomēr tās nedrīkst aizliegt vai traucēt personas izvēlētas valodas lietojumu minētajās privātajās darbībās.

Starptautiskajās tiesībās saskaņā ar Eiropas Padomes līgumiem nav zināms neviens gadījums, kad būtu noteiktas tādas situācijas, kurās valsts iestādes varētu aizliegt mazākumtautību valodu lietojumu privātā sarakstē vai paziņojumos. Teorētiski šāds ierobežojums varētu būt iespējams vienīgi tad, ja tas būtu nepieciešams citu personu reputācijas aizsardzībai vai valsts drošības, sabiedriskās kārtības vai sabiedriskās morāles interesēs, kā arī lai novērstu kūdišanu uz rasu naidu vai vardarbību. Praktiski tomēr ir grūti iedomāties gadījumu, kad aizliegums lietot kādas mazākumtautības valodu varētu attiekties uz kādu no iepriekš minētajām kategorijām.

Par šīm tiesībām ir panākta plaša vienošanās līgumos un citos starptautiskos un Eiropas dokumentos, kuros pausta vienprātīga izpratne par to, kādi ir pienācīgie "standarti", kuri valdībām ir jāievēro saskaņā ar savām juridiskajām un politiskajām saistībām.¹⁰ Piemēram, vienā šādā dokumentā, Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. pantā, ir minēts:

1. Puses apņemas atzīt jebkuras nacionālajai minoritātei piederošas personas tiesības brīvi un bez iejaukšanās lietot savas minoritātes valodu privāti un publiski, mutvārdos un rakstveidā.

Domās dalās par tiesībām lietot mazākumtautības valodu privātos kultūras un mūzikas pasākumos. Ja valsts iestādes gribētu pasludināt kādu dziesmu, lugu,

operu utt. par nelikumīgu vai nu privātajā, vai publiskajā sfērā, balstoties vienīgi uz apsvērumu, ka tā ir mazākumtautības valodā, tas nozīmētu tādu tiesību kā vārda brīvības, tiesību uz nediskriminējošu attieksmi un SPPPT 27. panta pārkāpumu. Papildus tam, ka šīs tiesības ir ietvertas līgumos un citos dokumentos, kas atzīst mazākumtautības pārstāvju tiesības lietot savu valodu gan privātajā, gan publiskajā sfērā, šīs tiesības vēl nepārprotamāk ir izklāstītas dažos citos dokumentos.¹¹

1. tabula. Mazākumtautību valodas mutvārdos un rakstveidā privātajā sfērā

Valsts iestādes, kas aizliedz vai ierobežo mazākumtautības valodas lietojumu rakstiskā vai mutvārdu formā, pārkāptu virkni cilvēka pamattiesību, kā arī nolīgumus un politiskās saistības, ko valsts ir uzņēmusies ANO, Eiropas Padomes un EDSO ietvaros. Valsts iestādes tādējādi būtu pārkāpušas starptautiskās tiesības un Eiropas Padomes juridiskās saistības. Tāpēc mazākumtautības var iesniegt prasības valsts tiesās, ja tas ir iespējams, un/vai lietot juridiskus vai citus mehānismus, ko paredz ANO un Eiropas Padome. Tabulas kreisajā ailē iekļauti konkrēti gadījumi, kuros mazākumtautību pārstāvju tiesības aizsargā tabulas labajā ailē uzskaitīto nolīgumu un citu dokumentu noteikumi.

Tiesības rakstīt vai izteikties kādā valodā	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> • Privātas vēstules un citi rakstīti dokumenti mazākumtautības valodā • Dziesmas mazākumtautības valodā, ko cilvēki lieto kā privātpersonas vai personiskām vajadzībām • Mazākumtautības valoda, ko lieto privātās radiostacijās, televīzijas pārraidēs vai internetā • Mazākumtautības valoda, ko lieto privātos plakātos, izkārtņēs, zīmēs (to skaitā politiskiem, kultūras vai darījumu mērķiem) • Mazākumtautības valoda, ko lieto uz tirdzniecības produktu etiķetēm • Mazākumtautības valoda, ko lieto nevalstisko organizāciju, sociālu klubu utt. dokumentos vai pasākumos 	<ul style="list-style-type: none"> • Vārda brīvība (SPPPT 19. pants un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10. pants) • SPPPT 27. pants • Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi (SPPPT 26. pants un Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas jaunais, 12. protokols) • EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 32. punkta 5. apakšpunkts • Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. pants

4.2. Personvārdi un vietvārdi mazākumtautību valodās

Cilvēkam ir tiesības uz savu vārdu vai uzvārdu dzimtajā valodā.¹² Starptautiskās tiesības nepārprotami atzīst šīs tiesības kā daļu no tiesībām uz privāto dzīvi. Kādā no saviem lēmumiem ANO Cilvēktiesību komiteja ir skaidri norādījusi, ka privātās dzīves jēdziens ietver:

(...) cilvēka dzīves jomu, kurā viņš vienatnē vai attiecībās ar citiem var brīvi ļaut izpausties savai identitātei. Cilvēktiesību komiteja uzskata, ka cilvēka uzvārds (un vārds) ir nozīmīga cilvēka identitātes sastāvdaļa. Aizsardzība pret patvaļīgu vai nelikumīgu iejaukšanos cilvēka privātajā dzīvē ietver arī aizsardzību pret patvaļīgu vai nelikumīgu iejaukšanos cilvēka tiesībās izvēlēties un mainīt savu vārdu.¹³

Valsts iestādes nedrīkst patvaļīgi vai nelikumīgi iejaukties šajās tiesībās. ANO Cilvēktiesību komiteja ir paudusi nostāju, ka jebkuriem ierobežojumiem attiecībā uz cilvēka tiesībām izvēlēties savu vārdu, ir jābūt pietiekami pamatotiem.

Šīs tiesības ietilpst Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. pantā definētajās etnisko un lingvistisko minoritāšu tiesībās. Tās tiek iekļautas arī aizvien lielākā skaitā starptautisko un reģionālo līgumu un citu dokumentu par mazākumtautībām, etniskām vai lingvistiskām minoritātēm.¹⁴ Valsts nedrīkst liegt cilvēkam saukties vārdā vai uzvārdā, kas nav šīs valsts oficiālajā valodā vai arī nav atrodams oficiālos sarakstos. Vārds un uzvārds ļauj cilvēkam justies piederīgam savai ģimenei un kopienai. Līdz ar to tie ir neatņemama privātās dzīves sastāvdaļa.

Tomēr nav pilnīgi skaidrs, vai tiesības uz privāto dzīvi pašas par sevi Eiropā nozīmē to, ka valstij ir pienākums oficiāli atzīt vai lietot cilvēka vārdu vai uzvārdu tādā formā, kādā viņš to vēlas. Ja vien valsts iestādes neliedz cilvēkiem privāti lietot savus vārdus un uzvārdus tādā formā, kādā viņi to vēlas, valsts nav pārkāpusi cilvēka tiesības uz privāto dzīvi.¹⁵

Tomēr valsts iestādes atteikumu oficiāli atzīt vai lietot personas vārdu mazākumtautības valodā reizēm var uzskatīt par diskrimināciju, taču tā ir joma,

kas skar mazākumtautības valodas lietošanu valsts iestādēs un līdz ar to neskar privāto dzīvi. Šis jautājums ir aplūkots atsevišķi no privāta valodas lietojuma, sniedzot atsauces uz konkrētiem līgumiem un dokumentiem, 5. nodaļas 4. punktā.

Cilvēku vārdi un uzvārdi nav vienīgā joma, kurā mazākumtautības var būt tiesīgas lietot savu valodu. Valsts iestādes nedrīkst aizliegt privāti mazākumtautības valodā lietot arī vietvārdus un apvidvārdus. Cilvēkiem ir tiesības ģeogrāfiskas vietas privāti apzīmēt un saukt savā valodā. Ja valsts iestādes aizliedz šādu privātu valodas lietojumu, tās pārkāpj vārda brīvību un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. pantu. Šīs tiesības ir atzītas arī vairākos citos starptautiskos līgumos un starptautiskos un reģionālos dokumentos.¹⁶

Šīs tiesības nenozīmē, ka valsts iestādēm vienmēr ir oficiāli jāapstiprina vietu nosaukumi mazākumtautību valodās. Jautājums par oficiālajiem vietu nosaukumiem ir saistīts ar jautājumu par mazākumtautības valodas lietojumu valsts iestādēs un ir aplūkots šīs grāmatas 5. nodaļā.

Ja valsts iestādes pārkāpj minētās tiesības par privātu mazākumtautības valodas lietošanu, cilvēki var meklēt savu tiesību aizsardzību tiesā vai vērsties citās iestādēs.

2. tabula. Privāts vārdu, uzvārdu un nosaukumu lietojums mazākumtautību valodās

Aizliegums cilvēku vārdus un organizāciju nosaukumus privātā kārtā lietot mazākumtautību valodās nozīmētu vairāku starptautiskās un Eiropas tiesībās nostiprinātu cilvēka pamattiesību pārkāpumu. Tas pats attiecas uz vietvārdu lietojumu privātā kārtā. Tabulas kreisajā ailē iekļauto piemēru gadījumā mazākumtautību pārstāvji var iesniegt prasību, jo šajos gadījumos viņu tiesības aizsargā tabulas labajā ailē uzskaitīto nolīgumu un citu dokumentu noteikumi.

Personvārdi un citi nosaukumi mazākumtautību valodās	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> • Privāts vārda vai uzvārda lietojums mazākumtautību valodās • Nevalstisko organizāciju, kā arī korporatīvo, sociālo un politisko apvienību nosaukumi un apzīmējumi mazākumtautību valodās • Neoficiāls vietvārdu, ielu nosaukumu un citu toponīmu lietojums mazākumtautību valodās 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiesības uz privāto dzīvi • Vārda brīvība • SPPPT 27. pants • Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi • Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. pants • Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 11. pants • EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 32. punkts • Oslo Rekomendāciju 1. rekomendācija • Vārda brīvība • SPPPT 27. pants • Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. pants • EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 33. punkts • Oslo Rekomendāciju 3. rekomendācija

4.3. Publiskas izkārtnes mazākumtautību valodās

Starptautiskās tiesībās vārda brīvība ietver arī tiesības runāt savā valodā. Tas nozīmē, ka jebkurai personai, tostarp mazākumtautību pārstāvjiem, privātā sfērā ir tiesības izvēlēties valodu, kurā tie runā. Tas attiecas arī uz valodu, kas

izmantota publiski izstādītās privātās izkārtnēs, plakātos utt. ar komerciālu, reliģisku, sociālu, ar kultūru saistītu vai pat politisku saturu.¹⁷ Atsevišķos gadījumos valsts iestādes var pieprasīt, lai līdztekus mazākumtautību valodām tiktu lietota arī oficiālā valsts valoda, taču šī prasība nedrīkst ierobežot tiesības lietot mazākumtautību valodas šāda veida izkārtnēs.¹⁸

Vispārīgi runājot, šajā privātajā jomā cilvēkiem ir tiesības pilnīgi brīvi izvēlēties valodu. Valsts iestādes drīkst iejaukties tikai tādā gadījumā, ja pastāv kādi starptautiskajās tiesībās atzīti iemesli, piemēram, gadījumos, kad šāda iejaukšanās ir nepieciešama sabiedrības morāles un sabiedriskās kārtības interesēs un iejaukšanās apjoms ir proporcionāls iemesliem. Tomēr valsts iestāžu iejaukšanās pat šādos pamatotos gadījumos nedrīkst būt neierobežota. Tas nozīmē, ka valstis nedrīkst piespiest cilvēkus lietot tikai un vienīgi oficiālo valsts valodu privātajā sfērā. Striktākais, ko valsts iestādes var darīt, ir pieņemt likumu, ka līdztekus cilvēka izvēlētajai valodai ir jālieto arī oficiālā valsts valoda. Taču norma par oficiālās valsts valodas lietošanu līdztekus citai valodai nedrīkst ierobežot cilvēka tiesības izvēlēties valodu, kurā izteikties privātos pasākumos.¹⁹

Līdz ar to mazākumtautību pārstāvjiem var nākties ievērot prasību privātos plakātos un izkārtnēs līdztekus savai mazākumtautības valodai lietot arī oficiālo valsts valodu. Tomēr jāsaprot, ka valsts iestādes nekad nedrīkst aizliegt šajā privātajā jomā lietot mazākumtautības valodu. Tāpat arī prasības līdztekus mazākumtautības valodai lietot oficiālo valsts valodu nedrīkst kļūt tik apgrūtināšas, ka tās sāk ierobežot cilvēka tiesības privātos plakātos un izkārtnēs utt. lietot savu valodu.

Tiešas atsauces uz šīm tiesībām ir sastopamas vairākos dokumentos²⁰, jo īpaši Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. panta 2. punktā:

Puses apņemas atzīt jebkuras nacionālajai minoritātei piederošas personas tiesības izvietot zīmes, uzrakstus un citu personiska rakstura informāciju savas minoritātes valodā sabiedrībai redzamās vietās.

Šīs tiesības paredz arī to, ka mazākumtautību pārstāvjiem ir tiesības privātajā sfērā lietot arī specifisku alfabētu (piemēram, kirilicu, grieķu, latīņu, ivritu vai kādu citu alfabētu). Starptautiskās tiesības aizsargā tiesības lietot specifisku

alfabētu kā daļu no vārda brīvības un tās var tikt aizsargātas arī saskaņā ar SPPPT 27. pantu, jo alfabēts ir valodas sastāvdaļa. Tomēr tikai nedaudzos dokumentos šī norma ir skaidri un nepārprotami formulēta.²¹ Skaidrs ir tas, ka ikviens valsts iestāžu mēģinājums aizliegt privātajā sfērā lietot kādu specifisku alfabētu ir uzskatāms par starptautiskajās tiesībās un Eiropas nolīgumos garantēto pamattiesību pārkāpumu.

3. tabula. Publiskas izkārtnes mazākumtautību valodās

Privāts mazākumtautību valodu lietojums var būt publisks tādā ziņā, ka šo valodu var ieraudzīt vai izdzirdēt ikviens sabiedrības loceklis. Valsts iestādes nedrīkst aizliegt izstādīt publiskas izkārtnes mazākumtautību valodās vai pasludināt šādu izkārtni izstādīšanu par likumpārkāpumu. Tāda rīcība cita starpā pārkāptu tiesības uz vārda brīvību un citas zemāk uzskaitītās pamattiesības.

Publiskas izkārtnes mazākumtautību valodās	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> • Sabiedrībai redzami privāti plakāti un izkārtnes ar tekstu mazākumtautību valodās • Mazākumtautību valodu lietošana sabiedrībai redzamās reklāmas izkārtnēs, plakātos, sludinājumos utt. • Mazākumtautību valodu lietošana literāros darbos, brošūrās un politisku vai citu organizāciju izplatītos plakātos pirms vēlēšanām vai to laikā • Mazākumtautību valodu alfabēta lietošana privātajā sabiedrībai redzamās izkārtnēs, plakātos, reklāmas materiālos utt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vārda brīvība • Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi • SPPPT 27. pants • Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. pants • EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 32. punkta 1. apakšpunkts

4.4. Mazākumtautību valodu lietošana privātos plašsaziņas līdzekļos

Cilvēki var privāti izdot grāmatas un laikrakstus mazākumtautību valodās. Ja valsts iestādes mēģina to aizliegt tikai tādēļ, ka šīs grāmatas un laikraksti ir

valodā, kas nav oficiāli atzīta vai ir aizliegta, šāda rīcība ir uzskatāma par starptautisko tiesību un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas garantēto tiesību uz vārda brīvību pārkāpumu. Šīs tiesības aizsargā arī Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. pants un tamlīdzīgi vispārīgi noteikumi par mazākumtautībām. Mazākumtautību pārstāvjus nedrīkst atturēt no privātu izdevumu izdošanas viņu valodā.

Raugoties no juridiskā viedokļa, valsts iestādēm nav pienākums sniegt finansiālu palīdzību vai piešķirt līdzekļus, lai mazākumtautību pārstāvjiem būtu iespējams izdot grāmatas un laikrakstus savā valodā. Taču, ja valsts iestādes finansiāli vai kā citādi materiāli atbalsta privāto izdevējdarbību, saskaņā ar tiesībām uz vienlīdzīgu un nediskriminējošu attieksmi mazākumtautību pārstāvjiem ir tiesības uz šādu palīdzību.

Šīs tiesības tiek atzītas lielā skaitā nolīgumu un citu dokumentu.²²

Tiesības uz privātām pārraidēm garantē starptautiskās tiesības un Eiropas Padomes līgumi, kur šīs tiesības veido daļu no vārda un preses brīvības. Tādējādi aizliegums lietot mazākumtautību valodas privātajās pārraidēs ir uzskatāms par vārda brīvības pārkāpumu. ANO Cilvēktiesību komiteja to ir apliecinājusi vairākos komentāros par valstu ziņojumiem, kā, piemēram, šajā:

7. Komiteja pauž bažas par nepietiekamu etnisko, reliģisko un lingvistisko minoritāšu tiesību aizsardzību Dominikānas Republikā. Šai sakarā Komiteja atzīmē, ka aizliegums pārraidēs bez spāņu valodas lietot arī kādu citu valodu neatbilst Pakta 19. pantam [par vārda brīvību].²³

Aizliegums privātajās pārraidēs izmantot mazākumtautību valodas būtu arī diskriminācijas veids un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. panta pārkāpums. Šīs mazākumtautību tiesības atzīst arī daudzi citi juri-diski un politiski dokumenti.²⁴

4. tabula. Mazākumtautību valodu lietošana privātos plašsaziņas līdzekļos un pārraidēs

Ierobežojumi vai aizliegums lietot mazākumtautību valodas privātos plašsaziņas līdzekļos un pārraidēs ir ļoti smags cilvēktiesību pārkāpums, jo šādi ierobežojumi vai aizliegums nepārprotami ir pretrunā ar visvarīgākajiem demokrātijas, starptautisko tiesību un Eiropas standartu elementiem – vārda un preses brīvību. Šādi valsts iestāžu mēģinājumi var būt arī citu mazākumtautību pamattiesību pārkāpums.

Tiesības lietot mazākumtautību valodas privātos plašsaziņas līdzekļos	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> • Mazākumtautību valodās sarakstītu grāmatu, laikrakstu, apkārtrakstu, žurnālu utt. izdošana vai izplatīšana • Mazākumtautību valodu lietošana privātās radio vai televīzijas pārraidēs, ziņu izlaidumos vai muzikālās vai citās programmās • Atteikums izsniegt licenci vai atļauju laikraksta vai žurnāla izdošanai vai radio vai televīzijas kanāla darbībai 	<ul style="list-style-type: none"> • Vārda brīvība • Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi • SPPPT 27. pants • Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 9. pants • Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 11. panta 2. punkts • EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 32. punkta 2. apakšpunkts • Oslo Rekomendāciju 8. rekomendācija • Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 9. panta 2. punkts • SPPPT 27. pants • Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi un vārda brīvību • Oslo Rekomendāciju 8. rekomendācija

4.5. Privātā izglītība un mazākumtautību valodās

Valsts iestādes nedrīkst aizliegt privātu skolu, kurās māca mazākumtautību valodas vai kurās mācību valoda ir kāda no mazākumtautību valodām, izveidi vai darbību. Dažādos nolīgumos šīs tiesības tika atzītas vēl pirms Apvienoto nāciju organizācijas izveides.²⁵ Kaut gan ir atšķirības šo tiesību formulējumā, tās

atzīst daudzi un dažādi juridiski un politiski dokumenti.²⁶ Juridiskos un citos dokumentos parasti ir piebilde, ka valsts iestādes var izvirzīt prasību visiem šo skolu skolēniem apgūt arī noteiktu oficiālās valsts valodas līmeni.²⁷

Ja valsts iestādes sniedz palīdzību privātajām skolām, nedrīkst diskriminējoši izturēties pret mazākumtautību izglītības iestādēm, kaut arī attieksme pret šīm skolām var būt atšķirīga.²⁸ Tas nozīmē, ka valsts iestādēm ir vai nu jāpārstāj finansiāli un materiāli atbalstīt visas privātskolas, vai arī nediskriminējošā veidā jāsniedz palīdzība arī mazākumtautību skolām, kurās mācības notiek mazākumtautību valodās.²⁹ Netieši to apstiprina arī ANO Cilvēktiesību komitejas viens no jaunākajiem lēmumiem attiecībā uz Kanādas reliģiskās minoritātes sūdzību:

(...) Komiteja ir konstatējusi, ka pie Romas katoļu konfesijas nepiederošo reliģisko konfesiju pārstāvjiem nav iespējams savas skolas ar reliģisku novirzienu iekļaut vispārējās izglītības skolu sistēmā (...) Komiteja uzskata, ka atšķirīgo attieksmi pret Romas katoļu skolām, ko finansē no valsts budžeta līdzekļiem kā īpašu valsts izglītības sistēmas sastāvdaļu, un sūdzības autora reliģijas skolām, kas var būt tikai privātas, nevar uzskatīt par pieņemamu un objektīvu (...) Tikai pamatojoties uz saprātīgiem un objektīviem kritērijiem drīkst piešķirt finansējumu vienas konfesijas skolām un nepiešķirt to citas konfesijas skolām (...) Komiteja ir secinājusi, ka atšķirīgā attieksme pret Romas katoļu konfesiju un sūdzības autora reliģiju nav balstīta uz šādiem kritērijiem. Līdz ar to ir pārkāptas sūdzības autora tiesības saskaņā ar Pakta 26. pantu uz vienlīdzīgu un efektīvu aizsardzību pret diskrimināciju.³⁰

5. tabula. Privātā izglītība un mazākumtautību valodas

Mazākumtautību skolu, kurās mācību valoda ir kāda no mazākumtautību valodām, izveide un darbība ir starptautiskajās tiesībās jau sen atzītas tiesības un parasti tās ir iekļautas noteikumos par nediskriminējošu attieksmi vai specifiskos noteikumos par mazākumtautībām. Šīm tiesībām ir arī citi aspekti, piemēram, šādās mācību iestādēs iegūto diplomu oficiāla atzīšana.

Privātā izglītība un mazākumtautību valodas	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības atvērt privātas izglītības iestādes, kurās mācību valoda ir kāda no mazākumtautību valodām Tiesības uz to, lai valsts un citas iestādes (piemēram, universitātes) atzītu mazākumtautību izglītības iestādēs iegūtos diplomus Tiesības meklēt un saņemt privātu un cita veida palīdzību privātās mazākumtautību izglītības nodrošināšanai Tiesības lūgt un saņemt finansiālu un cita veida atbalstu no valsts iestādēm Tiesības apgūt iedzīvotāju vairākuma / oficiālo valsts valodu 	<ul style="list-style-type: none"> SPPPT 27. pants Tiesības uz izglītību kombinācijā ar tiesībām uz nediskriminējošu attieksmi Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 13. pants EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāģenas sanāksmes dokumenta 34. punkts Hāgas Rekomendāciju 4., 8. un 9. rekomendācija Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi Hāgas Rekomendāciju 10. rekomendācija Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi Oslo Rekomendāciju 7. rekomendācija Hāgas Rekomendāciju 10. rekomendācija Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 14. pants EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāģenas sanāksmes dokumenta 34. punkts Hāgas Rekomendāciju 12. un 13. rekomendācija

4.6. Mazākumtautību valodu lietojums reliģiskos un kultūras pasākumos

Savos reliģiskajos pasākumos mazākumtautībām ir tiesības lietot savu valodu. Ja valsts iestādes pasludinātu, ka reliģiskos pasākumos nav atļauts lietot mazākumtautību valodas, tās pārkāptu vārda brīvību, reliģijas brīvību, radītu diskri-

mināciju un nepildītu starptautiskās saistības, ko uzliek Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. pants un līdzīgi noteikumi, piemēram, Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 7. un 8. pants. Ir arī vairāki starptautiski dokumenti, kas tieši norāda uz tiesībām šādos gadījumos lietot mazākumtautību valodas.³¹

Ja reliģiskā ceremonija ir saistīta ar oficiālu dokumentu parakstīšanu, kā tas var būt laulības ceremoniju gadījumā, iepriekš izklāstīto iemeslu dēļ valsts iestādes nedrīkst aizliegt lietot mazākumtautības valodu ceremonijas privātajā daļā, taču tās var pieprasīt, lai “privāto” rituālu “oficiālā” daļa līdztekus mazākumtautības valodai notiktu arī oficiālajā valsts valodā, taču tās nedrīkst pilnībā aizliegt lietot mazākumtautības valodu arī šajā ceremonijas daļā.³²

Tāpat arī kultūras jomā aizliegums privāti vai publiski atskaņot dziesmas, iestudēt teātra izrādes, operas u.tml. mazākumtautību valodās ir nepārprotams tādu tiesību kā vārda brīvība, tiesības uz nediskriminējošu attieksmi un, visticamāk, arī Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. panta pārkāpums. Uz to norāda ļoti daudzi līgumi un citi dokumenti, kas atzīst mazākumtautību pārstāvju tiesības privāti un publiski lietot savu valodu. Vairākos dokumentos šīs tiesības ir formulētas arī precīzāk.³³

Situācija ir sarežģītāka gadījumos, kad šie privātie pasākumi ir jātulko oficiālajā valsts valodā, jo tādējādi nav tieša aizlieguma lietot mazākumtautību valodas. Šādos gadījumos prasība visos privātajos kultūras pasākumos lietot divas valodas tik un tā var būt starptautisko tiesību un Eiropas Padomes līgumu pārkāpums, ja:

a) prasība nodrošināt tulkojumu vai divas valodas ir tik apgrūtināša, ka attur no brīva mazākumtautību valodu lietojuma kultūras pasākumos. Tas ir vārda brīvības, SPPPT 27. panta un tiesību uz nediskriminējošu attieksmi pārkāpums;

b) prasība izmantot tulkojumu vai divas valodas pilnībā neattur no privātu kultūras pasākumu rīkošanas, taču rada neērtības un izmaksas, ar ko saskaras tikai mazākumtautību pārstāvji. Daudzos gadījumos šādas neērtības var būt tiesību uz nediskriminējošu attieksmi neievērošana, pat ja nav pārkāpta vārda brīvība un SPPPT 27. pants.

6. tabula. Reliģija, kultūra un mazākumtautību valodas

Dažkārt valsts iestādes var mēģināt ierobežot mazākumtautību valodu lietojumu reliģiskos pasākumos sevišķi, ja ceremonijām ir arī civiltiesisks raksturs, kā tas ir, piemēram, laulību ceremoniju gadījumā. Cilvēkiem, kurus attur no mazākumtautības valodas lietošanas šādās situācijās, ir tiesības iesniegt prasību par tabulas labajā ailē uzskaitīto cilvēktiesību pārkāpšanu.

Privāts mazākumtautību valodu lietojums un reliģiski pasākumi	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības garīdzniekiem vai draudzei reliģiskos pasākumos brīvi lietot mazākumtautību valodas Mazākumtautību valodu lietošana civiltiesiskās ceremonijās (laulības utt.) Tiesības lietot mazākumtautību valodu privātos kultūras pasākumos (operā, koncertos, teātra izrādēs, ielu teātra uzvedumos utt.) Nedrīkst būt nepamatotu vai patvaļīgu prasību privātos kultūras pasākumos 	<ul style="list-style-type: none"> Reliģijas brīvība (ja valoda ir būtiska reliģisko rituālu sastāvdaļa) Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi SPPPT 27. pants Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 12. pants EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāģenas sanāksmes dokumenta 32. punkta 4. apakšpunkts Oslo Rekomendāciju 4. rekomendācija Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 4. un 5. pants Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 12. pants EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāģenas sanāksmes dokumenta 32. pants

4.7. Valoda privātās uzņēmējdarbības un nodarbinātības jomā

Mazākumtautību pārstāvjiem ir tiesības brīvi lietot savu valodu privātajā uzņēmējdarbībā. Valsts iestādes nedrīkst atturēt fizisku vai juridisku personu no viņu izvēlētajā valodas lietošanas uzņēmējdarbībā. Likumdošana vai ierobežojumi, kas attur no kādas valodas lietošanas rakstiskā, vizuālā vai audio

formā privātās uzņēmējdarbības mērķiem, saziņā starp darba devēju un viņa darbiniekiem vai uzņēmēju un klientu ir vārda brīvības pārkāpums.³⁴

Atsevišķos gadījumos valsts iestādes var prasīt, lai privātajā uzņēmējdarbībā līdztekus mazākumtautību valodām tiktu lietota arī oficiālā valsts vai cita valoda³⁵, ja vien šāda prasība neizslēdz vai netraucē mazākumtautību valodu lietošanu. Piemēram, valsts iestādes var pieprasīt, lai nodokļu iekasēšanas vajadzībām iesniedzamie dokumenti būtu oficiālajā valsts valodā. Ja vien šāda prasība netraucē cilvēkiem brīvi lietot arī savu valodu, prasība iesniedzamos uzņēmuma dokumentus sastādīt oficiālajā valsts valodā nav uzskatāma par vārda brīvības pārkāpumu.

Vēl viena joma, kurā mazākumtautību pārstāvji var saskarties ar ierobežojumiem, ir saistīta ar nodarbinātību un iegemamo amatu. Parasti valsts iestādes nosaka nodarbošanās un privātās uzņēmējdarbības veidus, ar kuriem var nodarboties tikai tie cilvēki, kuri pietiekami labi pārvalda oficiālo valsts valodu. Kaut arī zināma šādas divvalodības pakāpe var būt attaisnojama noteiktās sabiedrisko pakalpojumu jomās (piemēram, privātie transporta vai veselības aizsardzības pakalpojumu sniedzēji), šādi ierobežojumi tomēr var pārkāpt cilvēka pamattiesības, ja tie ir pārāk stingri, nostāda neizdevīgā situācijā daudzus iedzīvotājus vai var tikt uzskatīti par nepamatotiem un neattaisnojamiem, jo sasniedzamo mērķu likumīgums nav samērojams ar līdzekļiem šo mērķu sasniegšanai. Citiem vārdiem sakot, šādi noteikumi, ja to sekas nopietni ietekmē daudzus iedzīvotāju iespējas pelnīt iztiku, ir tiesību uz vienlīdzīgu attieksmi bez diskriminācijas valodas vai izcelsmes dēļ pārkāpums. Piemēram, prasība, ka visiem taksometru šoferiem ir labi jāpārvalda oficiālā valsts valoda, visticamāk, ir nesamērīga, patvaļīga un līdz ar to diskriminējoša gadījumos, kad liela daļa šīs valsts iedzīvotāju brīvi nepārvalda oficiālo valsts valodu.

Atsevišķi dokumenti tieši atzīst tiesības lietot mazākumtautības valodu privātajā uzņēmējdarbībā.³⁶

7. tabula. Ar nodarbinātību un uzņēmējdarbību saistītas darbības un privāts mazākumtautību valodu lietojums

Valsts iestādes nedrīkst aizliegt vai pārlieku ierobežot mazākumtautību valodu lietošanu privātā uzņēmējdarbībā. Cilvēkiem, kurus attur no mazākumtautību valodu lietošanas šajā jomā, ir tiesības iesniegt prasību par tabulas labajā ailē uzskaitīto cilvēktiesību pārkāpšanu.

Mazākumtautību valodu lietošana privātās uzņēmējdarbības un nodarbinātības jomā	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> • Privāts mazākumtautību valodu lietojums preču etiķetēs • Mazākumtautību valodu lietojums veikalā vai darba vietā cilvēku privātajās darbībās • Mazākumtautību valodu lietojums tirdzniecības materiālos (sludinājumi, reklāmas materiāli, plakāti utt.) • Atteikums izsniegt atļaujas vai aizliegums nodarboties ar privātu uzņēmējdarbību vai strādāt kādā profesijā (taksometru šoferi, juristi, advokāti, žurnālisti, ārsti vai medmāsas ar savu privātpraksi u.c.), ja atteikuma vai aizlieguma iemesls ir oficiālās valsts valodas neprasme 	<ul style="list-style-type: none"> • Vārda brīvība • Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi • Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas 13. pants • Oslo Rekomendāciju 12. rekomendācija • Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi • Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 4. pants • Oslo Rekomendāciju 12. rekomendācija

4.8. Mazākumtautību valodu lietojums privātās organizācijās un mazākumtautību organizāciju reģistrācija

Privātām grupām vai organizācijām, piemēram, kultūras biedrībām, mazākumtautību asociācijām utt. savā darbībā ir tiesības lietot mazākumtautību valodas. Šīs tiesības aizsargā starptautiskās tiesības un Eiropas Padomes līgumi, kas garantē vārda brīvību. Ja valsts iestādes mēģina atturēt no mazākumtautības valodas lietošanas, šāda rīcība ir uzskatāma par diskriminējošu, bet lingvistiskas minoritātes gadījumā – par Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. panta pārkāpumu. Tāpat klasificējams arī valsts mēģinā-

jums aizliegt mazākumtautību valodu lietošanu privātu grupu vai organizāciju sanāksmēs vai citos pasākumos. Šīs tiesības ir iekļautas daudzos dokumentos un vismaz vienā līgumā.³⁷

Valsts iestādes var pieprasīt, lai privātu grupu vai organizāciju grāmatvedība un citi dokumenti būtu oficiālajā valsts valodā, taču šī prasība nedrīkst būt pārāk apgrūtināša vai atturēt privātu grupu vai organizāciju sastādīt šo dokumentāciju arī savā valodā.

Valsts iestādes nedrīkst aizliegt privātas organizācijas izveidi vai darbību tādēļ, ka tajā lieto vai tā asociējas ar kādu no mazākumtautību valodām, vai atteikties reģistrēt šādu organizāciju tajos gadījumos, kad reģistrāciju pieprasa likumdošana. Šāds aizliegums vai reģistrācijas atteikums pārkāptu tiesības uz biedrošanās brīvību, ja vien tas nav paredzēts likumā un nav nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā leģitīma mērķa sasniegšanai. Šīs tiesības netieši apstiprina jaunākie Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmumi³⁸, kā arī cilvēktiesību un mazākumtautību līgumi.³⁹

Ja nav likuma, kurā ir skaidri noteikti reģistrācijas kritēriji, valsts ierēdņi vai ministra atteikums reģistrēt mazākumtautības organizāciju vai iejaukšanās šādas organizācijas darbībā ir Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas pārkāpums. Tā kā šādā gadījumā nepastāv nekādas procesuālās garantijas, kas aizsargātu pret valsts ierēdņu rīcības brīvības patvaļu, iejaukšanās nevar tikt uzskatīta par noteiktu likumā. Lai gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa kādā lietā atsaucās uz reliģijas brīvību, tā arī cita starpā norādīja, ka šāda argumentācija būtu attiecināma arī uz biedrošanās brīvību. Tādēļ lingvistisko minoritāšu gadījumā “ja nepastāv tiesību akts, kurā ir skaidri noteikti reģistrācijas kritēriji un nepastāv nekādas procesuālās garantijas pret valsts ierēdņu rīcības brīvības patvaļu”, šādā situācijā būs pārkāpta Konvencijas 11. panta 2. daļa.

Un visbeidzot, valsts iestādes nedrīkst aizliegt cilvēkam ieņemt amatu nevalstiskās organizācijās, tostarp politiskās partijās, nepietiekamas oficiālās valsts valodas prasmes dēļ. Šāda valsts iestāžu iejaukšanās privātajā sfērā pārkāpj tiesības uz biedrošanās brīvību un ir uzskatāma par diskrimināciju, abu šo cilvēka pamattiesību pārkāpumu.

8. tabula. Privātas organizācijas un mazākumtautību valodas

Nevalstiskām organizācijām, kultūras biedrībām, politiskajām partijām un citām tamlīdzīgām sabiedriskām grupām, ja viņas to vēlas, ir tiesības savā darbībā lietot mazākumtautību valodas. Pamatojumu šīm individuālajām tiesībām var atrast virknē cilvēka pamattiesību, kas jau sen iestrādātas starptautiskajās tiesībās un Eiropas Padomes līgumos, kā tas redzams zemāk iekļautajos piemēros.

Privāts mazākumtautību valodu lietojums un privātas organizācijas	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības lietot mazākumtautību valodas darījumos, darbā un sanāksmēs Tiesības sastādīt organizācijas dokumentus (sanāksmju protokolus, grāmatvedības dokumentus u.c.) mazākumtautību valodās un izdot tajās publikācijas un brošūras Tiesības ieņemt amatus nevalstiskās organizācijās, tostarp politiskās partijās, bez lingvistiskiem ierobežojumiem, piemēram, oficiālās valsts valodas prasmes 	<ul style="list-style-type: none"> Vārda brīvība Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi SPPPT 27. pants Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 13. pants EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 32. punkta 1. apakšpunkts Oslo Rekomendāciju 6. rekomendācija Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 4. pants Oslo Rekomendāciju 12. rekomendācija

4.9. Pārrobežu kontakti un mazākumtautību valodas

Aizvien vairāk Eiropas un starptautiskā līmeņa līgumos un citos dokumentos mazākumtautībām ir garantētas tiesības saglabāt un kopt savu kultūru, kā arī saglabāt savu identitāti. Virkne līgumu sāk atzīt mazākumtautību tiesības veidot un uzturēt brīvus un miermīlīgus pārrobežu kontaktus, sevišķi ar cilvēkiem vai organizācijām ar tādu pašu etnisko, kultūras, lingvistisko vai reliģisko identitāti vai kopīgu kultūras mantojumu.⁴¹ Kaut arī sīkāk šīs tiesības nav izklāstītas, var uzskatīt, ka tās ietver arī cilvēku tiesības brīvi, bez valsts iestāžu iejaukšanās

uztvert ārzemju radio un televīzijas pārraides mazākumtautību valodās. Patiesībā tieši šīs tiesības ir atzītas vismaz vienā dokumentā.⁴²

9. tabula. Pārrobežu kontakti un mazākumtautību valodas

Kontakti ar ārzemēm un valodas	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības veidot kontaktus ar citu valstu mazākumtautību organizācijām Tiesības saņemt bez nepamatotiem ierobežojumiem ārvalstu radio un televīzijas pārraides mazākumtautību valodās 	<ul style="list-style-type: none"> Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 17. pants Oslo Rekomendāciju 11. rekomendācija

5. MAZĀKUMTAUTĪBU VALODU LIETOŠANA VALSTS IESTĀDĒS

Noteiktos apstākļos, piemēram, gadījumos, kad mazākumtautību valodu lietotāju skaits vai koncentrācija kādā teritorijā to attaisno, valsts iestāžu pienākums ir lietot mazākumtautību valodas. Atsevišķos gadījumos cilvēkiem ir tiesības pieprasīt mazākumtautību valodu lietošanu neatkarīgi no šīs prasības. Piemēram, jebkuram cilvēkam, pret kuru izvirzīta apsūdzība krimināllietā un kurš nesaprot valodu, kurā lieta tiek izskatīta, ir tiesības, lai viņu nekavējoties informētu par apcietinājuma iemesliem un pret viņu izvirzītās apsūdzības raksturu un iemesliem viņa mazākumtautības valodā. Viņam ir arī tiesības aizstāvēt sevi savā mazākumtautības valodā.

Tagad šīs mazākumtautību tiesības ir plaši atzītas kā “Eiropas un starptautiskie standarti”: no juridiskā viedokļa tās ir iekļautas divos Eiropas Padomes līgumos, Vispārējā konvencijā par nacionālo minoritāšu aizsardzību un Eiropas Hartā par reģionālajām vai minoritāšu valodām. Uz tiesībām pieprasīt, lai valsts iestādes lietu mazākumtautību valodas, ja šādi prasībai ir pamatojums un attaisnojums, atsaucas arī aizvien lielāks skaits Eiropas Padomes, Eiropas Savienības (tagad cieņa pret mazākumtautību tiesībām ir viens no politiskajiem kritērijiem, lai jaunas valstis tiktu uzņemtas Eiropas Savienībā), Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas un Apvienoto Nāciju organizācijas rezolūciju, deklarāciju un citu dokumentu. Šie dokumenti apstiprina to, ka līdzās šo tiesību juridiskajam aspektam, tās ir plaši atzītas kā fundamentālas politiskās saistības.

Daži eksperti uzskata, ka mazākumtautību valodu lietošanu valsts iestādēs paredz starptautiskās tiesības kā daļu no tiesībām netikt diskriminētām valodas dēļ, taču tas vēl nav nepārprotami atzīts.⁴³

Specifiskās mazākumtautību tiesības pieprasīt, lai valsts iestādēs lietu viņu valodu, ir izklāstītas nākamajās nodaļās ar piemēriem, kas paskaidro, kā tieši šīs tiesības izpaužas.

5.1. Mazākumtautību valodu lietošana administratīvās un valsts iestādēs. Vispārējs ieskats

Ja kādā valstī, reģionā vai apgabalā ir pietiekams kādas mazākumtautību valodas lietotāju skaits un koncentrācija, šīs valodas lietotājiem ir tiesības pieprasīt, lai valsts iestādes noteiktu daudzumu pakalpojumu nodrošinātu šajā valodā.

Piemēram, apgabalos, kuros ir koncentrējušies mazākumtautības valodas lietotāji, pašvaldības iestādēm, pieaugot šīs valodas lietotāju skaitam, aizvien vairāk pakalpojumu ir jānodrošina šajā valodā. Šo modeli sauc par “bīdāmās skalas modeli”, jo tas paredz pakāpenisku virzību no zemākas uz augstāku. Eiropas Harta par reģionālajām vai minoritāšu valodām paredz, ka:

- 1) plaši lietotus oficiālos dokumentus un veidlapas izdod minoritātes valodā vai valodā, kas nav oficiālā valsts valoda, vai arī divās valodās;
- 2) iestādes pieņem mutiskus vai rakstiskus iesniegumus minoritātes valodā vai valodā, kas nav oficiālā valsts valoda;
- 3) iestādes pieņem mutiskus vai rakstiskus iesniegumus minoritātes valodā vai valodā, kas nav oficiālā valsts valoda un atbild uz tiem šajā valodā;
- 4) pietiekami daudz ierēdņu, kas savā darbā saskaras ar apmeklētājiem, spēj atbildēt minoritātes valodā vai valodā, kas nav oficiālā valsts valoda;
- 5) valsts iestādes spēj lietot minoritātes valodu vai valodu, kas nav oficiālā valsts valoda savā ikdienas darbā.

Ļoti bieži līgumos un citos starptautiskos un Eiropas līmeņa dokumentos ir ietverta “bīdāmās skalas” formulas koncepcija, lai noteiktu situācijas, kurās pie lingvistiskas minoritātes piederošām personām ir tiesības uz to, lai valsts iestādes pietiekami bieži lietu viņu valodu. Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 13. pantā šis kritērijs ir formulēts

šādi: “ja kādā apgabalā (...) cilvēku skaits sasniedz ievērojamu līmeni”. Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. pantā ir atsauce uz situācijām, kad “teritorijās, kuras tradicionāli vai lielā skaitā apdzīvo nacionālajām minoritātēm piederošas personas, pēc šādu personu lūguma un gadījumā, ja šāds lūgums atbilst patiesai nepieciešamībai, puses apņemas savu iespēju robežās nodrošināt (...)”. Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 10. pantā šis princips ir formulēts nedaudz savādāk “administratīvajos rajonos, kuros (...) iedzīvotāju skaits attaisno līdzekļu piemērošanu, kuri ir precizēti zemāk, un ņemot vērā stāvokli, kādā atrodas katra no šīm valodām”. Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 13. rekomendācijā ir atrodams šāds formulējums: “kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautībām piederošu personu un kur ir izteikta attiecīga vēlme”.

Visi šie piemēri uzskatāmi parāda, ka mazākumtautībām ir noteiktas tiesības, uz kuru pamata tās var iesniegt prasību pret valsts iestādēm, ja tās nelieto mazākumtautību valodas, kad to lietošana ir attaisnojama vai pamatota. Ja valsts iestāžu reakcija nav atbilstoša, proti, tās neizmanto “bīdāmās skalas” modeli, tas ir visos šajos līgumos un citos dokumentos izklāstīto Eiropas un starptautisko standartu pārkāpums un diskriminācija valodas dēļ. To nesen pagaidu lēmumā ir atzinusi Apvienoto Nāciju Cilvēktiesību komiteja, nolemjot, ka Namībijas valodas politika, kas atzīst tikai angļu valodu, rada diskrimināciju valodas dēļ.⁴⁴

Diemžēl nav iespējams noteikt, cik lielam ir jābūt pie mazākumtautībām piederošo cilvēku skaitam vai procentam, lai šiem cilvēkiem būtu tiesības pieprasīt mazākumtautību valodu lietošanu valsts iestādēs, jo katra situācija ir citāda. Kritēriji, pēc kuriem nosaka, cik daudz valsts iestādēm būtu jālieto mazākumtautību valodas vai kādam jābūt šo valodu lietotāju skaitam, lai to lietošanai būtu attaisnojums, ir atkarīgi no apstākļiem. Starp svarīgākajiem kritērijiem var minēt mazākumtautību valodu lietotāju skaitu, pieprasījumu pēc mazākumtautību valodu lietošanas, pie mazākumtautības piederošo iedzīvotāju koncentrāciju kādā teritorijā, līdzekļus, ko valsts tam var atvēlēt, pakalpojumus, kurus pieprasa sniegt mazākumtautību valodās, kā arī to, cik viegli vai grūti ir atbildēt uz šādu pieprasījumu. Var būt arī citi svarīgi apsvērumi.⁴⁵

Kaut gan nav noteikts, cik lielam jābūt mazākumtautību valodu lietotāju procentam vai skaitam, lai viņiem būtu tiesības pieprasīt savas valodas lietošanu

valsts iestādēs, ir konkrēti piemēri no valstu prakses, ar kuriem var parādīt, kad tas varētu notikt.

Somijā vajadzīgais mazākumtautību valodu lietotāju procents vai skaits, lai pie zviedru mazākumtautības piederošajiem cilvēkiem būtu tiesības pieprasīt, lai valsts iestādēs lietotu viņu valodu, ir raksturots šādi:

Divvalodīgā pašvaldībā (komūnā) pilsoņiem ir tiesības, lai pašvaldības un valsts iestādes viņus apkalpotu somu vai zviedru valodā. Dokumenti un paziņojumi, kas attiecas uz plašu sabiedrības daļu, iestādēm ir jāizdod abās valodās. Pašvaldības iekšējā darba valoda ir tajā dzīvojošās vairākumtautības valoda. Principā valsts iestādēm ar pašvaldību ir jāsaazinās attiecīgās pašvaldības galvenajā valodā. Par vienvalodīgu – tikai zviedriski vai tikai somiski runājošu – pašvaldību uzskata tad, ja visi tās iedzīvotāji runā vienā valodā vai ja mazākumtautības valodā runājošo iedzīvotāju skaits nepārsniedz astoņus procentus. Ja mazākumtautības valodā runājošo iedzīvotāju skaits pārsniedz astoņus procentus vai 3000 cilvēkus, pašvaldība ir uzskatāma par divvalodīgu. Divvalodīgu pašvaldību par vienvalodīgu pasludina tikai tad, ja pie mazākumtautības piederošo iedzīvotāju skaits tajā nokrītas līdz sešiem procentiem.⁴⁶

Cits būtisks piemērs ir vācu valodā runājošās mazākumtautības situācija Trentīno-Alto Adidžes reģionā (Dienvidtirolē), kas ietver arī Bolcāno provinci Itālijā. Saskaņā ar īpašu 1972. gadā pieņemtu likumu vācu valodai, kurā šajā reģionā runā vairāk nekā 300 000 cilvēku, ir tāds pats statuss kā itāļu valodai. Vācu valodu var lietot jebkurā saskarsmē ar policistiem un valsts iestādēm un dienestiem, kas darbojas šajā reģionā vai kuru pilnvaras nepārsniedz reģiona līmeni. Reģiona, provinces un pašvaldību sanāksmēs var lietot abas valodas. Visām administratīvajām iestādēm un to ierēdņiem ir prasība mutiskā un rakstiskā saziņā lietot apmeklētāja valodu. Bolcāno provincē saskarsmē ar vācu valodā runājošiem iedzīvotājiem valdībai pakļautām iestādēm ir jālieto vācu valoda. Vācu valodu var lietot arī tiesā.

Īpašs likums nodrošina, ka provincē dzīvojošajiem vācu valodā runājošajiem iedzīvotājiem ir tiesības uz izglītību no sākumskolas līdz augstākajai izglītībai viņu dzimtajā valodā. Itāļu valodu kā otro valodu sāk mācīt pamatskolas otrajā klasē.

Šis pats princips ir spēkā arī attiecībā uz raidorganizācijām. Itālijas sabiedriskā televīzija apmēram 11 stundas nedēļā raida programmas vācu valodā. Itālijas sabiedriskais radio programmas vācu valodā raida apmēram 90 stundas nedēļā.

Tiesības uz to, lai valsts iestādēs lietotu mazākumtautības valodu, attiecas uz visām valsts iestāžu darbības jomām, ieskaitot tiesu sistēmu, policiju, valsts izglītību un, iespēju robežās, sabiedriskās raidorganizācijas un plašsaziņas līdzekļus. Šīs cilvēktiesības, kas skar mazākumtautības, kļūst aktuālas jebkurā jomā, kurā darbojas valsts iestādes vai tām pakļautas iestādes. Nākamajās nodaļās apskatīti tie ar mazākumtautību valodu lietošanu valsts iestādēs saistītie aspekti, kas mazākumtautībām ir īpaši aktuāli.

10. tabula. Valsts iestādes un mazākumtautību valodas

Mazākumtautību valodu lietošana valsts iestādēs	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības lietot mazākumtautību valodas pašvaldības, reģionālajos un valsts dienestos un tiesības uz to, lai valsts iestādes apkalpotu iedzīvotājus mazākumtautību valodās "proporcionāli" mazākumtautību iedzīvotāju skaitam 	<ul style="list-style-type: none"> Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. pants Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 10. pants Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 13. pants Oslo Rekomendāciju 13. rekomendācija Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi

5.2. Valsts izglītība un mazākumtautību valodas

Ja tam ir "attaisnojums" vai "pamatojums" vai ja daļā teritorijas ir "ievērojams" vai "pietiekams" skolēnu skaits, pie mazākumtautībām piederošiem cilvēkiem ir tiesības, lai noteiktu skaitu priekšmetu valsts skolās mācītu viņu valodā. Mazākumtautību valodu lietojums skolās var svārstīties no viena vai diviem priekšmetiem, ko tajā māca, līdz mazākumtautību valodai kā mācību valodai.

Tas, cik daudz mazākumtautību valodu izmanto kā mācību valodu, ir atkarīgs no konkrētās situācijas – pieprasījuma pēc mācībām mazākumtautību valodā, mācību valodas nozīmīguma, valsts iespējām apmierināt pieprasījumu u.c.

Ja valsts izglītības sistēmā tiek lietota tikai un vienīgi oficiālā valsts valoda un ja, ņemot vērā apstākļus, salīdzinājumā ar pārējiem daļa iedzīvotāju no tā nepamatoti cieš, valsts rīcību var uzskatīt par diskriminējošu.

Aizvien lielākā skaitā līgumu un citu dokumentu, kas skar mazākumtautību cilvēktiesības, tiek atzīts, ka, ja tam ir pamatojums vai ja tas ir objektīvi nepieciešams, noteikts skaits priekšmetu valsts skolās ir jāmača mazākumtautības valodā.⁴⁷

Turklāt visi šie dokumenti atzīst, ka valsts izglītība mazākumtautības valodā nekādā ziņā nedrīkst izslēgt oficiālās valsts valodas vai iedzīvotāju vairākuma valodas mācīšanu. Mazākumtautības pārstāvjiem ir jābūt iespējai pietiekami labi apgūt oficiālo valsts valodu, jo pretējā gadījumā pastāv iespēja, ka mazākumtautību pārstāvjiem būs mazākas iespējas iegūt darbu vai turpināt izglītību un viņi nonāks izolācijā. Saskaņā ar pastāvošajiem cilvēktiesību standartiem šāda rīcība būtu uzskatāma par diskriminējošu politiku.

Ja mazākumtautību pārstāvju skaits ir pārāk mazs, lai viņu valodu izmantotu par mācību valodu valsts skolā, viņiem ir tiesības vismaz uz to, lai valsts skolā tiktu mācīta viņu valoda. Šīs tiesības atzīst visi iepriekš minētie līgumi un citi dokumenti.

Kritēriji, pēc kuriem noteikt, kad cilvēkiem ir iepriekš minētās tiesības, ir diezgan neskaidri. Līgumā, kurā šī problēma iztirzāta vissīkāk – Eiropas Hartā par reģionālajām vai minoritāšu valodām –, teikts vienīgi tas, ka valodas lietotāju skaitam ir jābūt "pietiekamam". No tā var secināt, ka, ja reģionā dzīvo tikai viens vai daži mazākumtautības valodā runājoši skolēni, viņiem automātiski nav tiesību uz izglītību valsts skolā viņu valodā. Tomēr, ņemot vērā daudzus starptautiskos un Eiropas tiesību aktus, kuros bieži minēts valsts pienākums aizsargāt un veicināt mazākumtautību valodu (un kultūru), šķiet, ka frāzes "pietiekams skaits" interpretācijai ir jābūt patiesai un elastīgai un, ja valstij ir pietiekami daudz līdzekļu, skolēnu skaitam, kas vajadzīgs, lai viņiem būtu tiesības mācīties savā valodā, vajadzētu būt pēc iespējas mazākam.

11. tabula. Valsts izglītība un mazākumtautību valodas

Mazākumtautību valodas	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības uz to, lai, ja ir pietiekams skolēnu skaits un pieprasījums, mazākumtautības valoda būtu iekļauta valsts skolas mācību programmā Tiesības uz to, lai, ja ir noteikts mazākumtautības valodā runājošo skolēnu skaits un pieprasījums, mazākumtautības valoda būtu mācību valoda valsts skolās Tiesības papildus mazākumtautības valodai, kurā notiek mācības, apgūt iedzīvotāju vairākuma vai oficiālo valsts valodu 	<ul style="list-style-type: none"> Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 14. pants Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 8. pants ANO Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālajām vai etniskajām, reliģiskajām un lingvistiskajām minoritātēm, 4. pants Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 17. pants EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāģenas sanāksmes dokumenta 34. punkts Hāgas rekomendāciju 11. līdz 16. rekomendācija

5.3. Tiesvedība un administratīvie procesi

Ja teritorijā dzīvo noteikts skaits mazākumtautības pārstāvju, viņiem ir tiesības lietot savu valodu saskarsmē ar tiesu varas un valsts pārvaldes iestāžu ierēdņiem. Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 9. pantā par šo “bīdāmās skalas” modeli ir teikts, ka krimināllietās, civillietās un administratīvajos procesos cilvēkiem ir šādas tiesības, ja “iedzīvotāju skaits (...) attaisno pasākumus”. Šādas tiesības ir atzītas arī citos līgumos un dokumentos.

Ja tiesvedībā iesaistītās personas pietiekami labi nepārzina procesā lietoto valodu, situāciju var raksturot kā valsts atbalstītu “neizdevīga stāvokļa” radīšanu. Atsevišķos gadījumos cilvēki var būt tik neizdevīgā stāvoklī, ka mazākumtautības valodas nelietošana līdz zināmai pakāpei šādos procesos ir uzskatāma par diskrimināciju. Tas tikai pierāda, ka ir jāizmanto šim neizdevīgajam stāvoklim un valsts resursiem un iespējām atbilstošs “bīdāmās skalas” modelis. Tiesvedības gadījumā mazākumtautību pārstāvju tiesības sniedzas tālāk par šādām situācijām. Starptautiskās tiesības un Eiropas cilvēktiesību

līgumi atzīst, ka kriminālprocesos ikvienam apsūdzētajam ir tiesības uz tulka pakalpojumiem un to, lai visi procesā izmantotie dokumenti tiktu tulkoti viņa valodā, ja viņš nesaprot valodu, kurā notiek process. Tas ir ļoti skaidri izklāstīts dažādu līgumu noteikumos, kaut vai, piemēram, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. panta 3. punkta (f) apakšpunktā un Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 3. punkta (a) apakšpunktā.

Līdz ar to, ja apsūdzētais ir mazākumtautības pārstāvis un nesaprot valodu, ko procesā lieto amatpersonas, valsts iestādēm ir jānodrošina, lai tiktu lietota arī mazākumtautības valoda. Šīs tiesības apstiprina virkne starptautisku lēmumu, kas norāda arī uz šo tiesību apjomu un gadījumiem, kad tās ir spēkā, kā arī uz to ierobežojumiem.⁴⁸

Šīs tiesības nav atkarīgas no tādiem “praktiskiem” apsvērumiem kā mazākumtautības lietotāju skaits vai viņu koncentrācija kādā valsts teritorijā. Šīs tiesības ir piemērojamas, tiklīdz ir konstatēts, ka apsūdzētais nesaprot procesā lietoto valodu.

Tāpat ikvienam cilvēkam ir tiesības uz to, lai viņu informētu par aresta un/vai aizturēšanas iemesliem un pret viņu izvirzītās apsūdzības saturu un iemesliem valodā, ko viņš saprot. Lai ievērotu šīs tiesības, šādos gadījumos saskarsmē ar mazākumtautības pārstāvjiem valsts iestādēm ir jālieto mazākumtautības valoda. Nedz tiesības būt informētam savā valodā, nedz tiesības uz tulka pakalpojumiem kriminālprocesos nav atkarīgas no iesaistīto mazākumtautības valodas lietotāju skaita vai viņu koncentrācijas teritorijā.

Šīs tiesības ir plaši atzītas starptautiskajās tiesībās un iekļautas ļoti daudzos starptautiskos un Eiropas Padomes līgumos un citos dokumentos.⁴⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir precizējusi tiesību tikt nekavējoties informētam par kriminālapsūdzības raksturu un iemesliem saturu.⁵⁰

12. tabula. Mazākumtautību valodas tiesvedībā un administratīvajos procesos

Mazākumtautību valodas	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> • Ja cilvēks nesaprot kriminālprocesā lietoto valodu, viņam ir tiesības, lai process un visi ar to saistītie dokumenti tiktu tulkti • Ja cilvēks nesaprot valsts iestāžu lietoto valodu, viņam ir tiesības uz informāciju par aresta vai aizturēšanas iemesliem un apsūdzības saturu viņa mazākumtautības valodā • Cilvēkam ir tiesības proporcionāli mazākumtautības lietotāju skaitam un pieprasījumam tiesvedībā vai līdzīga rakstura juridiskos procesos lietot mazākumtautības valodu 	<ul style="list-style-type: none"> • SPPPT 14. panta 3. punkta f apakšpunkts • Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 3. punkta a apakšpunkts • Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. panta 3. punkts • Oslo Rekomendāciju 17. rekomendācija • SPPPT 14. panta 3. punkta a apakšpunkts • Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5. panta 2. punkts • Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. panta 3. punkts • Oslo Rekomendāciju 17. rekomendācija • Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. pants • Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 9. pants • Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi • Oslo Rekomendāciju 18. un 19. rekomendācija

5.4. Oficiāla personvārdu un vietvārdu lietošana

Cilvēkam ir tiesības uz to, lai valsts iestādes atzītu un lietotu viņa vārdu un uzvārdu arī tad, ja tas ir mazākumtautības valodā. Šīs tiesības plaši atzīst līgumi un citi dokumenti.⁵¹ Oslo Rekomendāciju “Par mazākumtautību lingvistiskām tiesībām” 1. rekomendācijā šīs tiesības ir formulētas šādi:

1. Pie mazākumtautībām piederošām personām ir tiesības lietot savu personas vārdu savā valodā, atbilstoši savām tradīcijām un valodnieciskajām sistēmām. Tas jāatzīst oficiālā līmenī un attiecīgi jālieto arī valsts iestādēs.

Kā minēts iepriekš, attiecībā uz privātu vietvārdu lietojumu mazākumtautībām ir tiesības uz to, lai valsts iestādes lietotu toponīmus, ielu un pilsētu nosaukumus un vietvārdus viņu valodā, ja to attaisno “šīs valodas lietotāju skaits”. Virknē līgumu un citu dokumentu atzīst šādu mazākumtautību valodu lietojumu valsts iestādēs par likumīgu “Eiropas un starptautisko standartu”.⁵²

Ja valsts iestādes atsakās lietot vai atzīt personvārdus mazākumtautību valodās vai ja tās lieto tikai oficiālos vietvārdus iedzīvotāju vairākuma valodā vai oficiālajā valsts valodā, un ja tam nav pamatojuma, tās pārkāpj starptautiskajās tiesībās garantēto diskriminācijas aizliegumu. Jebkurā no abiem minētajiem gadījumiem, dodot priekšroku vienai valodai, valsts iestādes liedz cilvēkiem “gūt labumu un izmantot priekšrocības vai privilēģijas”, uz kurām viņiem ir tiesības. Tas, vai valsts rīcība ir uzskatāma par diskriminējošu, ir atkarīgs no tā, vai mazākumtautības valodas nelietošanai ir likumīgs iemesls, un no tā, vai šāda prakse ir samērīga ar mērķiem un ietekmi, ko tā atstāj uz cilvēkiem.

Par vārdiem un uzvārdiem ir pilnīgi skaidrs un vairākumā dokumentu un lēmumu ir atzīts, ka aizliegumu cilvēkiem saskarsmē ar valsts institūcijām lietot vārdu vai uzvārdu savā valodā neattaisno nekādi likumīgi mērķi vai praktiski apsvērumi. Attiecībā uz vietvārdiem situācija ir nedaudz sarežģītāka. Praktisku apsvērumu dēļ valsts nevar izpildīt visu mazākumtautību grupu prasības. Tomēr no iepriekš minētajiem dokumentiem izriet, ka, ja kādā teritorijā ir augsta mazākumtautības pārstāvju koncentrācija vai ievērojama teritorijas iedzīvotāju daļa sastāv no mazākumtautības pārstāvjiem, valsts iestādēm nav nedz finansiālu, nedz kādu citu iemeslu nenorādīt, piemēram, vietu un ielu nosaukumus kā mazākumtautības, tā oficiālajā valsts valodā. Šādās situācijās atteikšanās lietot mazākumtautības valodu liedz vienai daļai iedzīvotāju izmantot priekšrocības un privilēģijas, kas ir pārējiem iedzīvotājiem, un ir uzskatāma par nepamatotu vai neattaisnojamu un līdz ar to diskriminējošu.

13. tabula. Personvārdu un vietvārdu lietošana mazākumtautību valodās un šādu personvārdu un vietvārdu atzīšana

Tiesības uz to, lai valsts iestādes lietotu mazākumtautību valodas	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības uz to, lai vārdu vai uzvārdu mazākumtautību valodās lietotu un atzītu valsts iestādes Tiesības uz to, lai valsts iestādes lietotu un atzītu vietvārdus (ielu, pilsētu u.c. nosaukumus) mazākumtautību valodās 	<ul style="list-style-type: none"> Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 11. pants ANO Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālajām vai etniskajām, reliģiskajām un lingvistiskajām minoritātēm, 2. pants Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi Oslo Rekomendāciju 1. rekomendācija Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. pants Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 10. panta 2. punkta g apakšpunkts Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 14. pants Oslo Rekomendāciju 3. rekomendācija Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi

5.5. Sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi un mazākumtautību valodas

Mazākumtautību pārstāvjiem ir tiesības uz to, lai sabiedriskajos plašsaziņas līdzekļos ar valsts kapitāla daļu tiktu lietota viņu valoda atbilstīgi “bīdāmās skalas” principam, tas ir, proporcionāli šīs valodas lietotāju skaitam. Tas attiecas uz visiem plašsaziņas līdzekļiem ar valsts kapitāla daļu – radio, televīziju, presi un elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem.

Šīs mazākumtautību tiesības ir diezgan specifiskas un papildus ietver tiesības uz nediskriminējošu attieksmi. Ja valsts iestādes kontrolē, vada vai finansē kādu no plašsaziņas līdzekļiem, tas ir jā dara tā, lai nerastos diskriminācija. Šādos sabiedriskajos plašsaziņas līdzekļos mazākumtautībām atvēlētajam laikam un līdzekļiem ir jābūt vismaz proporcionāliem mazākumtautību iedzīvotāju skaitam.

Šīs tiesības ir iekļautas līgumos un saistībās, ko uzliek virkne citu dokumentu.⁵³

14. tabula. Sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi un mazākumtautību valodas

Mazākumtautību valodu lietošana sabiedriskajos plašsaziņas līdzekļos (presē, radio, TV)	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības uz to, lai mazākumtautības valodas lietojums sabiedriskajos plašsaziņas līdzekļos būtu samērīgs ar mazākumtautības pārstāvju skaitu un pieprasījumu 	<ul style="list-style-type: none"> Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 9. un 10. pants Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 11. panta 1. punkts Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi ANO Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālajām vai etniskajām, reliģiskajām un lingvistiskajām minoritātēm, 1. pants Oslo Rekomendāciju 9. rekomendācija

5.6. Politiskās norises, vēlēšanu process un oficiāla mazākumtautību valodu lietošana

Mazākumtautību pārstāvjiem nedrīkst liegt kandidēt uz pašvaldības, reģionāla vai valsts līmeņa politiskiem amatiem vai ieņemt tos tikai tādēļ, ka viņi nespēj izpildīt valodas prasmes prasības. Likums vai citas normas, kas liedz kandidēt uz vēlētiem amatiem vai ieņemt tos tikai tādēļ, ka cilvēks nerunā oficiālajā valsts valodā, vairākumā gadījumu ir uzskatāms par nepamatotu ierobežojumu un tādu starptautisko tiesību un Eiropas Padomes līgumu garantētu cilvēka pamattiesību kā tiesību uz nediskriminējošu attieksmi un/vai balsstiesību un tiesību tikt ievēlētam pārkāpumu. Brīvs un demokrātisks vēlēšanu process, kurā var piedalīties ikviens pilsonis, ir ļoti svarīgs, tādēļ valsts iestāžu uzspiesti, ar valsts valodas zināšanu saistīti ierobežojumi, kas no šī procesa var izstumt mazākumtautību pārstāvjus, ir ļoti smags pārkāpums.

Vēl kādas ar vēlēšanu procesu un valodu saistītas mazākumtautību tiesības ir tiesības uz to, lai viņiem netiktu liegtas balsstiesības oficiālās valsts valodas

nezināšanas dēļ. Ja cilvēkam tiek liegtas balsstiesības tādēļ, ka viņš pietiekami labi nezina oficiālo valsts vai kādu citu noteiktu valodu, tas ir uzskatāms par nepamatotu balsstiesību ierobežojumu, kas ir pretrunā ar līgumos⁵⁴ izklāstītajām tiesībām un atbilst starptautiskajās tiesībās iekļautajiem diskriminācijas valodas dēļ kritērijiem, jo šādā veidā cilvēkiem, kas labi zina tikai mazākumtautības valodu vai vispār zina tikai vienu – mazākumtautības valodu, tiek liegtas balsstiesības.⁵⁵

Oficiālajiem vēlēšanu materiāliem, biļeteniem, kā arī ar pirmsvēlēšanu un vēlēšanu procesu saistītiem valsts iestāžu pasākumiem, ja vien tam ir pamatojums, tas ir, ja ir pietiekams vai ievērojams mazākumtautības valodas lietotāju skaits, ir jābūt pieejamiem arī mazākumtautības valodā. Šo principu sargā dažādi līgumi un citi noteikumi, kas attiecas uz valsts ierēdņu administratīvo darbību un “bīdāmās skalas” modeli.

Šeit ir svarīgi saprast, ka šīs tiesības skar nevis cilvēka individuālo rīcību, bet gan valsts iestāžu darbību. Attiecībā uz privātām darbībām vārda brīvība un citas šeit minētās tiesības garantē cilvēka “tiesības lietot valodu”, taču gadījumā, ja no valsts iestādēm tiek prasīts ar vēlēšanām saistītās darbībās lietot mazākumtautības valodu, tās skar valsts iestāžu darbību un to sniegtos pakalpojumus un vairs nav uzskatāmas par privāto sfēru reglamentējošām tiesībām.

Virknē Eiropas lēmumu ir uzsvērti šī būtiskā atšķirība un norādīts, ka nedz vārda brīvība, nedz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas normas par diskriminācijas novēršanu negarantē tiesības oficiālos ar vēlēšanu procesu saistītos pasākumos lietot jebkuru mazākumtautības valodu. Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka valsts iestādēm nav viennozīmīgs pienākums reģistrēt politiskās partijas, ja pieteikums ir sastādīts mazākumtautības valodā.⁵⁶

Šis Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmums, iespējams, būtu bijis citāds, ja tai būtu bijis jāņem vērā Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību, Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu harta vai pat Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26. panta vai Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 12. protokola noteikumi par diskriminācijas novēršanu.

Politisko partiju reģistrācija valsts iestādēs ir administratīva darbība. Ja ir daudz mazākumtautības pārstāvju vai liela viņu koncentrācija noteiktā teritorijā, mazākumtautības valodas nelietošanai valsts iestādēs līdz zināmai pakāpei nav nedz pamatojuma, nedz attaisnojuma. Tas nozīmē, ka vajadzības gadījumā, lai to rīcība nebūtu diskriminējoša, reģistrējot politiskās partijas, un citās ar vēlēšanu procesu saistītās darbībās valsts iestādēm ir jālieto mazākumtautības valoda atbilstīgi “bīdāmās skalas” modelim.

Visbeidzot mazākumtautību pārstāvjiem ir tiesības lietot savu mazākumtautības valodu vēlēšanās valsts iestādēs (komūnas, pašvaldības, vietējās vai reģiona u.c. likumdevēja iestādēs), taču no Eiropas Cilvēktiesību tiesas iepriekšējiem lēmumiem⁵⁷ izriet, ka ne visās situācijās šīs tiesības ir spēkā.

Lai cilvēkiem būtu tiesības lietot savu mazākumtautības valodu vēlēšanās iestādēs, ir jābūt ievērojamam, nozīmīgam vai pietiekamam šīs valodas lietotāju skaitam. Piemēram, ja ievērojams skaits pašvaldības iedzīvotāju pieder pie mazākumtautības, aizliegumam vēlētai amatpersonai vai sabiedrības pārstāvim šīs pašvaldības sanāksmē lietot mazākumtautības valodu vai mēģinājumam viņu atturēt no mazākumtautības valodas lietošanas nav nedz attaisnojuma, nedz pamatojuma. Saskaņā ar “bīdāmās skalas” modeļa uzsvērtu nediskriminācijas principu, Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību un Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartu, ja netiek reaģēts uz to, ka mazākumtautības pārstāvji tiek izstumti vai tiek nostādīti neizdevīgākā stāvoklī, kā arī, ja netiek rasta iespēja lietot mazākumtautības valodu situācijās, kad tas ir praktiski un tehniski iespējams, ir cilvēktiesību pārkāpums. To apstiprina virkne specifisku normu, kurās šīs tiesības ir atzītas, piemēram, Oslo Rekomendāciju 15. rekomendācija par Mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām, kurā teikts:

Reģionos un apvidos, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautībām piederību personu, valstij jāveic pasākumi, lai nodrošinātu ievēlētajiem reģionālo vai vietējo varas struktūru pārstāvjiem iespēju lietot savu mazākumtautības valodu darbībās, kas saistītas ar šīm struktūrām.

Tā kā politiskām norisēm demokrātiskā sabiedrībā ir ārkārtīgi liela nozīme, no starptautiskajām tiesībām un Eiropas Padomes līgumiem var secināt, ka politiskajām institūcijām ir jābūt elastīgākām un jārod iespēja bieži atļaut

mazākumtautības valodas lietošanu, lai tiktu cienītas mazākumtautību tiesības un nodrošināta mazākumtautību pārstāvju līdzdalība politiskajās norisēs.⁵⁸

13. tabula. Vēlēšanu process un mazākumtautību valodas

Mazākumtautību valodas	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības kandidēt uz vēlētu amatu un tikt ievēlētam bez diskriminācijas uz valodas pamata Balsstiesību neierobežošana uz valodas pamata Tiesības uz to, lai proporcionāli mazākumtautības valodas lietotāju skaitam un pieprasījumam mazākumtautības valodu lietotu valsts un pašvaldības iestāžu vēlēšanu procesā (vēlēšanu materiāli, biļeteni u.c.) 	<ul style="list-style-type: none"> SPPPT 25. panta b punkts (kopā ar 2. pantu) Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1. protokola 3. pants (kopā ar Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantu) Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi SPPPT 25. panta b punkts (kopā ar 2. pantu) Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1. protokola 3. pants (kopā ar Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantu) Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. pants Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 10. pants Centrāleiropas Iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību aizsardzību 13. pants Oslo Rekomendāciju 13. rekomendācija Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi Biedrošanās brīvība Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. pants Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas 10. pants Centrāleiropas Iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību aizsardzību 13. pants Oslo Rekomendāciju 13. rekomendācija Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības uz to, lai oficiāli tiktu reģistrēta un vēlēšanu komisiju ierēdņi atzītu politisku partiju vai organizāciju, kurā lieto mazākumtautības valodu Tiesības lietot mazākumtautības valodu vēlēšanās iestādēs (pilsētu domēs, pašvaldību, reģionālajās, valsts padomēs u.c.), ja ir pietiekami liels šīs valodas lietotāju skaits un pieprasījums pēc tās lietošanas 	

Mazākumtautību valodas	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
	<ul style="list-style-type: none"> Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. pants Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas 10. pants Centrāleiropas Iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību aizsardzību 13. pants Oslo Rekomendāciju 15. rekomendācija Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi

5.7. Pilsonība, valodas prasmes prasības un mazākumtautību pārstāvju neiekļaušana

Šobrīd starptautiskās tiesības neparedz vispārējas un automātiskas tiesības uz kādas valsts pilsonību. Taču tāpat kā citās valstīs iestāžu darbības jomās, ja valdība piešķir kādus “atvieglumus” vai “privilēģijas”, tas ir jādara nediskriminējošā veidā. Citiem vārdiem sakot, ja valdība ir pieņēmusi lēmumu pilsonību piešķirt naturalizācijas procesa vai kādas citas procedūras rezultātā, tai ir jāievēro starptautiski atzītās cilvēka pamattiesības.

Valstīm ir tiesības iekļaut naturalizācijas procesā valodas prasmes prasības, jo lēmums par pilsonības piešķiršanu vai nepiešķiršanu ir attiecīgās valsts kompetencē. Taču, tā kā starptautisko tiesību garantētajās cilvēka pamattiesībās ietilpst arī tiesības uz vienlīdzīgu un nediskriminējošu attieksmi, tās ir jārespektē arī, izvirzot valodas prasmes prasības pilsonības ieguvei. Ja ar valodas prasmi (kā arī ar piederību kādai reliģijai vai rasei) saistītās prasības pilsonības iegūšanai konkrētajā situācijā ir neobjektīvas vai nepamatotas, tās ir uzskatāmas par starptautisko tiesību (konkrētāk, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26. panta) pārkāpumu.

Pilsonības jautājums ir īpaši svarīgs mazākumtautībām un to tiesībām, jo, liedzot lielam skaitam iedzīvotāju iespēju iegūt pilsonību, dažas valstis plašām iedzīvotāju grupām ir atņēmušas virkni dažādu tiesību un privilēģiju. 1935. gadā Vācijā tika pieņemti Nirbergas likumi, kuru rezultātā ebreju

tautības iedzīvotāji zaudēja pilsonību un kļuva par tādiem kā zemākas kārtas iedzīvotājiem. Bijušās Zairas austrumu daļā plosās konflikts, kas galvenokārt izcēlās tādēļ, ka daudzskaitlīgai etniskās mazākumtautības kopienai, kura šajā teritorijā dzīvo jau apmēram gadsimtu, tika atņemta pilsonība.

Ar prasībām zināt oficiālo valsts valodu vai kādu citu valodu valsts var apgrūtināt naturalizācijas procesu mazākumtautību pārstāvjiem vai izstumt viņus no tā pavisam. Mazākumtautības pārstāvji, kas ne sevišķi labi prot oficiālo valsts valodu vai neprot to vispār, var nespēt pārvarēt šo naturalizācijas prasību šķērslī un iegūt pilsonību.

Vairāki starptautiski lēmumi⁹⁹ apstiprina, ka ar valodas prasmi saistītas naturalizācijas prasības var būt “nepamatotas” un līdz ar to diskriminējošas, ja tās neatbilst “specifiskajiem konkrētās sabiedrības apstākļiem”. Tāda naturalizācijas politika, kas dod skaidri izteiktu priekšroku personām ar oficiālās valsts valodas zināšanām, parasti tomēr nav uzskatāma par nediskriminācijas principa pārkāpumu. Taču, ja ievērojams skaits valstī dzīvojošo personu pieder pie mazākumtautības, atsevišķus naturalizācijas likumus, ja tie neņem vērā valsts sociālo, vēsturisko un demogrāfisko realitāti, var uzskatīt par tādiem, kas “darbojas vakuumā”, un līdz ar to nepamatotiem.

Ja naturalizēties var tikai tie iedzīvotāji, kas ļoti labi pārvalda oficiālo valsts valodu, un ja, piemēram, 30 vai 20 procenti no valsts iedzīvotājiem pieder pie mazākumtautības, šādu naturalizācijas politiku var uzskatīt par diskriminējošu. Šādā situācijā par nediskriminējošu var uzskatīt tādu naturalizācijas politiku, kas ļauj iegūt pilsonību, zinot vienu no divām valstī visvairāk runātajām valodām. Šādai praksei ir pamats un attaisnojums, ja mazākumtautības valodā runā pietiekami daudz valsts iedzīvotāju, un tādā vai citādā veidā tā tiek plaši izmantota lielākajā daļā demokrātisko valstu, piemēram, Kanādā, Šveicē, Apvienotajā Karalistē u.c.

14. tabula. Tiesības uz pilsonību un mazākumtautības

Pilsonība un valodas prasmes prasības	Cilvēktiesību garantijas, kas aizsargā tiesības
<ul style="list-style-type: none"> Tiesības uz to, lai netiktu liegta iespēja iegūt pilsonību neobjektīvu un nepamatotu valodas prasmes prasību dēļ 	<ul style="list-style-type: none"> Tiesības uz nediskriminējošu attieksmi valodas dēļ (SPPPT 26. pants un Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 12. protokola 1. pants)

6. TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI UN MEHĀNISMI MAZĀKUMTAUTĪBU TIESĪBU PĀRKĀPUMA GADĪJUMĀ

Cilvēkiem, kas uzskata, ka netiek ievērotas viņu tiesības, ir iespējams gūt tiesību aktos paredzēto aizsardzību. Šajā izdevumā tiek aplūkotas cilvēktiesības. Valdībām, kas ratificējušas attiecīgo līgumu⁶⁰, ir juridiskas saistības šīs tiesības ievērot. Atkarībā no konkrētās valsts tiesību sistēmas pastāv iespēja iesniegt prasību tiesā un panākt personai labvēlīgu tiesas spriedumu.

Šajā ziņā Eiropas valstu tiesību sistēmas ir atšķirīgas. Dažās valstīs starptautiskie līgumi un tajos izklāstītās mazākumtautību tiesības ir tieši piemērojamas tūlīt pēc šo līgumu ratifikācijas, un citās valstīs šie tiesību akti var pat aizstāt spēkā esošos valsts likumus. Šādās valstīs cilvēku rīcībā ir vispusīga viņu tiesību juridiskā aizsardzība, jo viņiem ir iespējams tieši iesniegt prasību savas valsts tiesā, un tiesas lēmums var būt vērsts pret valdības pieņemtu likumu vai rīcību, kas pārkāpj viņu tiesības.

Tomēr ne visās Eiropas valstīs ir šāda sistēma. Atsevišķos gadījumos līgumi, kuros iekļauti noteikumi par mazākumtautību cilvēktiesību aizsardzību, nav tieši piemērojami. Tas nozīmē, ka, lai gan valdībām ir pienākums ievērot starptautisko tiesību normas, kuras tās ir pieņēmušas, ratificējot līgumu, kā arī tās tiesības, ko uzskata par “starptautisko paražu tiesību” daļu, šīs tiesības nekļūst par valsts likumdošanas sastāvdaļu un negarantē iedzīvotājiem tiesības uz to tiešu izmantošanu tiesās.

Ja mazākumtautību cilvēktiesības attiecīgajā valstī nav tieši piemērojamas, tad personām, kas nolemj iesniegt prasību tiesā, ir jāpārlicienās, vai viņu juristi izmanto visus tiesību instrumentus, kas ir viņiem labvēlīgi, tostarp ratificēto līgumu normas, kas nav kļuvušas par daļu no valsts tiesību sistēmas. Šādi rīkoties ir svarīgi divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, ja mazākumtautību cilvēktiesības nav kļuvušas par valsts tiesību sistēmas sastāvdaļu, šīs tiesības var būt piemērojamas netieši, jo, piemērojot spēkā esošos valsts likumus, tiesnešu pienākums ir ņemt vērā valsts starptautiskās saistības. Šādā gadījumā šīs starptautiskās saistības (kopā ar spēkā esošajiem likumiem) var pamudināt tiesnešus pasludināt spriedumu par labu mazākumtautību tiesībām. Otrkārt, un,

iespējams, šis aspekts ir vēl svarīgāks, cilvēkiem, kas tiesas ceļā vēlas panākt, lai valdības pildītu savas starptautiskās saistības, vienmēr ir jābūt gataviem vērsties starptautiskās iestādēs, ja savā valstī viņiem to panākt nav izdevies.

Starptautisko mehānismu izmantošana nozīmē to, ka, lai sasniegtu starptautisko līmeni, cilvēkiem lielākoties nākas pavadīt vairākus gadus, kamēr lieta tiek izskatīta dažādās valsts tiesu instancēs. Taču, piemēram, vēšanās ANO Cilvēktiesību komitejā vai Eiropas Cilvēktiesību tiesā faktiski var dot vislielākās cerības panākt labvēlīgu lēmumu. Turklāt neatsaukšanās uz starptautisko tiesību normām var būt nopietna kļūda – vairākumā gadījumā cilvēkiem ir jāizmanto visas “iekšējo mehānismu” sniegtās iespējas un tikai tad viņiem tiek atļauts izmantot starptautiskos mehānismus. Tas nozīmē, ka sākumā viņiem ir jāmēģina panākt savas lietas izskatīšanu valsts tiesās. Ja cilvēki nepārlicienā valsts tiesas par savām tiesībām, piemēram, ja viņi nemin, ka ir pārkāptas viņu tiesības uz nediskriminējošu attieksmi vai SPPPT 27. pantā ietvertās tiesības, tad ne ANO Cilvēktiesību komiteja, ne Eiropas Cilvēktiesību tiesa šo lietu pat neizskatīs, jo, ja valsts tiesās nav formulēts šo tiesību pārkāpšanas fakts, tas automātiski nozīmē, ka viņi nav izmantojuši savas valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļus. Šādā gadījumā vēl pastāv iespēja, ka valsts tiesas varētu atrisināt jautājumu par labu šim cilvēkam.

Vienīgais izņēmums ir situācijas, kad ir pilnīgi skaidri redzams, ka šāda efektīva tiesiskā aizsardzības līdzekļa nav, piemēram, gadījumos, kad nav likumu, uz kuru pamata cilvēks var iesniegt savu lietu tiesā. Tā ir gadījumos, kad valsts tiesību sistēmā vārda brīvība netiek atzīta par tiesībām. Līdz ar to cilvēkam nav iespējams pieprasīt šo tiesību ievērošanu vai pieprasīt kompensāciju un viņš var vērsties tieši Eiropas Cilvēktiesību tiesā vai ANO Cilvēktiesību komitejā. Bet pat šajos gadījumos cilvēkiem ir jāpierāda, ka viņu rīcībā nav bijuši nekādi tiesiskās aizsardzības līdzekļi.

Rezumējot var teikt, ka cilvēkiem, kas iesniedz prasību tiesā, nolūkā panākt, lai valdība ievēro viņu mazākumtautību tiesības, tam ir jāgatavojas.

1. Jānoskaidro visas tiesības, ko paredz starptautiskie, EDSO un Eiropas Padomes līgumi un dokumenti.

2. Jākonsultējas ar mazākumtautību organizācijām vai citām ieinteresētajām nevalstiskajām organizācijām, lai noskaidrotu, kuras no šīm tiesībām tiek aizskartas. Lielākajai daļai šādu iestāžu ir informācija vai sadarbība, kas cilvēkam var palīdzēt. Dažas no iestādēm ir uzskaitītas grāmatas pielikumā.

3. Jānoskaidro, kurus līgumus valsts ir ratificējusi un kuri līguma noteikumi ir spēkā (ne vienmēr visās valstīs stājas spēkā visas līguma daļas). Šajā jautājumā var nākties lūgt palīdzību juristam, ekspertam vai nevalstiskai organizācijai.

4. Vēršoties tiesā, jāprasa saviem juristiem izmantot visus argumentus – izmantot valsts likumus par mazākumtautību tiesībām un citām šajā grāmatā izklāstītajām cilvēktiesībām. Izmantojamas arī visas starptautiskās tiesības, ja vien tām ir kaut neliels sakars ar šo lietu. Juristi, kas nepārzina starptautiskās tiesības, var teikt, ka tas nav vajadzīgs. Neļaujiet sevi pierunāt. Ja tiesā netiks minēta kaut vai tikai viena no starptautisko tiesību atzītajām cilvēktiesībām, jūs to nevarēsiet izmantot, vēlāk vēršoties pie starptautiskajiem mehānismiem.

5. Jābūt gatavam izmantot valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļus. Ļoti iespējams, ka lieta savas valsts tiesā tiks zaudēta, bet jāpatur prātā, ka paliek iespēja vērsties starptautiskā līmenī un ka lietas iztiesāšana bieži vien ilgst vairākus gadus.

Nākamajās apakšnodaļās ir uzskaitīti konkrēti starptautiskie tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas Eiropā ir pieejami cilvēkiem, kuru tiesības ir pārkāptas. Visspēcīgākais no tiem – līdzeklis, ko nodrošina Eiropas Cilvēktiesību tiesa, kuras pieņemtie spriedumi ir juridiski saistoši, taču Eiropas cilvēktiesību konvencijas noteikumi ir ļoti vispārīgi un neattiecas uz mazākumtautībām kā tādām. Daudz specifiskāki mazākumtautību jautājumos ir divi citi līgumi – Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību, Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām. Diemžēl šo līgumu īstenošanas mehānisms ir ļoti vājš un tie neparedz indivīdiem nekādus tiesiskās aizsardzības līdzekļus.

Visbeidzot, cilvēkiem ir jāatceras, ka lietas iesniegšana tiesā nav vienīgā iespēja. Bieži ir labākas iespējas. Vienmēr jāmēģina vienoties ar valsts iestādēm par mierizlīgumu. Valsts iestādes bieži vien maldīgi uzskata, ka tās darbojas saskaņā ar starptautiskajiem un Eiropas standartiem. Pacietīga lobēšana, diskusijas, informācijas apmaiņa un pat valsts iestāžu amatpersonu izglītošana dažkārt var būt tikpat iedarbīga un ir lētāka un mazāk antagonistiska nekā lietas iesniegšana tiesā vai pat starptautiskā institūcijā un dažādu juridisko argumentu konfrontācija.

Citiem vārdiem sakot, mazākumtautību pārstāvjiem ir jāapsver sava situācija un jāizstrādā stratēģija, kurā ņemti vērā gan īstermiņa, gan ilgtermiņa mērķi. Miermīlīga sadarbība, iecietība un elastīgums ir jāveido tā, lai ne tikai panāktu mazākumtautību tiesību ievērošanu, bet arī izvairītos no valdības un iedzīvotāju vairākuma naidīgas attieksmes.

6.1. Eiropas Cilvēktiesību tiesa

Eiropas Cilvēktiesību tiesa⁶¹ var pieņemt sūdzības no cilvēkiem, kas uzskata, ka ir pārkāptas viņu Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas un tās protokolu garantētās tiesības.

Ja jūs valsts ir ratificējusi konvenciju⁶² un pārkāpusi kādu no šīm pamattiesībām, jūs varat vērsties Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Tiesa var izskatīt tikai tās lietas, kas ir saistītas ar konvencijā un tās protokolos iekļautajām tiesībām. Tā nav valsts tiesu apelācijas tiesa un nevar anulēt vai grozīt valsts tiesu spriedumus. Tiesa iesniegumus drīkst pieņemt tikai tad, ja jūs valsts ir ratificējusi līgumu, un izskatīt tikai tās lietas, kuru pamatā ir notikumi pēc ratifikācijas.

Tiesa var izskatīt tikai iesniegumus par jautājumiem, kuri ir valsts iestāžu kompetencē (likumdošana, valsts pārvalde, tiesas utt.). Tiesa neizskata prasības, kas vērstas pret privātpersonām vai privātām iestādēm.

Kā jau iepriekš minēts, pirms lietas iesniegšanas Eiropas Cilvēktiesību tiesā, ir jāizmanto visi valstī pieejamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Tas nozīmē lietas iesniegšanu augstākajā nacionālajā tiesu instancē, kas var izskatīt šāda veida prasības.

Lietu var iesniegt Eiropas Cilvēktiesību tiesā sešu mēnešu laikā pēc valsts attiecīgās augstākās instances tiesas vai citas kompetentas iestādes lēmuma pasludināšanas. Ja prasība ir saistīta ar tiesas spriedumu vai tiesas piespriedu sodu, šis periods sākas no pēdējā apelācijas procesa gaitā pasludinātā tiesas sprieduma, nevis no pēdējā atteikuma lietu izskatīt atkārtoti. Ja sešu mēnešu laikā nav iesniegta sīkāk pamatota sūdzība, Tiesa lietu izskatīt nevar.

Ja jūs esat nolēmis lietu virzīt tālāk, ir jānosūta vēstule ar zemāk minēto informāciju Tiesas sekretariātam uz šādu adresi:

Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
F-67075 STRABOURG CEDEX
FRANCE

Vēstulē jābūt šādai informācijai:

- a) īss sūdzības kopsavilkums;
- b) norādiet, kura no Konvencijas garantētajām tiesībām, jūsuprāt, ir pārkāpta;
- c) norādiet, kādus tiesiskās aizsardzības līdzekļus jūs esat izmantojis;
- d) uzskaitiet visus oficiālos jūsu lietas sakarā pieņemtos lēmumus, norādot katra lēmuma pieņemšanas datumu, tiesu vai citu kompetentu iestādi, kas lēmumu pieņēmusi, un īsi raksturojiet lēmumu;
- e) pievienojiet vēstulei lēmumu kopijas (nosūtiet tikai kopijas, nevis dokumentu oriģinālus, jo dokumenti netiek atdoti).

Jūs saņemsiet atbildi no sekretariāta, kurš var jums lūgt iesniegt papildu informāciju vai dokumentus, vai sīkāk izskaidrot sūdzības būtību. Jūs varat arī saņemt informāciju par to, kā Konvencija interpretēta citos līdzīgos gadījumos. Ja atklāsies, ka ir kādi šķēršļi jūsu sūdzībai, jūs par to informēs.

Ja jūsu sūdzību būs iespējams reģistrēt kā iesniegumu, sekretariāts nosūtīs jums oficiālu dokumentu, kuru aizpildot jūs varēsiet nosūtīt oficiālu iesniegumu. Kad jūs šo dokumentu būsiet aizpildījis un nosūtījis, lieta tiks nodota tiesai.

Sekretariāts jūs informēs par jūsu lietas virzību. Sākuma stadijā viss process norisinās rakstveidā. Ja vien tas ir iespējams, izmantojiet jurista pakalpojumus. Tālākās procesa stadijās, ja jūsu līdzekļi neļaus jums izmantot jurista pakalpojumus, jūs būsiet tiesīgs saņemt juridisku palīdzību.

6.2. ANO Cilvēktiesību komiteja

Tā vietā, lai iesniegtu sūdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesā, cilvēki var dot priekšroku tiesībām un mehānismam, kas ir pieejami saskaņā ar Starptautisko paktu par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām.

Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām paredzētais mehānisms ietver ANO Cilvēktiesību komiteju, kas atšķirībā no Eiropas Cilvēktiesību tiesas nav tiesa. Kaut arī Komitejas lēmumus pasludina daži no pasaulē atzītākajiem ekspertiem, tie nav juridiski saistoši spriedumi. Tomēr praksē vairākums valstu rīkojas saskaņā ar Komitejas lēmumiem. No otras puses, cilvēki bieži vien dod priekšroku Starptautiskajam paktam par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, jo tajā ir konkrēti noteikumi, kas atzīst dažas mazākumtautību tiesības, precīzāk, tā 27. pants, kā arī vispārīgs diskriminācijas aizliegums, kas vēl pavisam nesen nebija ietverts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā un tās protokolos.⁶³

ANO Cilvēktiesību komiteja var izskatīt tikai tos iesniegumus, kas skar valstis, kuras ir parakstījušas fakultatīvo protokolu, kas paredz cilvēkiem tiesības iesniegt sūdzības pret attiecīgo valsti.⁶⁴ Iesniegumi jāiesniedz personai, kas uzskata, ka valsts ir pārkāpusi viņa tiesības, vai šādas personas pārstāvim.

Sūdzību nevar izskatīt, ja šo pašu lietu jau skata kādā citā starptautiskā procesā. Komiteja lietas izskatīšanu var sākt tikai tad, ja ir izsmelti visi attiecīgajā valstī pieejamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi.

Pirms tiek pieņemts lēmums par to, vai iesniegums ir pieņemams izskatīšanai, iesniedzējam vai attiecīgajai valstij var lūgt papildu informāciju vai komentārus, kuru iesniegšanai var noteikt termiņu. Ja šajā posmā valstij ir kādi argumenti, sūdzības iesniedzējs saņem šo komentāru kopiju.

Tiklīdz iesniegums ir atzīts par pieņemamu izskatīšanai, Komiteja lūdz iesaistīto valsti izskaidrot problēmas būtību un norādīt, vai kaut kas ir darīts, lai to atrisinātu. Valstij atbilde ir jāiesniedz sešu mēnešu laikā. Tad sūdzības iesniedzējam ir iespēja komentēt valsts atbildi. Pēc tam Komiteja paziņo savu galīgo viedokli un nosūta to kā valstij, tā sūdzības iesniedzējam.

Komitejas atzinumu – viedokli par iesniegumu, kurš atzīts par pieņemamu izskatīšanai un rūpīgi izskatīts pēc būtības, vai arī lēmumu, kas atzīst iesniegumu par nepieņemamu, dara zināmu sabiedrībai tūlīt pēc sanāksmes, kurā atzinums pieņemts.

Parasti lietas atzīšanai par pieņemamu vai nepieņemamu izskatīšanai ir vajadzīgi 12 līdz 18 mēneši. Lietas izskatīšana pēc būtības atkarībā no tā, cik ātri Komitejai nepieciešamo informāciju iesniedz valstis un iesnieguma autori, var ilgt gadu vai pat divus.

Komiteja neveic neatkarīgu izmeklēšanu, tā tikai izskata visu rakstisko informāciju, ko iesniegušas iesaistītās puses.

Pirms rakstīt iesniegumu ANO Cilvēktiesību komitejai, jāpatur prātā, ka:

- 1) iesniegumā jābūt fiksētam iespējamam SPPPT minēto cilvēktiesību pārkāpumam;
- 2) iesniegumam jābūt rakstiski noformētam;
- 3) iesniegums jāiesniedz sūdzības autoram vai viņa pilnvarotam pārstāvim;
- 4) iesniegums nedrīkst būt anonīms;

5) iesniegumā minētais pārkāpums nedrīkst būt iesniegts izskatīšanai citā starptautiskā izmeklēšanas vai strīdu atrisināšanas iestādē;

6) pirms iesnieguma jābūt izsmeltiem visiem attiecīgajā valstī pieejamajiem efektīviem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem.

Ja iesniegums atbilst visiem šiem nosacījumiem, tas iesniedzams:

The Human Rights Committee
C/o Centre for Human Rights
United Nations` Office
8-14 avenue de la Paix
1211 Geneve 10, SWITZERLAND
Tel. +41 22-917-9000
Fax. +41 22-917-9016

Cilvēktiesību komitejai nosūtāma iesnieguma paraugs ir iekļauts pielikumā.

6.3. Baltijas jūras valstu padomes demokrātisko institūciju un cilvēktiesību, to skaitā pie mazākumtautībām piederību personu tiesību, komisija

Cilvēkiem, kas dzīvo Baltijas jūras valstu padomes⁶⁵ dalībvalstī, ir tiesības vērsties ar iesniegumu pie Baltijas jūras valstu padomes komisāra, ja viņi uzskata, ka dalībvalsts ir pārkāpusi kādu no viņu cilvēktiesībām. Ja atklājas, ka pārkāptas starptautiski atzītas mazākumtautību cilvēktiesības, Komisija var sniegt ieteikumus un ierosinājumus attiecīgo valstu valdībām, taču atšķirībā no Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmumiem, šie ieteikumi nav juridiski saistoši. Tomēr Baltijas jūras valstu padomes valstis tie ir nozīmīgi un var pārliecināt valdības mainīt savu politiku vai rīcību.

Komisārs var izskatīt sūdzības par tādu ANO un Eiropas Padomes cilvēktiesību konvenciju kā Vispārējās konvencijas un Eiropas Hartas, ka arī citu starptautiski atzītu cilvēktiesību dokumentu pārkāpumiem.

Komisārs sūdzību neizskata, ja tā ir iesniegta valsts tiesā, ombudam vai citai līdzīgai institūcijai un gaida tās lēmumu. Sūdzības ir konfidenciālas, taču ar jūsu piekrišanu Komisārs, visticamāk, jūsu lietas sakarā sazināsies ar jūsu valsts iestādēm. Anonīmas sūdzības netiek izskatītas, taču cilvēki var pieprasīt, lai saziņā ar viņu valsts iestādēm viņu vārds netiktu izpausts.

Ja jūsu lieta ir tāda, ko Komisārs var izskatīt, viņš sāks vākt informāciju par attiecīgajām jūsu valsts iestādēm. Ja procesa beigās Komisārs būs nonācis pie atziņas, ka ir noticis jūsu cilvēktiesību pārkāpums, viņš sniegs ieteikumus par problēmas risināšanu jūsu valsts valdībai. Viņš var sniegt arī ieteikumus par to, kā no šādām situācijām izvairīties nākotnē.

Sūdzību var rakstīt jebkurā no Baltijas jūras valstu padomes dalībvalstu valodām vai angļu valodā un iesniegt sekretariātā. Vēstulē jābūt šādai informācijai:

- 1) jūsu vārdam un uzvārdam;
- 2) iestādei, pret kuru vērsta jūsu sūdzība, un sūdzības iemesliem;
- 3) notikumiem vai problēmām, par kurām jūs vēlaties iesniegt sūdzību;
- 4) ja tas ir iespējams, oficiālu vēstuļu vai dokumentu, kas ir saistīts ar jūsu sūdzību, kopijām;
- 5) ja tas ir iespējams, to valsts iestāžu, par kurām jūs iesniedzat sūdzību, reģistrācijas numuram.

Sūdzības var sūtīt uz šādu adresi:

CBBS Commissioner
Amagertorv 14
Post box 1165
DK-1010 Copenhagen K
DENMARK
Tel. + 45 3391 2288
Fax. +45 3391 2296
E-pasts: mail@cbbs-commissioner.org

6.4. Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību

Vispārējai konvencijai nav savu sūdzību iesniegšanas mehānismu, tāpat nav arī kādas konkrētas tiesas vai komitejas, kas pasludina spriedumus vai pieņem lēmumus, kā tas ir Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām gadījumā. Valstīm, kas ratificējušas Vispārējo konvenciju, ir starptautiskajās tiesībās nostiprinātas saistības ievērot un ieviest Vispārējā konvencijā izklāstītās tiesības un rīkoties saskaņā ar tām. Cilvēkiem tomēr ir ļoti maz iespēju rīkoties, ja iestādes šīs tiesības pārkāpj.⁶⁶

Konvencijas ievērošanas uzraudzība balstās uz valstu ziņojumu izskatīšanu. Galvenā Vispārējās konvencijas ievērošanas uzraudzības iestāde ir Ministru komiteja, kurai palīdz 1998. gadā izveidotā neatkarīgo ekspertu Konsultatīvā komiteja. Konsultatīvā komiteja sniedz viedokļus par Vispārējās konvencijas ieviešanu valstīs, kas to ratificējušas. Šie viedokļi tiek iesniegti Ministru komitejai izskatīšanai. Ministru komiteja izdara secinājumus un vajadzības gadījumā sniedz rekomendācijas konkrētām valstīm. Ja vien Ministru komiteja nepieņem citādu lēmumu, Konsultatīvās komitejas viedokļi ir jādara pieejami sabiedrībai vienlaikus ar Ministru komitejas secinājumu un rekomendāciju publiskošanu. Konsultatīvā komiteja sagatavo viedokli par katru no valstīm, kas ratificējusi Vispārējo konvenciju.

Pamatojoties uz Vispārējo konvenciju, cilvēkiem nav iespējams iesniegt sūdzību vai vērsties tiesā. Viņi var vienīgi iesniegt informāciju ekspertu Konsultatīvajai komitejai, kura šo un citu informāciju var izmantot savā darbā. Tomēr nedz Konsultatīvā komiteja, nedz Ministru komiteja, kas ir tieši atbildīga par Vispārējās konvencijas ieviešanas valstīs uzraudzību, atsevišķos gadījumos vai lietās neiejaucas. Vispārējā konvencija viņiem šādas pilnvaras nav devusi.

Neraugoties uz šiem trūkumiem salīdzinājumā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesu un ANO Cilvēktiesību komiteju, kas pārkāpumu gadījumā var pieņemt lēmumu vai spriedumu, Vispārējās konvencijas izmantošana sūdzībās par cilvēktiesību neievērošanu var izrādīties noderīga.

Jāpatur prātā divas iespējas. Vispārējo konvenciju var izmantot kopā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas vai ANO Cilvēktiesību komitejas pasākumiem.⁶⁷

1) no juridiskā viedokļa cilvēki var nacionālās tiesās iesniegt prasības par to, ka ir pārkāptas starptautiskās saistības, ko uzliek Vispārējā konvencija;

2) informāciju par pārkāpumiem var iesniegt Vispārējās konvencijas Konsultatīvajai komitejai (tās sekretariātā), sūtot uz šādu adresi:

Council of Europe

Directorate General of Human Rights – DG II

Secretariat of the Framework Convention for the Protection of National Minorities and of the DH–MIN

F – 67075 Strasbourg Cedex, FRANCE

Telefons: +33 (0) 3 88 41 29 63

Fakss: +33 (0) 3 88 41 27 93

Vēl labāk, ja šo informāciju cilvēki iesniedz nevis paši, bet ar savas valsts nevalstisko organizāciju starpniecību. Konsultatīvo komiteju interesē, kā valsts kopumā ievēro Vispārējās konvencijas aizsargātās tiesības, un informāciju par tipiskiem vai atkārtotiem mazākumtautību tiesību pārkāpumiem vislabāk var iegūt no nevalstiskām organizācijām. Turklāt Konsultatīvās komitejas mandāts ļauj tai, gatavojot viedokļus, iegūt informāciju par mazākumtautību stāvokli, sasaucot sanāksmes ar valdību, sabiedrības un nevalstisko organizāciju pārstāvju piedalīšanos. Nav skaidrs, vai Konsultatīvajai komitejai ir tiesības strādāt ar atsevišķām personām. Konsultatīvās komitejas viedokļi parasti tiek darīti zināmi sabiedrībai.

Līdz ar to Konsultatīvās komitejas uzdevums ir izskatīt valstu iesniegtos ziņojumus, savākt un analizēt informāciju un tad izstrādāt viedokli par katru no valstīm. Šie viedokļi tiek iesniegti Ministru komitejai, kas tos izskata un pieņem secinājumus par to, kā valsts pilda savas saistības un aizsargā Vispārējā konvencijā ietvertās mazākumtautību tiesības.

6.5. Eiropas Harta par reģionālajām vai minoritāšu valodām

Tāpat kā ar Vispārējo konvenciju valstīm, kas ratificējušas Eiropas Hartu par reģionālajām vai minoritāšu valodām, ir juridiskas saistības ievērot šajā līgumā izklāstītās tiesības.⁶⁸ Tomēr šo līgumu ir ratificējušas tikai dažu valstu valdības, turklāt, lai noteiktu, vai ir noticis tiesību pārkāpums, cilvēkiem ir rūpīgi jāizpēta, vai viņu valsts attiecīgos līguma noteikumus ir akceptējusi.

Saskaņā ar Vispārējo konvenciju cilvēki var iesniegt informāciju Konsultatīvajai komitejai, bet Eiropas Harta šādas iespējas neparedz. Šādu informāciju var iesniegt vienīgi Eiropas Hartas ekspertu Konsultatīvās komitejas pētāmajā valstī oficiāli reģistrētas “iestādes un asociācijas”, kas teorētiski neļauj cilvēkiem individuāli iesniegt informāciju par Eiropas Hartā garantēto tiesību pārkāpumiem tieši komitejai.

Šādai pieejai, kad iestādēm ir vairāk iespēju nekā atsevišķām personām, ir vairāki iemesli. Vispārējā konvencijā, SPPPT un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā runa ir par cilvēkiem un viņu tiesībām, savukārt Eiropas Hartas uzmanības centrā ir nevis cilvēks, bet valoda. Tā negarantē tiesības atsevišķām personām, bet raugās, lai tiktu saglabātas un lietotas Eiropas reģionu vai mazākumtautību valodas. Līdz ar to galvenā rūpe šajā gadījumā ir nevis par cilvēkiem, bet gan to, kā valdības izturas pret šīm valodām.

Taču šādas atšķirības pieejā ir drīzāk iluzoras nekā reālas. Cilvēki to pašu informāciju tik un tā var iesniegt “oficiāli reģistrētām” savas valsts mazākumtautību vai cilvēktiesību organizācijām, kas savukārt šo informāciju virza tālāk uz Konsultatīvo ekspertu komiteju.

Tāpat ka Vispārējās konvencijas gadījumā cilvēkiem nevajadzētu Eiropas Hartas mehānismu uztvert kā sistēmu, kas var palīdzēt atrisināt viņu individuālo problēmu. Konsultatīvās ekspertu komitejas vai Ministru komitejas mandāts gluži vienkārši to neparedz. Eiropas Hartas informatīvos mehānismus cilvēkiem drīzāk vajadzētu uztvert kā ilgtermiņa “lobēšanas un izglītošanas” pasākumus, ar kuru palīdzību uzlabot valdību attieksmi pret mazākumtautību tiesībām un panākt labāku šo tiesību aizsardzību.

Līdz ar to Eiropas Harta ir izmantojama kopā ar citiem mehānismiem, kuriem ir tiešāka ietekme uz atsevišķiem cilvēkiem. Cilvēkiem vajadzētu griezties ar iesniegumu Eiropas Cilvēktiesību tiesā vai ANO Cilvēktiesību komitejā, vienlaikus izmantojot Eiropas Hartas un/vai Vispārējās konvencijas informatīvos mehānismus kā daļu no stratēģijas, lai izbeigtu cilvēku tiesību pārkāpšanu, panāktu grozījumus likumdošanā un izmaiņas valdības attieksmē pret mazākumtautībām.

Tāpat kā Vispārējās konvencijas gadījumā katrai valstij, kas ratificējusi Eiropas Hartu, ik pēc trim gadiem ir jāiesniedz ziņojums. Ekspertu konsultatīvā komiteja izskata šos valstu ziņojumus un citu informāciju, ko iesniegušas oficiāli reģistrētas iestādes un asociācijas. Tad komiteja sagatavo ziņojumu par valsts paveikto Eiropas Hartas ieviešanā. Šo ziņojumu kopā ar attiecīgo valstu komentāriem iesniedz Ministru komitejai. Ministru komiteja izlemj, vai šie ziņojumi ir publicējami.

Oficiāli reģistrētas iestādes un asociācijas informāciju par to, kā valdības pilda Eiropas Hartas uzliktās saistības, kā arī pieprasījumus izskaidrot Konsultatīvās komitejas darbības principus var sūtīt uz šādu adresi:

Regina Jensdottir
Administrator
European Charter for Regional or Minority Languages
Council of Europe
Strasbourg CEDEX 67075, FRANCE
Telefons: + 33 3 88 41 22 25
Fakss: + 33 3 88 41 27 84
E-pasts: regina.jensdottir@coe.int

6.6. Eiropas Padomes cilvēktiesību komisārs

Lai popularizētu cilvēktiesību jēdzienu un nodrošinātu pilnīgu šo tiesību ievērošanu visās Eiropas Padomes dalībvalstīs, nesen tika izveidots Eiropas Padomes cilvēktiesību komisāra birojs.

Cilvēktiesību komisāra uzdevumos ietilpst izglītēt sabiedrību dalībvalstīs par cilvēktiesību jautājumiem un vairot izpratni par šiem jautājumiem, identificēt iespējamus trūkumus dalībvalstu tiesību aktos un praksē, kas skar cilvēktiesību ievērošanu, kā arī veicināt cilvēktiesību efektīvu respektēšanu un pilnīgu īstenošanu, kā to paredz vairāki Eiropas Padomes dokumenti.

Taču komisārs nav pielīdzināms tiesu iestādei un nevar pieņemt individuālas sūdzības. Tādēļ viņš nevar izpildīt lūgumus ne virzīt individuālas sūdzības uz valstu vai starptautiskām tiesām, ne Eiropas Padomes dalībvalstu valsts pārvaldes iestādēm. Taču, pamatojoties uz individuālām sūdzībām, viņš var izdarīt secinājumus un veikt vispārīga rakstura pasākumus.

Lai gan komisārs nevar pieņemt individuālas sūdzības, viņš var rīkoties gadījumos, ja ir saņēmis informāciju par vispārīgiem Eiropas Padomes līgumu garantēto cilvēktiesību aizsardzības aspektiem. Šādu informāciju un prasības Komisāram var iesniegt valstu valdības un parlamenti, valstu ombudi un tamlīdzīgas instances, kā arī atsevišķas personas un organizācijas.

Komisārs var arī sniegt konsultācijas un informāciju par cilvēktiesību aizsardzību un cilvēktiesību pārkāpumu novēršanu.

Katru gadu Komisārs iesniedz ziņojumu par savu darbu Eiropas Padomes Ministru komitejai un Parlamentārajai asamblejai un ņem vērā šo iestāžu paustos viedokļus par viņa darbu. Komisārs var sniegt arī ieteikumus, sastādīt atzinumus un ziņojumus par jebkuru viņa kompetencē ietilpstošu jautājumu.

Komisāra adrese:

Office of the Commissioner for Human Rights
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG CEDEX
FRANCE
Fakss: 33 (0) 3 90 21 50 53
E-pasts: commissioner.humanrights@coe.int

6.7. EDSO mehānismi un institūcijas

Eiropas Drošības un sadarbības organizācijai (agrāk Drošības un sadarbības apspriedei) ir bijusi nozīmīga loma jautājumos par mazākumtautību tiesībām. Lielā mērā tas ir saistāms ar apstākli, ka daudzi konflikti Eiropā bijuši un ir saistīti ar reālu vai šķietamu mazākumtautību grupu diskrimināciju.

Tādējādi EDSO tika iesaistīta tā sauktajā cilvēka dimensijā, kuras kompetencē ietilpst nodrošināt pilnīgu cilvēktiesību ievērošanu, stiprināt likumu varu un veicināt demokrātijas principu ievērošanu. Galvenais dokuments, kurā atrodama atsaucis uz mazākumtautību tiesībām, ir 1990. gada EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokuments, taču cilvēka dimensijas jēdziena saknes ir atrodamas jau Helsinku noteikumu aktā. No šī brīža cilvēktiesības, tostarp mazākumtautību tiesības, no atsevišķu valstu iekšpolitiska jautājuma kļuva par visu EDSO dalībvalstu kopēju atbildību.

Lai īstenotu cilvēka dimensijas pasākumus, tostarp tos, kuru mērķis ir skaidrāk definēt, labāk izprast un ievērot mazākumtautību tiesības, līdz 1990. gadu sākumam EDSO bija izveidojusi vairākus mehānismus un institūcijas.

6.7.1. Augstais komisārs mazākumtautību jautājumos

Galvenā EDSO institūcija, kas nodarbojas ar mazākumtautību jautājumiem, ir Augstais komisārs mazākumtautību jautājumos. Augstā komisāra mandātā ietilpst indentificēt un laikus novērst etniskus saspīlējumus, kas var apdraudēt EDSO valstu mieru, stabilitāti un savstarpējās draudzīgās attiecības. Tā kā mazākumtautību jautājumiem šajā aspektā ir liela nozīme, pēdējo desmit gadu laikā Augstā komisāra birojam ir nācies nopietni iesaistīties daudzās Centrālās un Austrumeiropas valstīs.

Augstā komisāra birojs nenodarbojas ar individuālu problēmu risināšanu un tā darbības uzsvars nav likts uz mazākumtautību tiesībām kā tādām. Tā mandātā ietilpst konfliktu novēršana un drošības uzlabošana Eiropā. Šī iemesla dēļ Augstā komisāra birojs nepilda mazākumtautību ombuda pienākumus un neizmeklē atsevišķus cilvēktiesību pārkāpumus. Drīzāk Augstā komisāra

uzdevums ir laikus brīdināt par saspīlējumiem, kas ir saistīti ar mazākumtautību jautājumiem, kuru gadījumā pietiek tikai ar to, ka par tiem brīdina, bet kuri, pēc Augstā komisāra domām, var pāraugt konfliktā, kas plosās EDSO zonā.

Ja netiek ievēroti starptautiskie un Eiropas standarti, tostarp cilvēka dimensijas aspekts, Augstais komisārs pieprasa, lai attiecīgās valsts valdība grozītu likumdošanu un mainītu rīcību, jo visas EDSO dalībvalstis ir atzinušas, ka stabilitāti un konfliktu novēršanas centienus bieži vien apdraud nepietiekama mazākumtautību tiesību ievērošana. Augstais komisārs nav nedz mazākumtautību "aizbildnis", nedz "ombuds", drīzāk viņš ir diplomāts, kas risina sarunas ar valstu valdībām, lai rastu iespējas ievērot mazākumtautību tiesības un tādējādi novērst konfliktus. Jāuzsver, ka Augstais komisārs neiestājas par atsevišķām mazākumtautībām, bet gan risina ar mazākumtautībām saistītus jautājumus un viņa biroja uzdevums ir nevis tieši aizsargāt mazākumtautības, bet novērst etniskus konfliktus un saspīlējumus. Turklāt EDSO ir atzinusi, ka, lai Augstais komisārs varētu pienācīgi veikt vidutāja lomu, viņam jebkurā situācijā ir jāslēdz objektivitāte un neitralitāte. No vienas puses, var šķist, ka šī institūcija ir vāja, jo tā nesniedz mazākumtautību pārstāvjiem tiesības vērsties tajā ar lūgumu izskatīt viņu tiesības. No otras puses, tas ir labs politiskais un diplomātiskais ierocis, jo dažādām EDSO institūcijām izdarot spiedienu uz valstu valdībām un pieprasot ievērot mazākumtautību tiesības, ir iespējams panākt, ka valdības izdara grozījumus likumdošanā un maina savas politiskās nostādnas.

Turklāt dodoties misijās un piedaloties sarunās ar valstu valdībām, Augstā komisāra birojs vāc informāciju par attieksmi pret mazākumtautībām un to, kā valstis ievēro cilvēka dimensijas stratēģiju un pilda dažādās juridiskās saistības, kas skar mazākumtautību tiesības. Augstā komisāra birojs pēta situāciju dažādās valstīs un piedāvā juridiskās konsultācijas par to, ko tad īsti paredz dažādi starptautiskie un Eiropas mazākumtautību tiesību standarti. Augstais komisārs var arī sniegt ieteikumus par to, kā valdībai vajadzētu mainīt likumdošanu vai politiku, lai tā rīkotos atbilstoši šiem standartiem.

Augstais komisārs aktīvi uzrauga mazākumtautību stāvokli daudzās Eiropas valstīs.⁶⁹ Viņš ne tikai rīko seminārus, publicē ziņojumus un informatīvos materiālus, sniedz ieteikumus valdībām un risina sarunas ar tām, bet arī ir sācis vairākus specifiskus projektus izglītības, uzraudzības, juridiskās palīdzības un organizāciju veidošanas jomā.

Ja vēlaties saņemt vairāk informācijas, rakstiet uz šādu adresi:

Walter Kemp
Senior Adviser
OSCE High Commissioner on National Minorities
P.O. Box 20062
2500 EB, The Hague, The Netherlands
Tel.: (+31-70) 312 55 00
Fax: (+31-70) 363 59 10
E-pasts: hcnm@hcnm.org

6.7.2. Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs

Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs ir viena no galvenajām EDSO iestādēm, kas uzrauga to cilvēka dimensijas stratēģiju, kas ir vērstas uz vispārīgām cilvēktiesībām, bet aptver arī mazākumtautību tiesības, ieviešanu. Kaut arī Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja uzraudzības nodaļa ir mazāk aktīva nekā Augstais komisārs mazākumtautību jautājumos, tā tomēr ir galvenā iestāde, kas uzrauga, cik veiksmīgi valstis ievieš ar mazākumtautību tiesībām saistītās cilvēka dimensijas stratēģijas, kas galvenokārt ir izklāstītas 1990. gada EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumentā. Šī iestāde organizē arī mācības par mazākumtautību tiesībām un sniedz tehnisko palīdzību, kā arī atbalsta izglītības projektus un izplata informāciju par cilvēka dimensijas stratēģijām, kas var ietvert arī mazākumtautību tiesības.

Ja vēlaties iegūt vairāk informācijas, rakstiet uz šādu adresi:

Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR)
Aleje Ujazdowskie 19
Pl-00 557 Warsaw
Poland
Tel.: +48-22 520 06 00
Fax: +48-22 520 06 05
E-pasts: office@odihr.osce.waw.pl

6.7.3. Cilvēka dimensijas mehānismi

EDSO ir divi mehānismi, ar kuriem var ieviest dažādos dokumentus, kas satur dalībvalstu paziņojumus par cilvēka dimensiju. Pirmais ir Vīnes mehānisms, kas galvenokārt paredz apmaiņu ar informāciju, kas attiecas uz cilvēka dimensiju, piemēram, iepriekš apraktajam un 1990. gada dokumentā iekļautajām tiesībām. Saskaņā ar šo mehānismu dalībvalstu pienākums ir atsaukties uz citu valstu pieprasījumiem iesniegt informāciju par mazākumtautību tiesībām un organizēt divpusējas tikšanās ar valstīm, kas iesniegušas šādus pieprasījumus. Tā, piemēram, Slovākija var pieprasīt Čehijai informāciju par Čehijas attieksmi pret tajā dzīvojošo slovāku mazākumtautību un jo īpaši 1990. gada EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 32. punkta par valodas lietošanu ieviešanu, kā arī pieprasīt divpusēju tikšanos ar Čehijas valsts pārvaldes iestādēm, lai apspriestu šos jautājumus. Valstīm ir arī tiesības pievērst citu dalībvalstu uzmanību situācijai kopumā vai kādiem atsevišķiem gadījumiem.

Otrais ir Maskavas mehānisms. Tas paredz iespēju nosūtīt EDSO ekspertu misijas uz valstīm, lai tās palīdzētu risināt ar 1990. gada EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumentā garantētajām mazākumtautību tiesībām saistītos jautājumus. Maskavas mehānismu izmanto, ja šādas ekspertu grupas palīdzību lūdz kādas valsts valdība vai ekspertu grupas iesaistīšanos pieprasa vismaz sešas dalībvalstis.

Runājot par abiem mehānismiem, jāmin divi novērojumi. Pirmkārt, tie neuzliek juridiskas saistības. EDSO dalībvalstu saistības šajā gadījumā ir drīzāk politiskas. No šī novērojuma izriet otrs, proti, mehānismus nevar izmantot atsevišķi cilvēki, mazākumtautību pārstāvji vai mazākumtautību organizācijas. Mehānismi ir paredzēti to valstu valdībām, kas cenšas izlīdzināt savstarpējās nesaskaņas. Tādēļ tos drīzāk var pielīdzināt diplomātiskajām sarunām un diplomātiskiem centieniem atrisināt valstu savstarpējās domstarpības.

Visbeidzot, jāatzīst, ka šie mehānismi nav guvuši popularitāti un kopš 1990. gada ir izmantoti tikai vienu reizi.

6.7.4. EDSO misijas un praktiskā darbība

EDSO misijām un praktiskajām darbībām arī ir liela nozīme cilvēktiesību ievērošanas veicināšanā, jo to darbībā tiek izmantotas cilvēka dimensijas stratēģijas.⁷⁰ Jāatzīst, ka, lai gan šo misiju un darbību galvenais uzdevums ir atkarīgs no konkrētās valsts, parasti tas ir saistīts ar cilvēka dimensiju, demokrātiju un likuma varas nostiprināšanu. Piemēram, EDSO misijas Horvātijā mandāts ir uzraudzīt, kā Horvātijas valsts pārvaldes iestādes ievēro dažādos līgumus, ko tās ir noslēgušas, un to uzliktās saistības. Šajā gadījumā, misijai ir būtiska loma, nodrošinot pie mazākumtautībām piederošo personu aizsardzību.

Misijas un praktiskā darbība sasaucas arī ar citu starptautisko un nevalstisko organizāciju cilvēktiesību un mazākumtautību tiesību aizsardzības pasākumiem un papildina tos. Bieži vien misijas ir starpnieks starp EDSO un dažādās situācijās nokļuvušām mazākumtautībām, tādēļ tās vajadzētu uztvert kā vērtīgu kanālu, pa kuru var informēt EDSO, kura galu galā ir viena no aktīvākajām organizācijām Eiropā, kas nodarbojas ar mazākumtautību tiesībām.

6.8. Citi lobēšanas un informēšanas pasākumi

Oficiālo juridisko un līgumos paredzēto mehānismu izmantošana nav vienīgais veids, kā panākt ar valodas lietošanu saistīto mazākumtautību tiesību ievērošanu. Lobēšanai tādās starptautiskās organizācijās kā ANO, EDSO, Eiropas Padome, Eiropas Savienība, Baltijas Jūras valstu padome u.c. un to informēšanai var būt daudz ilglaicīgāka ietekme uz valstu valdību rīcību, jo minētajām organizācijām ir iespējams ietekmēt dalībvalstis, izmantojot diplomātisku un politisku spiedienu. No šādām organizācijām vēl var minēt:

- Eiropas Padomes Cilvēktiesību direktorāta mazākumtautību nodaļu;
- Eiropas Parlamenta mazākumtautību valodu neatkarīgo darba grupu;
- Mazāk lietoto valodu Eiropas biroju;
- Dienvidaustrumeiropas stabilitātes paktu – WT1 Cilvēktiesības un mazākumtautības.

Visām šīm organizācijām ir nodaļas, kas nodarbojas ar cilvēktiesībām un/vai mazākumtautību tiesībām, kurām var iesniegt informāciju par to, kā valstīs tiek ievēroti starptautiskie un Eiropas mazākumtautību cilvēktiesību standarti.

Lai mazākumtautību problēmu risināšana būtu ilgtspējīga, informāciju šīm starptautiskajām organizācijām un tām līdzīgām iestādēm vajadzētu iesniegt sistemātiski un nepastarpināti. Vienīgā informācija, ko cilvēki bieži vien no šīm iestādēm saņem, ir apstiprinājums, ka viņu nosūtītie materiāli ir saņemti, jo svarīgākais šo iestāžu uzdevums ir nevis iejaukties atsevišķos gadījumos, bet cik vien iespējams plaši izplatīt informāciju par to, kā valstis pilda vai nepilda savas saistības attiecībā uz mazākumtautību tiesībām.

Adreses un citas koordinātas var atrast grāmatas pielikumā.

7. SECINĀJUMI

Šajā pārskatā autors ir mēģinājis apkopot mazākumtautību tiesības valodas lietojuma jomā un pēc iespējas saprotamākā valodā izskaidrot, kā tās izpaužas dažādās situācijās.

Līdzīgi kā agrāk tādu neaizsargātu iedzīvotāju grupu kā sievietes un bērni, tā tagad mazākumtautību tiesības jo īpaši Eiropā tiek nostiprinātas atsevišķos līgumos un citos dokumentos. Taču šo tiesību un to būtības izskaidrošana ir sākusies tikai nesen. Tas nozīmē, ka vēl aizvien ir diezgan daudz nepareizu priekšstatu un neskaidrību par to, kā atsevišķi šo tiesību aspekti ir jāsaprot un uz ko tie attiecas. Autors cer, ka šis pārskats noderēs ikvienam cilvēkam, organizācijai un valsts iestādei, kas vēlēšies izprast šo tiesību apjomu un būtību un panākt, lai tās tiktu ievērotas.

Kaut arī šī pārskata mērķauditorija ir privātpresonas, tas var noderēt arī valsts iestādēm un valdībai. Lielākoties valdības mazākumtautību tiesības pārkāpj netišām. Ļoti daudzos gadījumos valdības neievēro mazākumtautību tiesības valodas lietojuma jomā nevis tādēļ, ka viņas neatbalsta šīs cilvēktiesības vai vēlas tās pārkāpt, bet gan aiz nevērības vai tādēļ, ka tās pietiekami labi nepārzina savas saistības, ko tām uzliek Eiropas un starptautiskie līgumi. Šis izdevums var palīdzēt valdībām veidot valodas politiku un pieņemt ar valodas lietošanu saistītos likumus.

Un, visbeidzot, lai gan šis pārskats ir veltīts mazākumtautību tiesībām, jāpiemin, ka lielākā daļa no šīm tiesībām ir ietvertas starptautiskos cilvēktiesību līgumos. Līdz ar to tās var attiekties arī uz iedzīvotāju vairākumu, kuru tiesības valodas lietojuma jomā valsts var būt pārkāpusi, kā arī uz cita veida minoritātēm.

PIEZĪMES

¹ Hāgas Rekomendācijas par mazākumtautību tiesībām uz izglītību, Starptautisko attiecību fonds, Hāga, 1997.

² Ekspertu sanāksmes par mazākumtautībām ziņojums, EDSA (tagad EDSO), 1990.

³ ANO Cilvēktiesību komitejas vispārīgajos komentāros Nr. 23 norādīja, ka Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. panta garantētās mazākumtautību cilvēktiesības attiecas gan uz nepilsoņiem, gan pilsoņiem. Šī vispārīgā komentāra teksts ir sniegts 8. iedaļas 6. punktā.

⁴ Iespējams, visnozīmīgākais no šiem politiski saistošajiem, tomēr juridiski nesaistošajiem dokumentiem ir EDSA (tagad EDSO) Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokuments. Tajā ietverta virkne punktu, kas skar mazākumtautību tiesības, un tas ir iekļauts pielikumā.

⁵ Šie divpusējie nolīgumi ietver: Nolīgumu par divpusējo attiecību, sadraudzības un sadarbības principiem starp Krievijas Federāciju un Uzbekistānas Republiku; Nolīgumu starp Čehijas Republiku un Slovākijas Republiku par sadarbību un labām kaimiņattiecībām; Nolīgumu starp Somiju un Zviedriju saistībā ar garantijām 1920. gada 7. maija Likumā par Ālandes salu autonomiju; Nolīgumu par attiecību starp Somijas Republiku un Krievijas Federāciju izveidi; Nolīgumu starp Polijas Republikas Nacionālo izglītības ministriju un Lietuvas Republikas Kultūras un izglītības ministriju par izglītības sistēmu un universitātes līmeņa izglītību; Konvenciju, kas paredz īpašas tiesības slovēņu mazākumtautībai, kas dzīvo Ungārijas Republikā, un ungāru mazākumtautībai, kas dzīvo Slovēnijas Republikā; Vācijas un Krievijas Federācijas Protokolu par sadarbību pakāpeniskā pilsonības atjaunošanā Krievijas vāciešiem; Vienošanās memorandu starp Itāliju, Apvienoto Karalisti, Amerikas Savienotajām Valstīm un Dienvidslāviju; Līgumu par neatkarīgas un demokrātiskas Austrijas valsts atjaunošanu; Paziņojumu par sadarbības principiem starp Ungārijas Republiku un Krievijas Federāciju nacionālo vai etnisko, reliģisko un lingvistisko minoritāšu tiesību nodrošināšanas jomā; Līgumu par Krievijas PFSR un Ukrainas PSR attiecību pamatu; Līgumu par mazākumtautību aizsardzību Grieķijā; Līgumu starp Vācijas Federatīvo Republiku un Vācijas Demokrātisko

Republiku par vienotas Vācijas izveidi; Līgumu starp Vācijas Federatīvo Republiku un Rumāniju par draudzīgu sadarbību un partnerattiecībām Eiropā; Līgumu par labām kaimiņattiecībām un sadarbību starp Ungārijas Republiku un Ukrainu; Līgumu par starpvaldību attiecību starp Krievijas Federatīvo Padomju Sociālistisko Republiku un Lietuvas Republiku izveidi; Līgumu par draudzīgām attiecībām un sadarbību starp Horvātijas Republiku un Ungārijas Republiku; Līgumu par draudzību un sadarbību starp Lietuvas Republiku un Ukrainu; Līgumu par draudzību, sadarbību un labām kaimiņattiecībām starp Bulgārijas Republiku un Rumāniju; Līgumu par draudzību, labām kaimiņattiecībām un sadarbību starp Krievijas Federāciju un Gruzijas Republiku; Līgumu par labām kaimiņattiecībām un draudzīgu sadarbību starp Čehoslovākijas Federatīvo Republiku un Vācijas Federatīvo Republiku; Līgumu par labām kaimiņattiecībām un draudzīgu sadarbību starp Slovākijas Republiku un Ungārijas Republiku; Līgumu par labām kaimiņattiecībām, draudzību un sadarbību starp Ukrainu un Moldovas Republiku; Miera līgumu ar Austriju; Miera līgumu ar Itāliju; Miera līgumu ar Turciju; Līgumu starp Lietuvas Republiku un Polijas Republiku par draudzīgām attiecībām un kaimiņvalstu sadarbību; Līgumu starp Polijas Republiku un Čehoslovākijas Federatīvo Republiku par labām kaimiņattiecībām, solidaritāti un draudzīgu sadarbību; Līgumu starp Polijas Republiku un Baltkrievijas Republiku par labām kaimiņattiecībām un draudzīgu sadarbību; Līgumu starp Polijas Republiku un Igaunijas Republiku par draudzīgu sadarbību un labām Baltijas valstu kaimiņattiecībām; Līgumu starp Polijas Republiku un Latvijas Republiku par draudzību un sadarbību; Līgumu starp Polijas Republiku un Rumānijas Republiku par draudzīgām attiecībām un sadarbību; Līgumu starp Polijas Republiku un Krievijas Federāciju par draudzīgu un labu kaimiņvalstu sadarbību; Līgumu starp Polijas Republiku un Ukrainu par labām kaimiņattiecībām, draudzīgām attiecībām un sadarbību; Līgumu starp Krievijas Federāciju un Kazahstānas Republiku par draudzību, sadarbību un savstarpēju palīdzību; Līgumu starp Krievijas Federāciju un Kirgizstānas Republiku par draudzību, sadarbību un savstarpēju palīdzību; Līgumu starp Ukrainu un Baltkrievijas Republiku; Līgumu par labām kaimiņattiecībām, partnerību un sadarbību starp Vāciju un PSRS; Līgumu starp Vāciju un Poliju par labām kaimiņattiecībām un draudzīgu sadarbību; Līgumu starp Vāciju un Ungāriju par draudzīgu sadarbību un partnerattiecībām Eiropā.

⁶ 2. punkts, Rezolūcija par reģionālo un etnisko minoritāšu valodām un kultūrām Eiropas Kopienā, Dokum. A 2–150/87.

⁷ Skatīt Balentains, Deividsons un Makintairs pret Kanādu, Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja, atzinumi Nr. 359/1989 un 385/1989, 1993. gada 31. marts, un Lavleiss pret Kanādu, Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja, atzinums 24/1977, ANO dokuments A/36/40.

⁸ t.sk., cita starpā, Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 9.(1) pants un ANO Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālajām vai etniskajām, reliģiskajām un lingvistiskajām minoritātēm 2. pants.

⁹ Papildus ANO Cilvēktiesību komitejas atzinumiem lietā Balentains, Deividsons un Makintairs pret Kanādu skatīt Eiropas Cilvēktiesību komisijas komentārus lietā Šarlāns pret Beļģiju (1963), Eiropas Cilvēktiesību konvencija, 6. gadagrāmata 445, 454.–456. lpp.

¹⁰ Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. pants un Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 32.5. punkts, tomēr no juridiskā viedokļa šis dokuments nav saistošs. Deklarācija par personu, kuras pieder nacionālajām, etniskajām, reliģiskajām vai lingvistiskajām minoritātēm, tiesībām.

¹¹ Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. pants; Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 12. pants un ANO Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālajām vai etniskajām, reliģiskajām un lingvistiskajām minoritātēm 2. pants.

¹² Kēriels un Auriks pret Nīderlandi, Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja, atzinums Nr. 453/1991, ANO dokum. CCPR/C/52/D/453/1991 (1994); Burgharcs pret Šveici, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, 1994. gada 22. februāra spriedums, 18 E.H.R.R. 101.

¹³ Kēriels un Auriks pret Nīderlandi, sk. augstāk, 10.2. punkts.

¹⁴ Skatīt, piemēram, Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. pantu; Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 11. pantu; Rekomendācijas 1201. (1993) par papildprotokolu Eiropas Cilvēktiesību konvencijai par mazākumtautību tiesībām 7.(2) pantu un Eiropas Parlamenta 1987. gada 30. oktobra Rezolūcijas par reģionālo un etnisko minoritāšu valodām un kultūrām 6. punktu. Ir vērts pievērst uzmanību arī Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 1. rekomendācijai, lai gan tā nav juridiski vai politiski saistoša.

¹⁵ Skatīt Gijo pret Franciju, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, 52/1995/558/644, 1996. gada 24. oktobra spriedums, un Stjerna pret Somiju, 1994. gada 25. novembra spriedums, sērija A Nr. 299–B.

¹⁶ Skatīt, piemēram, Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. pantu; Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 14. pantu un juridiski nesaistošo Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 3. rekomendāciju.

¹⁷ Balentains, Deividsons un Makintairs pret Kanādu, Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja, atzinumi Nr. 359/1989 un 385/1989, 1993. gada 31. marts.

¹⁸ Valsts nevar pilnībā noteikt kopīgu tās valodas, ko tā pasludina par oficiālo valsts valodu, lietojumu. Pēc vairākiem valstu lēmumiem šķiet iespējams, ka valsts prasība lietot oficiālo valsts valodu līdztekus mazākumtautības valodai var nozīmēt diskrimināciju starptautisko tiesību izpratnē, ja šī prasība rada pārāk lielu slogu. Citiem vārdiem sakot, atsevišķas prasības lietot oficiālo valsts valodu, kaut tiešā veidā neizslēdz brīvu mazākumtautības valodas lietojumu privātajā saziņā, var būt tik nepamatotas, ka tās var kļūt par diskriminācijas veidu. Skatīt arī Fernāns de Varennes (1996), Valoda, mazākumtautības un cilvēktiesības, Martinus Nijhoff, Hāga, 3. brošūra.

¹⁹ Singers pret Kanādu, atzinums Nr. 455/1991, ANO dokuments CCPR/C/51/D/455/1991 (1994).

²⁰ Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. pants.

²¹ Skatīt tieši par šo jautājumu Fernāns de Varennes (1996), Valoda, mazākumtautības un cilvēktiesības, Martinus Nijhoff, Hāga, 4.6. iedaļa.

²² Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 9. pants, Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 11.(2) pants. Rekomendācijas 1134. (1990) par mazākumtautību tiesībām 12.(ii) punkts, Rekomendācijas 1201. (1993) par papildprotokolu Eiropas Cilvēktiesību konvencijai par mazākumtautību tiesībām 7.(2) pants un Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 8. rekomendācija, kas ir noderīga šai kontekstā, bet nav saistoša.

²³ Komentāri par Dominikānas Republikas ziņojumu, ANO dokuments CCPR/C/79/Add.18 (1993).

²⁴ Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 9. pants; Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas 11.(3) pants; Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 18. pants. Kaut nesaistoši, nozīmīgi ir arī šādi dokumenti: Rekomendācijas 1201. (1993) par papildprotokolu Eiropas Cilvēktiesību konvencijai par mazākumtautību tiesībām 7.(2) pantu; Rezolūcijas par reģionālo un etnisko minoritāšu valodām un kultūrām 7. punktu; un Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 8. rekomendāciju.

²⁵ Skatīt, piemēram, Konsultatīvo slēdzienu par mazākumtautību skolām Albānijā, (1935) Pastāvīgā starptautiskās justīcijas tiesa, sērija A/B, Nr. 64, 3, 17. lpp.

²⁶ Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 13. pants un Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 16. pants. Politiski saistošs dokuments, kurā izskaidrotas šīs tiesības, ir Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 32.2. punkts. Šīs tiesības ir atzītas arī nesaistošas dabas Rekomendācijas 1134. (1990) par mazākumtautību tiesībām 11.(ii) punktā; Rekomendācijas 1201. (1993) par papildprotokolu Eiropas Cilvēktiesību konvencijai par mazākumtautību tiesībām 8.(2) pantā; un Hāgas Rekomendāciju par mazākumtautību tiesībām uz izglītību 8. un 9. rekomendācijā un Ekspertu sanāksmes par mazākumtautībām ziņojuma IV daļā.

²⁷ Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 14. pants un Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 17. pants. Šīs tiesības ir minētas arī politiski saistošā Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 34. punktā. Uz šīm tiesībām attiecas arī Hāgas Rekomendāciju par mazākumtautību tiesībām uz izglītību 12. un 13. rekomendācija, taču tās nav saistošas.

²⁸ Skatīt nesaistošās Hāgas Rekomendāciju par mazākumtautību tiesībām uz izglītību 10. rekomendāciju.

²⁹ Cilvēktiesību Komiteja neapgalvoja, ka nediskriminējošs attiecas tikai uz "negatīvo diskrimināciju". Faktiski tās lēmums atstāja Kanādai iespējas izvēlēties, kā tieši rīkoties, lai tā varētu ievērot nediskriminācijas prasības – vai nu apturot visu privātskolu finansējumu ("negatīvā diskriminācija"), vai izmantojot "pozitīvo diskrimināciju" un nodrošinot finansējumu visām privātskolām. Šis lēmums apstiprina, ka nediskriminācija starptautiskajās tiesībās nav saistīta ar negatīvas vai pozitīvas diskriminācijas pieļāvumu: tā vienkārši pieprasa diskriminējošu darbību izbeigšanu ar vispiemērotākajiem līdzekļiem.

³⁰ Voldmens pret Kanādu, atzinums 694/1996, 1999. gada 3. novembra lēmums.

³¹ Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 12. pants. Nesaistoši noteikumi, kas apstiprina šādas tiesības, ietver Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 4. rekomendāciju un Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokumenta 32.3. punktu, tiesa, pēdējais dokuments ir politiski saistošs.

³² Skatīt arī Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 5. rekomendāciju.

³³ Skatīt, piemēram, Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 12. pantu.

³⁴ "Cilvēktiesības Igaunijas Republikā", Raimo Pekaņens un Hans Danelius, speciālie ziņotāji (1991), Human Rights Law Journal, 13. sēj., Nr. 5–6, 236–256, 241. lpp., un Balentains, Deividsons un Makintairs pret Kanādu, atzinumi Nr. 359/1989 un 385/1989, 1993. gada 31. marts.

³⁵ Balentains, Deividsons un Makintairs pret Kanādu, atzinumi Nr. 359/1989 un 385/1989, 1993. gada 31. marts.

³⁶ Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas 13. pants, kā arī nesaistošo Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 12. rekomendācija.

³⁷ Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas 13. pants, kā arī nesaistošo Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 6. rekomendācija.

³⁸ Sidropuls un citi pret Grieķiju, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, 1998. gada 10. jūlija spriedums.

³⁹ Skatīt, piemēram, Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 6. rekomendāciju.

⁴⁰ Hasans un Šaušs pret Bulgāriju, 2000. gada 26. oktobra spriedums.

⁴¹ Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 17. pants.

⁴² Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 11. rekomendācija, kas ir nesaistošas dabas dokuments un ko ir sagatavojusi vadošu starptautisku ekspertu komiteja.

⁴³ Skatīt Fernāns de Varennes (1996), Valoda, mazākumtautības un cilvēktiesības, Martinus Nijhoff, Hāga, 4. nodaļu, kur šis jautājums aplūkots detalizētāk.

⁴⁴ Diergārds pret Namībiju, ANO dokuments CCPR/C/69/D/760/1997 (2000. gada 6. septembris) tā kā valdība nav centusies pierādīt, ka angļu un nevis afrikandu valodas lietošana ir pamatota un tādējādi nav patvaļīga valodu nošķiršana, tikai angļu valodas lietošana un norādījumi valsts iestāžu darbiniekiem, kontaktējoties ar iedzīvotājiem nelietot afrikandu valodu, pat telefona sarunās, kad darbinieki bez grūtībām varētu atbildēt šajā valodā, saskaņā ar SPPPT 26. pantu ir diskriminācija valodas dēļ.

⁴⁵ Skatīt Fernāns de Varennes (1996), Valoda, mazākumtautības un cilvēktiesības, Martinus Nijhoff, Hāga, 4.5 iedaļu, jo īpaši tajā iekļauto sarakstu.

⁴⁶ Mazākumtautību valodas mūsdienās (1981), Einars Hoigens, J. Deriks Maklūrs un Deriks Tomsons (sastādītāji), Edinburgh University Press, Edinburga, 133. lpp.

⁴⁷ Piemēram, Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 14. pants; Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 8. pants; Deklarācijas par personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālajām, etniskajām, reliģiskajām vai lingvistiskajām minoritātēm 4. pants; un Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 17. pants. Nesaistošas dabas dokumenti, kas apstiprina šādas tiesības, ietver Rekomendācijas 1134. (1990) par mazākumtautību tiesībām 12. punktu; Rekomendācijas 1201. (1993) par papildprotokolu Eiropas Cilvēktiesību konvencijai par mazākumtautību tiesībām 8. punktu; Hāgas Rekomendāciju par mazākumtautību tiesībām uz izglītību 11.–16. rekomendāciju; un Ekspertu sanāksmes par mazākumtautībām ziņojuma IV daļu.

⁴⁸ Isops pret Austriju, iesniegums 808/60, 5. Eiropas Cilvēktiesību konvencijas gadagrāmata 108; Dominiks Gesdons pret Franciju, atzinums Nr. 219/1986; Kamasinskis pret Austriju, 1989. gada 19. decembra spriedums, Eiropas Cilvēktiesību tiesa.

⁴⁹ Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14.(3)(a) pants, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5.(2) pants un Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10.(3) pants. Šīs tiesības ietvertas arī Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 17. rekomendācijā, kas ir nesaistošas dabas dokumenti.

⁵⁰ Brozičeks pret Itāliju (1989) Eiropas Cilvēktiesību konvencija, sērija A, Nr. 167.

⁵¹ Skatīt Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 11. pantu un ANO Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālajām vai etniskajām, reliģiskajām un lingvistiskajām minoritātēm 2. pantu.

⁵² Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. pants; Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 10.(2)(g) pants; Centrāleiropas iniciatīvas dokumenta par mazākumtautību tiesību aizsardzību 14. pants. Citi svarīgi, tiesa, nesaistošas dabas dokumenti, kuri apstiprina šīs tiesības ir šādi: Rezolūcijas par reģionālo un etnisko minoritāšu valodām un kultūrām 6. punkts un Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 3. rekomendācija.

⁵³ Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 9. un 10. pants; Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 11.(1) pants; un, plašākā kontekstā ANO Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālajām vai etniskajām, reliģiskajām un lingvistiskajām minoritātēm 1. pants. No Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām 9. rekomendācijas izriet tādi paši secinājumi, tiesa, šis dokuments nav nedz līgums, nedz oficiāls EDSO dokuments.

⁵⁴ Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. pants.

⁵⁵ Šis jautājums ir aplūkots, sk. Matjē-Moēns un Klerfeits, (1987) Eiropas Cilvēktiesību konvencija, sērija A, Nr. 113.

⁵⁶ Frīziešu nacionālā partija pret Nīderlandi (1986), 45 lēmumi un 240 ziņojumi (Eiropas Cilvēktiesību komisija), 243. lpp.

⁵⁷ Situācijā, kad ievēlētiem politiķiem nebija iespējams ieņemt amatu, jo viņi atteicās dot parlamentāro zvērestu holandiski, Matjē-Moēns un Klerfeits, (1987) Eiropas Cilvēktiesību konvencija, sērija A, Nr. 113, 25. lpp, Eiropas Cilvēktiesību tiesa pēc būtības secināja, ka šādas prasības attiecībā uz valodu, kuras skar principus, kas ietverti Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas pirmā protokola 3. pantā, nevar uzskatīt par nepamatotām un tādējādi diskriminējošām saskaņā ar 14. pantu: to mērķis ir samazināt valstī ar valodām saistīto strīdu spriedzi, izveidojot stabilākas un decentralizētākas organizacionālās struktūras.... Jebkurā gadījumā, aplūkojot konkrēto vēlēšanu sistēmu, nedrīkst aizmirst vispārīgo kontekstu, kurā tā darbojas. Šī sistēma nešķiet nepamatota, ja ņem vērā mērķus, ko tā atspoguļo, kā arī atbildētājas valsts izvērtēšanas brīvību Beļģijas parlamentārās sistēmas ietvaros – izvērtēšanas brīvību, kas ir īpaši liela, ņemot vērā sistēmas nepilnīgumu un pagaidu raksturu.

⁵⁸ Eiropas Hartas par reģionālajām vai minoritāšu valodām 10.(2)(e) un (f) pants un politiski saistošā Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāģenas sanāksmes dokumenta 35. punkts.

⁵⁹ 1984. gada 19. janvāra konsultatīvais slēdziens (Kostarikas naturalizācijas lieta) Lieta Nr. OC-4/84 un konsultatīvais slēdziens par noteiktiem jautājumiem, kas rodas, piemērojot Polijas Mazākumtautību līguma 4. pantu (Polijas pilsonības lieta), (1923) Pastāvīgā starptautiskās justīcijas tiesa, sērija B, Nr. 7, 18. lpp. Skatīt arī Fernāns de Varennes (1996), Valoda, mazākumtautības un cilvēktiesības, Martinus Nijhoff, Hāga, 6.4 iedaļa.

⁶⁰ Ratifikācija ir oficiāls process, kurā valsts pievienojas līgumam, ko ir parakstījusi.

⁶¹ Informāciju par procedūrām Eiropas Cilvēktiesību tiesā un tās lēmumiem var atrast internetā: <http://www.echr.coe.int/>.

⁶² No 2001. gada 19. marta tās ir šādas valstis: Albānija, Andora, Apvienotā Karaliste, Austrija, Beļģija, Bulgārija, Čehijas Republika, Dānija, Francija, Grieķija, Gruzija, Horvātija, Igaunija, Īrija, Islande, Itālija, Kipra, Krievija, Latvija, Lietuva, Lihtenšteina, Luksemburga, Maķedonija (bijusī Dienvidslāvijas Republika), Malta, Moldova, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Rumānija, Sanmarino, Slovākijas Republika, Slovēnija, Somija, Spānija, Turcija, Ukraina, Ungārija, Vācija un Zviedrija.

⁶³ Vispārīgu informāciju par procedūru, kas jāievēro, kā arī par Komitejas lēmumiem un citu informāciju var atrast ANO Augstā Cilvēktiesību Komisāra interneta lapā <http://www.unhchr.ch/>

⁶⁴ No 2001. gada 18. maija tās ir šādas valstis: Armēnija, Austrija, Baltkrievija, Beļģija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Čehijas Republika, Dānija, Dienvidslāvija, Francija, Grieķija, Gruzija, Horvātija, Igaunija, Īrija, Islande, Itālija, Kipra, Krievija, Latvija, Lietuva, Lihtenšteina, Luksemburga, Maķedonija (bijusī Dienvidslāvijas Republika), Malta, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Rumānija, Slovākijas Republika, Slovēnija, Somija, Spānija, Tadžikistāna, Turkmēnistāna, Ukraina, Ungārija, Uzbekistāna, Vācija un Zviedrija.

⁶⁵ Dānija, Igaunija, Islande, Krievija, Latvija, Lietuva, Norvēģija, Polija, Somija, Vācija un Zviedrija.

⁶⁶ Valstis, kas ir ratificējušas Konvenciju kopš 2001. gada 22. maija, ir šādas: Albānija, Apvienotā Karaliste, Armēnija, Austrija, Azerbeidžāna, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Čehijas Republika, Dānija, Dienvidslāvija, Gruzija, Horvātija, Igaunija, Īrija, Itālija, Kipra, Krievija, Lietuva, Lihtenšteina, Luksemburga, Maķedonija (bijusī Dienvidslāvijas Republika), Malta, Moldova, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Rumānija, Sanmarīno, Slovākijas Republika, Slovēnija, Somija, Spānija, Šveice, Ukraina, Ungārija, Vācija un Zviedrija.

⁶⁷ Tā kā nedz Vispārējā konvencija nedz Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu harta attiecībā uz privātpersonu sūdzībām neparedz "starptautisku izmeklēšanas vai strīdu atrisināšanas mehānismu", privātpersonas var iesniegt informāciju abu līgumu konsultatīvajām komitejām, vienlaikus izmantojot faktiski pieejamos tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ko paredz SPPPT vai Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija.

⁶⁸ Valstis, kas ir ratificējušas līgumu kopš 2001. gada 22. maija, ir šādas: Apvienotā Karaliste, Dānija, Horvātija, Lihtenšteina, Nīderlande, Norvēģija, Slovēnija, Somija, Spānija, Šveice, Ungārija, Vācija un Zviedrija.

⁶⁹ Augstais Komisārs ir nodarbojies ar mazākumtautību jautājumiem Albānijā, Gruzijā, Horvātijā, Igaunijā, Kazahstānā, Kirgizstānā, Latvijā, Maķedonijā (bijušajā Dienvidslāvijas Republikā), Moldovā, Rumānijā, Slovākijā, Tadžikistānā, Ukrainā, Ungārijā un citās valstīs.

⁷⁰ EDSO misijas darbojas Albānijā, Armēnijā, Azerbeidžānā, Baltkrievijā, Bosnijā un Hercegovinā, Dienvidslāvijā (Kosovā), Gruzijā, Horvātijā, Kazahstānā, Kirgizstānā, Krievijā, Latvijā, Maķedonijā (bijušajā Dienvidslāvijas Republikā), Tadžikistānā, Turkmēnistānā, Uzbekistānā. EDSO misijas Latvijā un Igaunijā tika slēgtas 2001. gada decembrī. Sīkākas ziņas par to, kā sazināties ar konkrēto misiju, atrodamas EDSO mājaslapā <http://www.osce.org>.

8. PIELIKUMI

8.1. Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību

(Fragmenti)

Pilnu konvencijas tekstu angļu valodā var atrast internetā:
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/157.htm>

Pilnu konvencijas tekstu latviešu valodā var atrast internetā:
<http://www.coecidriga.lv/tulkojumi/157.htm>

(...) Uzskatīdamas, ka plurālai un patiesi demokrātiskai sabiedrībai ir ne tikai jāciens katras nacionālai minoritātei piederošas personas etniskā, kultūras, lingvistiskā un reliģiskā identitāte, bet arī jārada atbilstoši apstākļi, kas tām ļautu izpaust, saglabāt un attīstīt šo identitāti; (...)

3. pants

1. Katra persona, kas pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesīga brīvi izvēlēties, vai to uzskata vai neuzskata par nacionālai minoritātei piederošu personu, un šī izvēle vai ar to saistīto tiesību izmantošana nedrīkst radīt nekādas nelabvēlīgas sekas.

2. Nacionālajām minoritātēm piederošas personas var atsevišķi vai kopā ar citām personām izmantot tiesības un baudīt brīvības, kas izriet no šīs Vispārējās konvencijas principiem.

4. pants

1. Puses apņemas nacionālajām minoritātēm piederošajām personām garantēt tiesības uz vienlīdzību likuma priekšā un vienlīdzīgu likuma aizsardzību. Šajā ziņā jebkura diskriminācija, kas pamatojas uz piederību nacionālajai minoritātei, ir aizliegta.

2. Puses apņemas, ja nepieciešams, veikt atbilstošus pasākumus, lai veicinātu pilnīgu un efektīvu līdztiesību visās ekonomiskās, sociālās, politiskās un kultūras dzīves jomās starp personām, kuras pieder pie nacionālās minoritātes, un personām, kuras pieder pie vairākuma. Šajā ziņā puses apņemas ņemt vērā nacionālajām minoritātēm piederošo personu īpašos apstākļus.

3. Pasākumi, kas veikti saskaņā ar otro punktu, netiek uzskatīti par diskriminācijas aktu.

5. pants

1. Puses apņemas veicināt tādu apstākļu radīšanu nacionālajām minoritātēm piederošām personām, kuri saglabātu un attīstītu to kultūru, sargātu to identitātes būtiskos elementus, tas ir, to reliģiju, valodu, tradīcijas un kultūras mantojumu.

2. Šim nosacījumam neietekmējot vispārējās integrācijas politikas ietvaros veiktus pasākumus, puses atturas no tādas politikas vai prakses, kas ir vērsta uz nacionālajām minoritātēm piederošu personu asimilāciju pret to gribu, un aizsargā šādas personas no jebkādas darbības, kas vērsta uz šādu asimilāciju.

6. pants

1. Puses veicina tolerances garu un starpkultūru dialogu un veic efektīvus pasākumus, lai veicinātu savstarpēju cieņu un sapratni, un sadarbību starp visām personām, kuras dzīvo to teritorijā, neatkarīgi no šo personu etniskās, kultūras, lingvistiskās vai reliģiskās identitātes, un īpaši izglītības, kultūras un mediju jomās.

2. Puses apņemas veikt atbilstošus pasākumus, lai aizsargātu personas, kuras var tikt pakļautas draudiem vai diskriminējošai darbībai, naidam vai vardarbībai viņu etniskās, kultūras, lingvistiskās vai reliģiskās identitātes dēļ.

7. pants

Puses apņemas nodrošināt, ka tiek ievērotas katras nacionālai minoritātei piederošas personas tiesības uz miermīlīgas pulcēšanās brīvību, uz biedrošanās brīvību, vārda brīvību un domu, apziņas un reliģijas brīvību.

9. pants

1. Puses apņemas atzīt, ka katras nacionālajai minoritātei piederošas personas tiesības uz vārda brīvību ietver uzskatu brīvību un tiesības netraucēti saņemt un izplatīt informāciju un idejas minoritātes valodā bez iejaukšanās no valsts institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām. Valstu tiesību sistēmu ietvaros puses apņemas nodrošināt, ka nacionālajām minoritātēm piederošas personas netiek diskriminētas mediju pieejamības jomā.

2. Pirmais punkts neliedz pusēm pieprasīt skaņu radio un televīzijas pārraižu vai kino uzņēmumu licencēšanu, to veicot bez diskriminācijas un pamatojoties uz objektīviem kritērijiem.

3. Puses apņemas nekavēt pie nacionālajām minoritātēm piederošas personas radīt un izmantot drukātos medijus. Skaņu radio un televīzijas pārraižu tiesiskā regulējuma ietvaros puses, ņemot vērā 1. punkta nosacījumus, pēc iespējas nodrošina, ka nacionālajām minoritātēm piederošām personām ir iespēja radīt un izmantot savus medijus.

4. Savu tiesību sistēmu ietvaros Puses veic atbilstošus pasākumus, lai veicinātu nacionālajām minoritātēm piederošo personu pieeju medijiem un veicinātu toleranci un atļautu kultūras plurālismu.

10. pants

1. Puses apņemas atzīt jebkuras nacionālajai minoritātei piederošas personas tiesības brīvi un bez iejaukšanās lietot savas minoritātes valodu privāti un publiski, mutvārdos un rakstveidā.

2. Puses apņemas savu iespēju robežās nodrošināt minoritāšu valodu izmantošanu attiecībās starp nacionālajām minoritātēm piederošām personām un administratīvajām institūcijām teritorijās, kuras tradicionāli vai lielā skaitā apdzīvo nacionālajām minoritātēm piederošas personas, pēc šādu personu lūguma un gadījumā, ja šāds lūgums atbilst patiesai nepieciešamībai.

3. Puses apņemas garantēt katras nacionālajai minoritātei piederošas personas tiesības nekavējoties saņemt informāciju valodā, kuru viņa saprot, par viņas apcietināšanas iemesliem un jebkādas pret viņu vērstās apsūdzības raksturu un pamatu, un aizstāvēt sevi šajā valodā, ja nepieciešams, ar bezmaksas tulka palīdzību.

11. pants

1. Puses apņemas atzīt jebkuras nacionālajai minoritātei piederošas personas tiesības izmantot savu uzvārdu (patronīmu) un vārdu minoritātes valodā un tiesības uz to oficiālu atzīšanu saskaņā ar savu tiesību sistēmu nosacījumiem.

2. Puses apņemas atzīt jebkuras nacionālajai minoritātei piederošas personas tiesības izvietot zīmes, uzrakstus un citu personiska rakstura informāciju savas minoritātes valodā sabiedrībai redzamās vietās.

3. Puses apņemas savu tiesību sistēmu un attiecīgi starpvalstu līgumu ietvaros, kā arī, ņemot vērā specifiskos apstākļus, izvietot tradicionālos vietvārdus, ielu nosaukumu un citus topogrāfiskus apzīmējumus, kas domāti sabiedrībai, arī minoritātes valodā teritorijās, kuras tradicionāli lielā skaitā apdzīvo nacionālajām minoritātēm piederošas personas, ja ir pietiekams pieprasījums pēc šādām norādēm.

12. pants

1. Puses apņemas, ja nepieciešams, veikt pasākumus izglītības un pētniecības jomās, lai veicinātu savu nacionālo minoritāšu un vairākuma kultūras, vēstures, valodas un reliģijas zināšanu apguvi.

2. Šādā kontekstā Puses apņemas cita starpā nodrošināt atbilstošas iespējas skolotāju apmācībai un pieejai mācību līdzekļiem un sekmēt kontaktu dibināšanu starp dažādu kopienu audzēkņiem un skolotājiem.

3. Puses apņemas nacionālajām minoritātēm piederošām personām nodrošināt vienlīdzīgas iespējas iegūt visu līmeņu izglītību.

13. pants

1. Savu izglītības sistēmu ietvaros puses apņemas atzīt, ka nacionālajām minoritātēm piederošām personām ir tiesības dibināt un vadīt savas privātas izglītības un apmācības iestādes.

2. Šīs tiesības izmantošana nerada pusēm nekādas finansiālas saistības.

14. pants

1. Puses apņemas atzīt jebkuras nacionālajai minoritātei piederošas personas tiesības apgūt savas minoritātes valodu.

2. Valstu izglītības sistēmu ietvaros puses apņemas, ja ir pietiekams pieprasījums, savu iespēju robežās teritorijās, kuras vēsturiski vai lielā skaitā apdzīvo nacionālajām minoritātēm piederošas personas, nodrošināt šīm personām pienācīgas iespējas apgūt minoritātes valodu vai iegūt izglītību šajā valodā.

3. Šī panta 2. punkts tiek īstenots, neietekmējot oficiālās valodas apguvi vai izglītības iegūšanu šajā valodā.

16. pants

Puses apņemas atturēties no pasākumiem, kas mainītu iedzīvotāju proporcionālo struktūru teritorijās, kuras apdzīvo nacionālajām minoritātēm piederošas personas, un kas būtu vērsti uz to tiesību un brīvību ierobežošanu, kas izriet no šajā Vispārējā konvencijā noteiktajiem principiem.

17. pants

1. Puses apņemas nekavēt nacionālajām minoritātēm piederošo personu tiesības veidot un uzturēt brīvus un miermīlīgus pārrobežu sakarus ar personām, kuras likumīgi uzturas citās valstīs, īpaši ar tādām personām, ar kurām tās vieno kopīga etniskā, kultūras, lingvistiskā vai reliģiskā identitāte vai kopējs kultūras mantojums.

2. Puses apņemas nekavēt nacionālajām minoritātēm piederošo personu tiesības piedalīties nevalstisko organizāciju darbībā gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī.

18. pants

1. Puses cenšas noslēgt, ja nepieciešams, divpusējus un daudzpusējus līgumus ar citām valstīm, īpaši ar kaimiņvalstīm, lai nodrošinātu attiecīgajām nacionālajām minoritātēm piederošo personu aizsardzību.

2. Ja nepieciešams, Puses apņemas veikt pasākumus, lai veicinātu pārrobežu sadarbību.

8.2. Eiropas Harta par reģionālajām vai minoritāšu valodām

(Fragmenti)

Pilnu Eiropas Hartas tekstu angļu valodā var atrast vairākās vietās internetā, piemēram:
<http://Conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/148.htm>.

Pilnu Eiropas Hartas tekstu latviešu valodā var atrast internetā:
<http://www.coecidriga.lv/tulkojumi/148.htm>

II daļa.

2. panta 1. punktā noteiktie mērķi un principi

7. pants. Mērķi un principi

1. Attiecībā uz reģionālajām vai minoritāšu valodām, ņemot vērā stāvokli, kādā atrodas katra no šīm valodām teritorijās, kurās tās tiek lietotas, Pusēm to politika, likumdošana un prakse ir jābalsta uz sekojošiem mērķiem un principiem:

- a) reģionālo vai minoritāšu valodu kā kultūras bagātības izpausmes atzīšana;
- b) cieņa pret katras reģionālās vai minoritātes valodas ģeogrāfisko apvidu, nodrošinot to, ka pastāvošie vai jauni administratīvi iedalījumi šajā ziņā nerada šķērslī reģionālās vai minoritātes valodas lietošanas veicināšanai;
- c) nepieciešamība ar apņēmīgu darbību veicināt reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu, ar mērķi tās aizsargāt;
- d) reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanas atvieglošana un/vai veicināšana runā, rakstībā, sabiedriskajā un personīgajā dzīvē;
- e) sakaru saglabāšana un attīstīšana jomās, kuras ir noteiktas šajā Hartā, starp grupām, kuras lieto reģionālo vai minoritātes valodu un citām grupām valstī, kuras lieto valodu, kura pēc lietošanas veida ir tāda pati vai līdzīga, kā arī kultūras sakaru nodibināšana valstī ar citām grupām, kuras lieto atšķirīgas valodas;
- f) formu un līdzekļu radīšana reģionālo vai minoritāšu valodu mācīšanai un studēšanai visos attiecīgajos līmeņos;
- g) atvieglojumu radīšana, dodot iespēju personām, kuras nerunā reģionālajā vai minoritātes valodā un dzīvo apvidū, kur tā tiek lietota, to mācīties, ja viņas to vēlas;

h) reģionālo vai minoritāšu valodu studiju un izpētes veicināšana universitātēs vai līdzvērtīgās iestādēs;

i) jomās, kuras ir noteiktas šajā Hartā, veicināt attiecīgu veidu sakaru veidošanu reģionālajās vai minoritāšu valodās, kuras pēc lietošanas veida ir tādas pašas vai līdzīgas divās vai vairākās valstīs.

2. Puses apņemas izskaust, ja tās nav vēl to izdarījušas, jebkādu neattaisojamu atšķirību, izņēmumu, ierobežojumu vai priekšrocību radīšanu attiecībā uz reģionālās vai minoritātes valodas lietošanu, kas ir vērstas uz to, lai mazinātu vai apdraudētu šo valodu saglabāšanu vai attīstību. Īpašu līdzekļu piemērošana, kuru nolūks ir veicināt vienlīdzību starp šo valodu lietotājiem un pārējiem iedzīvotājiem, vai tādu, kuri ņem vērā šo valodu īpašos apstākļus, nav jāuzskata par diskrimināciju pret daudz vairāk izplatīto valodu lietotājiem.

3. Puses apņemas ar attiecīgiem līdzekļiem veicināt savstarpējo sapratni starp visām valodu grupām valstī, it īpaši, radot cieņu, sapratni un iecietību pret reģionālajām vai minoritāšu valodām, un saprotot to kā vienu no izglītības un apmācības mērķiem, kā arī veicinot masu informācijas līdzekļu darbību ar šo pašu mērķi.

4. Nosakot savu politiku attiecībā uz reģionālajām vai minoritāšu valodām, Pusēm ir jāņem vērā grupu, kuras lieto šādas valodas, paustās vajadzības un vēlmes. Ja nepieciešams, tām ir jāveido institūcijas, kuru darbības mērķis ir sniegt padomus valsts varas institūcijām visos jautājumos, kuri attiecas uz reģionālajām vai minoritāšu valodām.

5. Puses, *mutatis mutandis*, apņemas piemērot augstāk minētajā 1. līdz 4.punktā uzskaitītos principus attiecībā uz neteritoriālajām valodām. Tomēr līdzekļu apjoms un daba, kuri ir jāpiemēro, lai realizētu Hartā noteiktos principus, tiktāl, cik tas ir saistībā ar attiecīgajām valodām, ir jānosaka elastīgi, ņemot vērā grupu vajadzības un vēlmes, kuras lieto minētās valodas, un cienot viņu tradīcijas un raksturīgās iezīmes.

III daļa.

Līdzekļi reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanas veicināšanai sabiedriskajā dzīvē saskaņā ar 2. panta 2. punkta ietvertajiem nosacījumiem

8. pants. Izglītība

Attiecībā uz izglītību, Puses apņemas atbilstoši katras šīs valodas situācijai teritorijās, kurās tās tiek lietotas, un bez kaitējuma valsts oficiālās valodas (u) mācīšanai:

a)

i) dot iespēju iegūt pirmsskolas izglītību attiecīgajās reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

ii) dot iespēju iegūt būtisku daļu no pirmsskolas izglītības attiecīgajās reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

iii) piemērot vienu no augstāk minētajos i un ii punktos minētajiem nosacījumiem vismaz attiecībā pret tiem skolēniem, kuru ģimenes to lūdz un kuru skaits ir uzskatāms par pietiekamu; vai

iv) ja Valsts varas institūcijām nav tiešas kompetences pirmsskolas izglītības jomā, atbalstīt un/vai veicināt to līdzekļu piemērošanu, kuri ir minēti augstāk minētajos i līdz iii punktos;

b)

i) dot iespēju iegūt pamata izglītību attiecīgajās reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

ii) dot iespēju iegūt daļu no pamata izglītības attiecīgajās reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

iii) pamata izglītības ietvaros nodrošināt attiecīgo reģionālo vai minoritāšu valodu kā mācību programmas vienotas sastāvdaļas mācīšanu; vai

iv) piemērot vienu no augstāk minētajos punktos i līdz iii minētajiem nosacījumiem vismaz attiecībā pret tiem skolēniem, kuru ģimenes to lūdz un kuru skaits ir uzskatāms par pietiekamu;

c)

i) dot iespēju iegūt vidējo izglītību attiecīgajās reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

ii) dot iespēju iegūt būtisku daļu no vidējās izglītības attiecīgajās reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

iii) vidējās izglītības ietvaros nodrošināt attiecīgo reģionālo vai minoritāšu valodu kā mācību programmas vienotas sastāvdaļas mācīšanu; vai

iv) piemērot vienu no augstāk minētajos punktos i līdz iii minētajiem līdzekļiem vismaz attiecībā pret tiem skolēniem, kuri paši vai to ģimenes to vēlas, un kuru skaits ir uzskatāms par pietiekamu;

d)

i) dot iespēju iegūt tehnisko un aroda izglītību attiecīgajās reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

ii) dot iespēju iegūt būtisku daļu no tehniskās un aroda izglītības attiecīgajās reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

iii) tehniskās un aroda izglītības ietvaros nodrošināt attiecīgo reģionālo vai minoritāšu valodu kā mācību programmas vienotas sastāvdaļas mācīšanu; vai

iv) piemērot vienu no augstāk minētajos punktos i līdz iii minētajiem nosacījumiem vismaz attiecībā pret tiem skolēniem, kuri paši vai to ģimenes to vēlas, un kuru skaits ir uzskatāms par pietiekamu;

e)

i) dot iespēju iegūt universitātes un citu veidu augstāko izglītību reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

ii) nodrošināt apstākļus mācīties šo valodu kā universitātes un augstākās izglītības priekšmetu; vai

iii) ja Valsts funkcijas attiecībā uz augstākās izglītības iestādēm ir tādas, ka apakšpunkti i un ii nevar tikt piemēroti, veicināt un/vai atļaut nodrošināt universitātes vai citu augstākās izglītības veidu iegūšanu reģionālajās vai minoritāšu valodās vai atvieglot šo valodu kā universitātes vai augstākās izglītības priekšmetu studēšanu;

f)

i) radīt nosacījumus pieaugušo un nepārtrauktiem mācību kursiem, kuros mācības tikai vai galvenokārt norit reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

ii) piedāvāt šādas valodas kā pieaugušo un nepārtrauktu mācību priekšmetus; vai

iii) ja valsts varas iestādēm nav tiešas kompetences pieaugušo mācību jomā, atbalstīt un/vai veicināt šādu valodu kā pieaugušo un nepārtrauktas mācību priekšmetu piedāvāšanu;

g) veikt pasākumus, lai tiktu nodrošināta vēstures un kultūras, kuru atspoguļo reģionālā vai minoritātes valoda, mācīšana;

h) nodrošināt pamata un tālāku skolotāju apmācību, kas ir vajadzīga, lai ieviestu praksē punktus no a līdz g ietvertos nosacījumus, kurus Puse ir pieņēmusi;

i) izveidot uzraudzības institūciju vai institūcijas, kuras, sākoties vai attīstoties reģionālo vai minoritāšu valodu mācīšanai, seko tam, kādi līdzekļi tiek piemēroti un kāds progress sasniegts, periodiski ziņojot par viņu iegūtajiem datiem, kuri tiek darīti atklāti sabiedrībai.

2. Attiecībā uz izglītību teritorijās, kurās reģionālās vai minoritāšu valodas tradicionāli netiek lietotas, Puses apņemas, ja reģionālās vai minoritātes valodas lietotāju skaits to attaisno, atļaut, veicināt vai nodrošināt reģionālās vai minoritātes valodas mācīšanu vai apmācību tajā visos izglītības līmeņos.

9. pants. Tiesu varas iestādes

1. Puses apņemas attiecībā uz tiem tiesas iecirkņiem, kuros iedzīvotāju skaits, kuri lieto reģionālās vai minoritāšu valodas, attaisno zemāk aprakstīto līdzekļu piemērošanu, ņemot vērā stāvokli, kādā atrodas katra no šīm valodām un ar nosacījumu, ka iespēju izmantošanu, kuras piešķir šis punkts, tiesnesis neuzskata par tādu, kas kavē pienācīgu tiesas darbību:

a) krimināllietās:

i) nodrošināt, ka tiesas pēc vienas no tiesas procesa pušu pieprasījuma tiesas procesu vadītu reģionālajās vai minoritāšu valodās; un/vai

ii) garantēt apsūdzētajam tiesības lietot viņa/viņas reģionālo vai minoritātes valodu; un/vai

iii) nodrošināt, lai rakstiski vai mutiski pieprasījumi un liecības netiktu uzskatīti par noraidāmiem vienīgi tāpēc, ka tie ir iesniegti reģionālajā vai minoritātes valodā; un/vai

iv) pēc lūguma uzrādīt dokumentus, kas ir saistīti ar tiesas procesu, attiecīgajā reģionālajā vai minoritātes valodā, ja nepieciešams, izmantojot tulkus vai tulkojumus, nesaistot to ar nekādiem papildu izdevumiem tajos ieinteresētajām personām;

b) civillietās:

i) nodrošināt, lai tiesas pēc vienas no tiesas procesa pušu pieprasījuma tiesas procesu vadītu reģionālajās vai minoritāšu valodās; un/vai

ii) atļaut personai, kurai ir jāstājas tiesas priekšā, lietot viņa vai viņas reģionālo vai minoritātes valodu, ar to nesagādājot šai personai papildu izdevumus; un/vai

iii) atļaut uzrādīt dokumentus vai pierādījumus reģionālajās vai minoritāšu valodās, ja nepieciešams, izmantojot tulkus vai tulkojumus;

c) administratīvo lietu izskatīšanas procesos tiesā:

i) nodrošināt, lai tiesas pēc vienas no tiesas procesa pušu pieprasījuma tiesas procesu vadītu reģionālajā vai minoritāšu valodā ; un/vai

ii) kad vien personai ir jāstājas tiesas priekšā, atļaut, ka viņš vai viņa lieto viņa vai viņas reģionālo vai minoritātes valodu, tādējādi nenonākot papildu izdevumos; un/vai

iii) atļaut uzrādīt dokumentus vai pierādījumus reģionālajās vai minoritāšu valodās, ja nepieciešams, izmantojot tulkus vai tulkojumus;

d) veikt pasākumus, kas nodrošinātu, lai augšminēto b un c punktu i un iii apakšpunktu piemērošana un jebkāda nepieciešamo tulku vai tulkojumu izmantošana neradītu papildu izdevumus tajos ieinteresētajām personām.

2. Puses apņemās:

a) nenoliegt juridisku dokumentu, kuri ir sastādīti Valstī, derīgumu vienīgi tāpēc, ka tie ir sastādīti reģionālajā vai minoritātes valodā; vai

b) nenoliegt vienā valstī sastādītu, abām tiesas procesa pusēm saistošu juridisku dokumentu derīgumu, vienīgi tāpēc, ka tie ir sastādīti reģionālajā vai minoritātes valodā un nodrošināt, lai tie tiktu izmantoti pret trešo tiesas procesa pusi, kura nav šo valodu lietotāja, ar nosacījumu, ka dokumenta saturu šai pusei dara zināmu persona (as), kura šos dokumentus izmanto; vai

c) nenoliegt vienā valstī sastādītu, abām tiesas procesa pusēm saistošu juridisku dokumentu derīgumu, vienīgi tāpēc, ka tie ir sastādīti reģionālajā vai minoritātes valodā.

3. Puses apņemās vissvarīgāko nacionālās likumdošanas aktu tekstus un tos tekstus, kuri īpaši attiecas uz šo valodu lietotājiem, darīt pieejamus reģionālajās vai minoritāšu valodās, ja vien tas netiek nodrošināts citādā veidā.

10. pants. Administratīvās valsts varas institūcijas un sabiedriskie dienesti

1. Valsts administratīvajos rajonos, kuros iedzīvotāju skaits, kuri ir reģionālo vai minoritāšu valodu lietotāji, attaisno līdzekļu piemērošanu, kuri ir precizēti zemāk, un ņemot vērā stāvokli, kādā atrodas katra no šīm valodām, Puses apņemās, ciktāl tas ir saprātīgi iespējams:

a)

i) nodrošināt, lai administratīvās valsts varas institūcijas lietotu reģionālās vai minoritāšu valodas; vai

ii) nodrošināt, lai tie šo institūciju darbinieki, kuriem veicot to darba pienākumus ir saskare ar sabiedrību, lietotu reģionālās vai minoritāšu valodas viņu attiecībās ar personām, kuras pie viņiem vēršas šajās valodās; vai

iii) nodrošināt, lai reģionālo vai minoritāšu valodu lietotāji varētu iesniegt mutiskus vai rakstiskus iesniegumus un saņemt atbildi šajās valodās; vai

iv) nodrošināt, lai reģionālo vai minoritāšu valodu lietotāji varētu likumīgi iesniegt mutiskus vai rakstiskus iesniegumus šajās valodās; vai

v) nodrošināt, lai reģionālo vai minoritāšu valodu lietotāji varētu likumīgi iesniegt dokumentu šajās valodās;

b) darīt pieejamus plaši izplatītu administratīvo tiesību aktu tekstus un to veidus iedzīvotājiem reģionālajās vai minoritāšu valodās vai divvalodu variantos;

c) atļaut administratīvajām valsts varas institūcijām sastādīt dokumentus reģionālajā vai minoritātes valodā.

2. Attiecībā uz vietējām vai reģionālajām valsts varas iestādēm, kuru teritorijā iedzīvotāju skaits, kuri lieto reģionālo vai minoritāšu valodu, attaisno līdzekļu piemērošanu, kuri ir precizēti zemāk, Puses apņemas atļaut un/vai veicināt:

a) reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu reģionālajās vai vietējās valsts varas iestādēs;

b) iespēju reģionālo vai minoritāšu valodu lietotājiem iesniegt mutiskus vai rakstiskus iesniegumus šajās valodās;

c) reģionālo valsts varas iestāžu oficiālo dokumentu publicēšanu arī attiecīgajās reģionālajās vai minoritāšu valodās;

d) vietējo valsts varas iestāžu oficiālo dokumentu publicēšanu arī attiecīgajās reģionālajās vai minoritāšu valodās;

e) to, ka reģionālās valsts varas iestādes lieto reģionālās vai minoritāšu valodas viņu sanāksmju debatēs, taču, neizslēdzot arī Valsts oficiālās valodas(u) lietošanu;

f) to, ka vietējās valsts varas iestādes lieto reģionālās vai minoritāšu valodas viņu sanāksmju debatēs, taču, neizslēdzot arī Valsts oficiālās valodas(u) lietošanu;

g) ja nepieciešams, tradicionālo un pareizo reģionālajās vai minoritāšu valodās lietoto vietvārdu formu izmantošanu līdztekus nosaukumiem oficiālajā(s) valodā(s).

3. Attiecībā uz sabiedriskajām funkcijām, kuras veic administratīvās valsts varas iestādes vai citas personas, kuras darbojas viņu vārdā, Puses apņemas teritorijā, kurā reģionālās vai minoritāšu valodas tiek lietotas, saskaņā ar katras valodas situāciju un ciktāl tas ir saprātīgi iespējams:

a) nodrošināt, lai, veicot šīs funkcijas, tiktu lietotas reģionālās vai minoritāšu valodas; vai

b) atļaut reģionālo vai minoritāšu valodu lietotājiem iesniegt pieprasījumus un saņemt atbildes šajās valodās; vai

c) atļaut reģionālo vai minoritāšu valodu lietotājiem iesniegt pieprasījumus šajās valodās.

4. Nolūkā īstenot praksē tos 1., 2. un 3. punkta noteikumus, kurus Puses ir pieņēmušas, tās apņemas piemērot vienu vai vairākus šādus līdzekļus:

a) tulkošanu vai izskaidrošanu, kas var tikt lūgta;

b) amatpersonu un citu valsts sabiedrisko dienestu darbinieku piesaistīšanu, kur nepieciešams, veicot to vajadzīgo apmācību;

c) piekrist, ciktāl tas ir iespējams, valsts sabiedrisko dienestu darbinieku, kuriem ir reģionālās vai minoritātes valodas zināšanas, lūgumiem par viņu iecelšanu amatā teritorijā, kurā attiecīgā valoda tiek lietota.

5. Pēc ieinteresēto personu lūguma Puses apņemas atļaut uzvārdu lietošanu vai pieņemšanu reģionālajās vai minoritāšu valodās.

11. pants. Informācijas līdzekļi

1. Attiecībā uz reģionālo vai minoritāšu valodu lietotājiem, teritorijās, kurās šīs valodas tiek lietotas, ņemot vērā stāvokli, kādā atrodas katra no šīm valodām un apmēru, kādā valsts varas iestādes tieši vai netieši ir kompetentas, pilnvarotas

un kāda ir to loma šajā jomā, kā arī cienot informācijas līdzekļu neatkarības un autonomijas principu, Puses apņemas:

a) apjomā, kādā radio un televīzija veic sabiedriska dienesta darbību:

i) nodrošināt vismaz vienas radiostacijas un viena televīzijas kanāla raidīšanu reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

ii) veicināt un/vai radīt apstākļus vismaz vienas radiostacijas un viena televīzijas kanāla raidīšanai reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

iii) pieņemt atbilstošus noteikumus, tā lai programmu pārraidītāji tās piedāvātu reģionālajās vai minoritāšu valodās;

b)

i) veicināt un/vai radīt apstākļus vismaz vienas radio stacijas izveidošanai reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

ii) veicināt un/vai radīt apstākļus radio programmu pastāvīgai pārraidīšanai reģionālajās vai minoritāšu valodās;

c)

i) veicināt un/vai radīt apstākļus vismaz viena televīzijas kanāla izveidošanai reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

ii) veicināt un/vai radīt apstākļus televīzijas programmu pastāvīgai pārraidīšanai reģionālajās vai minoritāšu valodās;

d)

veicināt un/vai radīt apstākļus audio un audiovizuālo darbu radīšanai un izplatīšanai reģionālajās vai minoritāšu valodās;

e)

i) veicināt un/vai radīt apstākļus vismaz viena reģionālajās vai minoritāšu valodās iznākoša laikraksta izveidošanai un/vai saglabāšanai; vai

ii) veicināt un/vai radīt apstākļus publikāciju no laikrakstiem regulāru publicēšanu reģionālajās vai minoritāšu valodās;

f)

i) visur, kur likums paredz finansiālu atbalstu informācijas līdzekļiem, segt papildu izdevumus tiem informācijas līdzekļiem, kuros ir publikācijas reģionālajās vai minoritāšu valodās; vai

ii) piemērot esošos līdzekļus, lai finansiāli atbalstītu arī audiovizuālos darbus, kuri ir veidoti reģionālajās vai minoritāšu valodās;

g) atbalstīt žurnālistu un citu informācijas līdzekļu darbinieku apmācību, lai tie lietotu reģionālās vai minoritāšu valodas.

2. Puses apņemas garantēt tiešas radio un televīzijas pārraižu saņemšanas brīvību no kaimiņu valstīm valodā, kura tiek lietota tāpat vai līdzīgi reģionālajai vai minoritātes valodai, un neliegt radio un televīzijas pārraižu retranslēšanu šajā valodā no kaimiņu valstīm. Turklāt tās apņemas nodrošināt, lai netiktu noteikti nekādi ierobežojumi brīvai informācijas publicēšanai un informācijas aprītei rakstītajā presē valodā, kura pēc lietošanas veida ir tāda pat vai līdzīga reģionālajai vai minoritātes valodai. Augstāk minēto brīvību izmantošana, kas vienlaikus ietver arī virkni pienākumu un atbildību, var tikt pakļauta tādām formalitātēm, nosacījumiem, ierobežojumiem vai sodiem, kuri ir paredzēti likumā un demokrātiskā sabiedrībā ir nepieciešami nacionālās drošības, teritoriālās integritātes vai sabiedriskā miera interesēs, lai novērstu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai morāles normas, lai aizsargātu citu personu reputāciju vai tiesības, lai novērstu konfidenciali saņemtas informācijas atklāšanu, vai, lai saglabātu tiesnešu kompetenci un objektivitāti.

3. Puses apņemas nodrošināt, lai reģionālo vai minoritāšu valodu lietotāju intereses tiktu pārstāvētas vai ņemtas vērā tādās institūcijās, kuras saskaņā ar likumu var tikt izveidotas, lai garantētu informācijas līdzekļu brīvību un plurālismu.

12. pants. Kultūras aktivitātes un iestādes

1. Kas attiecas uz aktivitātēm kultūras jomā un ar tām saistītajām iestādēm kā bibliotēkām, video bibliotēkām, kultūras centriem, muzejiem, arhīviem, akadēmijām, teātriem un kinoteātriem, kā arī literāro darbu un filmu radīšanu, vietējās kultūras izpausmes formām, festivāliem un kultūras industriju, tai skaitā *inter alia* jaunu tehnoloģiju izmantošanu, Puses apņemas teritorijā, kurā šādas valodas tiek lietotas, un apmērā, kādā tas ir valsts amatpersonu kompetences un varas ietvaros:

- a) veicināt izteiksmes veidus un iniciatīvu, kas ir raksturīga reģionālajām vai minoritāšu valodām un veicināt, lai būtu pieejami darbi, kuri ir radīti šajās valodās;
- b) veicināt, lai citās valodās būtu pieejami darbi, kuri ir radīti reģionālajās vai minoritāšu valodās, palīdzot veikt un attīstot to tulkošanu, dublēšanu, sinhrono tulkošanu un titrēšanu;
- c) veicināt pieeju reģionālajās vai minoritāšu valodās darbiem, kuri ir radīti citās valodās, palīdzot veikt un attīstot to tulkošanu, dublēšanu, sinhrono tulkošanu un titrēšanu;
- d) nodrošināt, lai institūcijas, kuras ir atbildīgas par dažāda veida kultūras aktivitāšu organizēšanu vai atbalstīšanu, piešķirtu attiecīgus līdzekļus reģionālo vai minoritāšu valodu zināšanu, lietošanas un šo minoritāšu kultūras iekļaušanai saistībā, kuras tās uzņemas vai kurām tās nodrošina atbalstu;
- e) veicināt līdzekļu piemērošanu, kas nodrošinātu to, lai institūciju, kuras ir atbildīgas par kultūras pasākumu organizēšanu un atbalstīšanu, rīcībā būtu darbinieki, kuri pilnībā pārvalda attiecīgo reģionālo vai minoritāšu valodu, kā arī, lai tiem būtu pārējās iedzīvotāju daļas sarunvalodas(u) prasme;
- f) veicināt attiecīgās reģionālās vai minoritātes valodas lietotāju pārstāvju tiešu līdzdalību, radot iespējas un plānojot kultūras pasākumus;

g) veicināt un/vai radīt labvēlīgus apstākļus institūcijas vai institūciju veidošanai, kuras ir atbildīgas par reģionālajās vai minoritāšu valodās radītu darbu apkopošanu, to kopiju saglabāšanu un izplatīšanu vai šo darbu publicēšanu;

h) ja nepieciešams, radīt un/vai veicināt un finansēt tulkošanas un terminoloģijas izpētes darbus, nolūkā saglabāt un attīstīt attiecīgo administratīvo, komerciālo, ekonomisko, sociālo, tehnisko un juridisko terminoloģiju katrā reģionālajā vai minoritātes valodā.

2. Attiecībā uz citām teritorijām līdztekus tām, kurās reģionālās vai minoritāšu valodas tradicionāli tiek lietotas, Puses apņemas, ja to attaisno reģionālās vai minoritātes valodas lietotāju skaits, atļaut, veicināt un/vai nodrošināt attiecīgu kultūras pasākumu veikšanu un atvieglojumu radīšanu saskaņā ar iepriekšējo punktu.

3. Puses apņemas pieņemt attiecīgus noteikumus, lai veicinātu ārvalstīs to kultūras politiku, kura atspoguļo reģionālās vai minoritāšu valodas.

13. pants. Ekonomiskā un sabiedriskā dzīve

1. Ekonomikas un sabiedrisko aktivitāšu jomā Puses apņemas visā valsts teritorijā:

- a) izskaust no to likumdošanas jebkurus noteikumus, kuri bez attaisnojošiem iemesliem aizliedz vai ierobežo reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu dokumentos, kuri attiecas uz ekonomikas vai sociālo jomu, īpaši darba līgumos un tādos tehniskajos dokumentos kā instrukcijās par produktu lietošanu vai iekārtu uzstādīšanu;
- b) uzņēmēj sabiedrību iekšējos noteikumos un personiskajos dokumentos aizliegt iestarpināt jebkādu nosacījumu, kuri izslēdz vai ierobežo reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu, vismaz vienas valodas lietotāju starpā;

c) nepieļaut praksi, kas vērsta uz to, lai neveicinātu reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu sakarā ar ekonomisku vai sociālu darbību;

d) atvieglot un/vai veicināt reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu ar citiem līdzekļiem blakus tiem, kuri ir precizēti augstāk minētajos apakšpunktos.

2. Attiecībā uz ekonomisko un sabiedrisko darbību, teritorijā, kurā reģionālās vai minoritāšu valodas tiek lietotas, Puses apņemas tiktāl, cik valsts varas iestādes ir kompetentas, un tiktāl, cik tas ir saprātīgi iespējams:

a) viņu finansiālajos un banku darbības noteikumos ietvert nosacījumus, kuri ar komerciālo praksi savienojamas procedūras palīdzību atļauj reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu, sastādot maksājumu pārvedumus (čekus, maksājuma orderus, u.c.) vai arī citur, kur iespējams, nodrošinot šādu nosacījumu izpildi;

b) ekonomikas un sociālajā jomā tieši viņu kontrolē (valsts varas iestāžu) veikt darbības, kas veicinātu reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu;

c) nodrošināt, lai tādās sociālās aprūpes iestādēs kā slimnīcās, pansionātos un kopmītnēs personām, kurām ir vajadzīga aprūpe slikta veselības stāvokļa, vecuma vai citu iemeslu dēļ un kuras lieto reģionālo vai minoritātes valodu, tiktu piedāvāta iespēja minētajās iestādēs tikt uzņemtam un aprūpētām šajās valodās;

d) ar attiecīgiem līdzekļiem nodrošināt, ka arī drošības noteikumi tiek sastādīti reģionālajās vai minoritāšu valodās;

e) veikt darbības, lai kompetentu valsts varas iestāžu sniegtā informācija, kas attiecas uz patērētāju tiesībām, būtu pieejama reģionālajās vai minoritāšu valodās.

8.3. Hāgas rekomendācijas par mazākumtautību tiesībām uz izglītību

Pilnu tekstu un paskaidrojošu dokumentu angļu valodā var atrast internetā daudzās mājaslapās, to skaitā:

<http://www.osce.org/hcnm/documents/recommendations/hague/index.php3>

Starptautisko instrumentu gars

1. Tiesības saglabāt savu identitāti personām, kuras pieder mazākumtautībām, iespējams pilnīgi īstenot vienīgi tad, ja šīs personas izglītības procesā apgūst atbilstošu dzimtās valodas prasmi. Tajā pašā laikā, personām, kuras pieder mazākumtautībām, ir pienākums integrēties sabiedrībā kopumā, apgūstot atbilstošu valsts valodas prasmi.

2. Piemērojot starptautiskos instrumentus, kas runā par labu personām, kuras pieder mazākumtautībām, valstīm konsekventi jāievēro vienlīdzības un nediskriminācijas pamatprincipi.

3. Ir jāņem vērā, ka attiecīgās starptautiskās saistības un pienākumi veido starptautisko standartu minimumu. Mēģinājums interpretēt šīs saistības un pienākumus ierobežojošā veidā būtu pretrunā ar to garu un mērķi.

Līdzekļi un resursi

4. Valstīm jārisina mazākumtautību tiesību uz izglītību jautājumi aktīvā to sekmējošā veidā. Kur tas ir nepieciešams, valstīm jāveic īpaši pasākumi tām maksimāli pieejamo resursu ietvaros – kā individuāli, tā arī starptautiskās palīdzības un sadarbības (īpaši ekonomiskās un tehniskās) ceļā, lai aktīvi īstenotu mazākumtautību tiesības uz izglītību savā valodā.

Decentralizācija un līdzdalība

5. Valstīm jārada apstākļi, kas dotu iespēju mazākumtautību pārstāvības institūcijām efektīvi piedalīties politikas un programmu izstrādāšanā un īstenošanā par mazākumtautību izglītību.

6. Valstīm jāpiespēķir reģionālajām un vietējām varas iestādēm atbilstošas pilnvaras risināt mazākumtautību izglītības jautājumus, tādējādi arī veicinot mazākumtautību līdzdalību politikas izstrādāšanas procesā reģionālā un (vai) vietējā līmenī.

7. Valstīm jāveic pasākumi, lai sekmētu vecāku līdzdalību un izvēli vietēja līmeņa izglītības sistēmā, tajā skaitā izglītību mazākumtautību valodā.

Publiskās un privātās institūcijas

8. Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām personām, kuras pieder mazākumtautībām, tāpat kā pārējām personām, ir tiesības izveidot un vadīt privātas izglītības iestādes atbilstoši nacionālajām tiesībām. Šādas iestādes var būt skolas, kurās mācības notiek mazākumtautību valodā.

9. Pamatojoties uz mazākumtautībām piederošu personu tiesībām izveidot un vadīt savas izglītības iestādes, valstis nedrīkst kavēt minēto tiesību īstenošanu, pieņemot pārmērīgi apgrūtinājošus juridiska un administratīva rakstura nosacījumus, kas regulē šādu iestāžu izveidošanu un vadīšanu.

10. Privātajām izglītības iestādēm mazākumtautību valodā ir tiesības pieprasīt finanšu līdzekļus no valsts budžeta, starptautiskajiem avotiem vai privātā sektora bez jebkādiem ierobežojumiem vai diskriminācijas.

Mazākumtautību izglītība pamatskolas un vidusskolas līmenī

11. Bērna attīstībā izšķirošā nozīme ir pirmajiem izglītības gadiem. Izglītības procesa pētījuma rezultāti liecina, ka pirmsskolas un bērnudārza līmenī mācībām jānotiek bērna pamatvalodā. Valstīm, kur vien tas iespējams, jārada apstākļi, kas ļautu vecākiem izdarīt šādu izvēli.

12. Pētījumi norāda, ka pamatskolā mācību programmu vislabāk būtu pasniegt mazākumtautību valodā. Mazākumtautību valoda būtu jāņem kā pastāvīgs mācību priekšmets. Oficiālā valsts valoda arī būtu jāņem kā pastāvīgs mācību

priekšmets; to ieteicams darīt skolotājiem, kuri labi pārvalda abas valodas un izprot bērnu kultūras un valodas pamatu. Šā perioda beigās daži praktiski vai ne pārāk teorētiski priekšmeti būtu jāņem kā valsts valodā. Valstīm, kur vien tas iespējams, jārada apstākļi, kas vecākiem dotu iespēju izdarīt šādu izvēli.

13. Vidusskolā liela daļa mācību priekšmetu būtu jāņem kā mazākumtautību valodā. Mazākumtautību valoda būtu jāņem kā pastāvīgs mācību priekšmets. Valsts valoda arī būtu jāņem kā pastāvīgs mācību priekšmets; ieteicams to darīt skolotājiem, kuri labi pārvalda abas valodas un izprot bērnu kultūras un valodas pamatu. Šajā periodā būtu pakāpeniski jāpalielina valsts valodā mācāmo priekšmetu skaits. Pētījumi liecina – jo pakāpeniskāks ir šis process, jo labāk bērniem.

14. Izglītības mazākumtautību valodā saglabāšana pamata un vidusskolas līmenī lielā mērā ir atkarīga no iespējas piesaistīt visās disciplīnās pamatvalodā sagatavotus pasniedzējus. Tādēļ, vadoties no pienākuma nodrošināt atbilstošas iespējas iegūt izglītību mazākumtautību valodā, valstīm ir jānodrošina atbilstošas iespējas pienācīgi sagatavot pasniedzējus un jāveicina šādas apmācības pieejamība.

Mazākumtautību izglītība arodskolās

15. Profesionālajai izglītībai mazākumtautību valodā jābūt pieejamai noteiktos priekšmetos, ja personas, kuras pieder attiecīgām mazākumtautībām, ir izteikušas šādu vēlmi, apliecinājušas vajadzību pēc tās un ja viņu skaits to attaisno.

16. Arodskolās, kas paredz mācības dzimtajā valodā, mācību programmām jābūt sastādītām tā, lai pēc skolas beigšanas tās nodrošinātu studentiem iespēju darboties savā profesijā gan mazākumtautību, gan valsts valodās.

Mazākumtautību izglītība augstskolu līmenī

17. Personām, kuras pieder mazākumtautībām, jābūt nodrošinātai iespējai iegūt augstāko izglītību savā valodā, ja viņas ir apliecinājušas šādu nepieciešamību un ja viņu skaits to attaisno. Augstāko izglītību mazākumtautību valodā var leģitīmi nodrošināt, radot nepieciešamos apstākļus esošajās izglītības struktūrās, ja tās var apmierināt attiecīgās mazākumtautības vajadzības. Personas, kuras pieder mazākumtautībām, var arī meklēt veidus un līdzekļus, lai izveidotu savas augstākās izglītības iestādes.

18. Situācijas, kurās mazākumtautība nesenā pagātnē ir uzturējusi un pārvaldījusi savas augstākās izglītības iestādes, ir jāņem vērā, nosakot nākotnes izglītības iespējas.

Mācību programmas izstrādāšana

19. Ņemot vērā nozīmi un svarīgumu, kādu starptautiskie instrumenti piešķir multikulturālai izglītībai un mazākumtautību vēstures, kultūras un tradīciju mācīšanai, valsts izglītības iestādēm ir jānodrošina, lai vispārējās obligātās mācību programmas ietver attiecīgo mazākumtautību vēstures, kultūru un tradīciju mācīšanu. Rosinot sabiedrības vairākumu apgūt valstī dzīvojošo mazākumtautību valodas, valsts dotu savu ieguldījumu tolerances un multikulturālisma nostiprināšanā valstī.

20. Mācību programmas saturs, kas attiecas uz mazākumtautībām, jāizstrādā ar attiecīgo mazākumtautību pārstāvības institūciju aktīvu līdzdalību.

21. Valstīm būtu jāveicina centru veidošana, kas nodarbotos ar mācību programmu izglītībai mazākumtautību valodā sastādīšanu un izvērtēšanu. Šādi centri var darboties jau pastāvošo institūciju ietvaros, ja tās spēj pietiekami nodrošināt mācību programmu mērķu sasniegšanu.

8.4. Oslo Rekomendācijas par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām

Tekstu un paskaidrojošo dokumentu var iegūt no EDSO Augstā Komisāra mazākumtautību jautājumos vai Starptautisko attiecību fondā. To var atrast arī daudzās interneta mājaslapās, to skaitā EDSO mājaslapā:

<http://www.osce.org/hcnm/documents/recommendations/oslo/index.php3>

Vārdi un nosaukumi

1. Pie mazākumtautībām piederošām personām ir tiesības lietot savu personas vārdu savā valodā, atbilstoši savām tradīcijām un valodnieciskajām sistēmām. Tas jāatzīst oficiālā līmenī un attiecīgi jālieto arī valsts iestādēs.

2. Tāpat arī privātajām struktūrām, tādām kā kultūras apvienības un saimnieciskās darbības uzņēmumi, kurus dibinājušas pie mazākumtautībām piederošas personas, ir tādas pašas tiesības attiecībā uz to nosaukumiem.

3. Apvidū, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautībām piederošu personu un, ja ir pietiekams pieprasījums, valsts iestādēm jānodrošina vietvārdu, ielu nosaukumu un citu sabiedrībā paredzēto topogrāfisko apzīmējumu norādīšana mazākumtautības valodā.

Reliģija

4. Individuāli vai kopā ar citiem sludinot vai praktizējot savu reliģiju, katra persona ir tiesīga izmantot pašas izvēlētu valodu.

5. Attiecībā uz reliģiskām ceremonijām vai aktiem, kas attiecas arī uz personas civilstāvokli un kam ir juridisks spēks attiecīgajā valstī, valsts var pieprasīt, lai šāda statusa apliecinājumi un dokumentācija tiktu sastādīta arī attiecīgās valsts oficiālajā valodā vai valodās. Valsts var pieprasīt arī to, lai reliģiskā iestādē glabātie civilstāvokļa reģistri būtu sastādīti arī oficiālajā valsts valodā vai valodās.

Kopienu dzīve un nevalstiskās organizācijas

6. Visām personām, tai skaitā pie mazākumtautībām piederošām personām, ir tiesības izveidot un pārvaldīt savas nevalstiskās organizācijas, apvienības un iestādes. Šīs struktūras var lietot valodu(-as) pēc savas izvēles. Valsts nedrīkst diskriminēt šīs struktūras, pamatojoties uz tajās lietoto valodu, tāpat arī nedrīkst neatbilstoši ierobežot šo struktūru tiesības prasīt finansējumu no valsts budžeta, starptautiskiem avotiem vai privātā sektora.

7. Ja valsts līdzās citām jomām aktīvi atbalsta sabiedriskos, kultūras un sporta pasākumus, tad jāiedala atbilstoša kopējo valsts resursu daļa, lai atbalstītu šāda veida pasākumus, kuros piedalās pie mazākumtautībām piederošas personas. Valsts finansiālais atbalsts šādiem pasākumiem, kuros tiek lietota mazākumtautību valoda (-as), sniedzamas tā, lai nenotiktu nekāda diskriminācija.

Masu informācijas līdzekļi

8. Pie mazākumtautībām piederošām personām ir tiesības veidot un uzturēt masu informācijas līdzekļus savā valodā. Valsts regulācija attiecībā uz šiem informācijas pārraides līdzekļiem notiek saskaņā ar objektīviem un nediskriminējošiem kritērijiem, un šo regulāciju nedrīkst izmantot, lai ierobežotu mazākumtautību tiesību īstenošanu.

9. Jānodrošina, lai pie mazākumtautībām piederošās personas varētu savā valodā izmantot raidlaiku valsts finansētos informācijas līdzekļos. Konkrētās mazākumtautības valodā paredzētā raidlaika apjomam un kvalitātei valsts, reģionālajā un vietējā līmenī jābūt proporcionāli saskaņotam ar mazākumtautības īpatsvaru un koncentrāciju, kā arī to nosaka atbilstoši mazākumtautības stāvoklim un vajadzībām.

10. Jānodrošina, lai mazākumtautības(-u) valodā(-s) raidošo valsts un privāto masu informācijas līdzekļu programmu sastādīšana būtu neatkarīgs process. Valsts informācijas līdzekļu redakcijas kolēģijas, kas nosaka programmu saturu un orientāciju, ir neatkarīgas un to sastāvā jābūt personām, kas pieder pie mazākumtautībām un darbojas pilnīgi neatkarīgi.

11. Nedrīkst neatbilstoši ierobežot pieeju ārvalstu informācijas līdzekļiem. Pieeja šādiem līdzekļiem nevar būt attaisnojums tam, lai samazinātu mazākumtautībai iedalīto raidlaiku valsts finansētos informācijas līdzekļos valstī, kurā dzīvo attiecīgā mazākumtautība.

Ekonomiskā vide

12. Visām personām, arī pie mazākumtautībām piederošām personām, ir tiesības vadīt privātus uzņēmumus, pēc saviem ieskatiem izvēloties uzņēmumā lietoto valodu. Valsts var pieprasīt oficiālās valsts valodas vai valodu papildu lietošanu tikai tajās jomās, kur tiek skartas sabiedrības likumīgās intereses. Šāda joma varētu būt strādājošo vai patērētāju interešu aizsardzība, vai arī darījumi starp uzņēmumu un valsts iestādēm.

Valsts iestādes un sabiedriskie pakalpojumi

13. Reģionos un apvidos, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautībām piederošu personu un kur ir izteikta attiecīga vēlme, šīm mazākumtautības personām ir tiesības no reģionālajām un/vai vietējām valsts iestādēm saņemt civilpersonas dokumentus un apliecinājumus gan valsts oficiālajā valodā vai valodās, gan attiecīgās mazākumtautības valodā. Tāpat arī reģionālajām un/vai vietējām varas iestādēm attiecīgos pilsoņu reģistrus jāglabā arī mazākumtautību valodā.

14. Jānodrošina, lai pie mazākumtautībām piederošām personām būtu atbilstošas iespējas lietot savu valodu saziņā ar valsts iestādēm, īpaši tajos reģionos un apvidos, kuros ir izteikta šāda vēlme un kur dzīvo ievērojams skaits mazākumtautībai piederošu personu. Tāpat arī valsts iestādēm pēc iespējas jānodrošina sabiedrisko pakalpojumu sniegšana mazākumtautības valodā. Lai to izdarītu, iestādēm jāizstrādā atbilstošas kadru pieņemšanas un/vai mācību programmas.

15. Reģionos un apvidos, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautībām piederošu personu, valstij jāveic pasākumi, lai nodrošinātu ievēlētajiem reģionālo vai vietējo varas struktūru pārstāvjiem iespēju lietot savu mazākumtautības valodu darbībās, kas saistītas ar šīm struktūrām.

Neatkarīgas nacionālās iestādes

16. Valstīm, kurās dzīvo pie mazākumtautībām piederošas personas, jānodrošina, lai, līdzās attiecīgām tiesu iestādēm un resursiem, šīm personām būtu pieejamas neatkarīgas valsts iestādes, tādas kā ombuds vai cilvēktiesību komisija, kas izskata jautājumus gadījumos, kad personām šķiet, ka ir pārkāptas to lingvistiskās tiesības.

Tiesu iestādes

17. Visām personām, arī pie mazākumtautībām piederošām personām, ir tiesības laikus un viņām saprotamā valodā saņemt informāciju par viņu aresta un/vai aizturēšanas iemesliem un pret personu celtās apsūdzības raksturu un cēloņiem. Tāpat personām ir tiesības aizstāvēt sevi šajā valodā, nepieciešamības gadījumā ar bezmaksas tulka palīdzību, pirmstiesas, tiesas procesa vai apelācijas laikā.

18. Reģionos un apvidos, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautībām piederošu personu un kur ir izteikta attiecīga vēlme, šīm mazākumtautības personām ir tiesības izteikties savā valodā tiesas procesa laikā, nepieciešamības gadījumā izmantojot bezmaksas tulka palīdzību.

19. Reģionos un apvidos, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautībām piederošu personu un kur ir izteikta attiecīga vēlme, valstij pienācīgi jāapsver iespēja nodrošināt ar šādām personām saistītu visu tiesas procesu norisi mazākumtautības valodā.

Brīvības atņemšana

20. Soda izciešanas iestādes vadītājam un pārējiem iestādes darbiniekiem jāspēj runāt valodā vai valodās, kādas lieto ieslodzīto vairākums, vai arī valodā, kuru saprot ieslodzīto vairākums. Tas jānodrošina ar atbilstošu darbinieku pieņemšanas un/vai mācību programmu palīdzību. Nepieciešamības gadījumā jāizmanto tulka pakalpojumi.

21. Pie mazākumtautībām piederošām aizturētām personām saziņā ar ieslodzītajiem un citām personām ir tiesības lietot pēc saviem ieskatiem izvēlētu valodu. Valsts varas institūcijām iespēju robežās un likumdošanas ietvaros jāveic pasākumi, lai dotu iespēju ieslodzītajiem sarunāties savā valodā gan mutvārdu saziņas procesā, gan privātajā sarakstē. Lai to varētu nodrošināt, aizturētā vai ieslodzītā persona parasti būtu jāizvieto aizturēšanas vai ieslodzījuma vietā, kas atrodas tuvu šīs personas parastajai dzīves vietai.

8.5. EDSO Konferences par cilvēka dimensiju Kopenhāgenas sanāksmes dokuments

Kopenhāgenā, 1990. gada 29. jūnijā

25. Dalībvalstis apstiprina, ka jebkādas atkāpes no saistībām attiecībā uz cilvēktiesībām un pamatbrīvībām ārkārtas stāvokļa laikā ir pieļaujamas tikai tiktāl, ciktāl tās paredz starptautiskās tiesības, konkrēti, attiecīgi starptautiski dokumenti, kas tām ir saistoši, jo sevišķi ievērojot tiesības, no kurām atkāpes nav pieļaujamas. Dalībvalstis tāpat apstiprina, ka (...)

25.4. – šādi pasākumi nedrīkst pieļaut diskrimināciju, kas balstītos uz rasi, ādas krāsu, dzimumu, valodu, reliģiju, sociālo izcelsmi vai piederību minoritātei.

31. Personām, kas pieder mazākumtautībām, ir tiesības efektīvi un pilnībā īstenot savas cilvēktiesības un pamatbrīvības bez jebkādas diskriminācijas un uz pilnīga vienlīdzības pamata likuma priekšā. Dalībvalstis vajadzības gadījumā veiks īpašus pasākumus, kuru mērķis ir nodrošināt pie mazākumtautībām piederošām personām pilnīgu vienlīdzību ar citiem pilsoņiem cilvēktiesību un pamatbrīvību baudīšanā un īstenošanā.

32. Piederība mazākumtautībai ir personīgās izvēles jautājums, un šāda izvēle nedrīkst radīt nekāda veida nelabvēlīgas sekas. Pie mazākumtautībām piederošām personām ir tiesības brīvi paust, saglabāt un attīstīt savu etnisko, kultūras, valodas un reliģisko identitāti, kā arī uzturēt un attīstīt savu kultūru visos tās aspektos, nebaudoties no mēģinājumiem tikt asimilētām pret pašu gribu. Konkrēti, šādām personām ir tiesības:

32.1. – brīvi lietot savu dzimto valodu gan privāti, gan publiski;

32.2. – dibināt un uzturēt savas izglītības, kultūras un reliģijas iestādes, organizācijas vai asociācijas, kuras var meklēt brīvprātīgus finansiālus un cita veida ieguldījumus, kā arī valsts atbalstu saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem;

32.3. – sludināt savu reliģiju un piekopt to, tai skaitā iegādāties, turēt savā īpašumā un izmantot reliģiskos materiālus, un veikt reliģiski izglītojošas darbības savā dzimtajā valodā; (...)

32.5. – izplatīt, piekļūt un apmainīties ar informāciju savā dzimtajā valodā; (...)

Pie mazākumtautībām piederošas personas var īstenot savas tiesības individuāli, kā arī kopā ar citiem savas grupas locekļiem. Personai, kas pieder mazākumtautībām, nedrīkst iestāties nekādas nelabvēlīgas sekas saistībā ar jebkādu šādu tiesību īstenošanu vai neīstenošanu.

33. Dalībvalstis aizsargās mazākumtautību etnisko, kultūras, valodas un reliģijas identitāti savā teritorijā un radīs apstākļus šīs identitātes veicināšanai. Tās veiks attiecīgos pasākumus šā mērķa īstenošanai pēc attiecīgām konsultācijām, ieskaitot kontaktēšanos ar šādu mazākumtautību organizācijām vai biedrībām, saskaņā ar katras valsts lēmumu pieņemšanas procedūru. Jebkādi šādi pasākumi tiek veikti saskaņā ar vienlīdzības un diskriminācijas nepieļaujamības principiem attiecībā uz citiem konkrētās dalībvalsts pilsoņiem.

34. Dalībvalstis centīsies nodrošināt, lai pie mazākumtautībām piederošām personām, neatkarīgi no nepieciešamības mācīties attiecīgās valsts oficiālo valodu vai valodas, būtu pienācīgas iespējas mācīties savu dzimto valodu vai savā dzimtajā valodā, kā arī, kad vien iespējams un nepieciešams, lietot to valsts iestādēs saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem.

Mācību iestādes, mācot vēsturi un kultūru, ņems vērā arī mazākumtautību vēsturi un kultūru.

35. Dalībvalstis respektēs pie mazākumtautībām piederšo personu tiesības efektīvi līdzdarboties valsts dzīvē, to skaitā piedalīties jautājumos, kas ir saistīti

ar šādu mazākumtautību identitātes aizsargāšanu un veicināšanu. Dalībvalstis atzīmē centienus noteiktu apstākļu radīšanā mazākumtautību etniskās, kultūras, valodas un reliģijas identitātes aizsardzībai un veicināšanai un kā vienu no iespējamiem līdzekļiem šo mērķu sasniegšanai izveido piemērotas vietējās vai autonomās administrācijas, kas atbilst specifiskajiem šādu mazākumtautību vēsturiskajiem un teritoriālajiem apstākļiem, ievērojot attiecīgās valsts politiku.

36. Dalībvalstis atzīst savstarpējas konstruktīvas sadarbības paplašināšanas īpašo nozīmi mazākumtautību jautājumos. Šāda sadarbība veicinātu savstarpējo sapratni un uzticēšanos, draudzīgas un labas kaimiņattiecības, starptautisko mieru, drošību un taishnīgumu.

Katra dalībvalsts veicina savstarpējas cieņas, sapratnes, sadarbības un solidaritātes gaisotnes veidošanos visu savā teritorijā dzīvojošo cilvēku starpā, neatkarīgi no viņu etniskās vai nacionālās izcelsmes vai reliģijas, un veicinās problēmu risināšanu dialoga ceļā, kas balstīts uz likuma varas principiem.

40. Dalībvalstis skaidri un nepārprotami nosoda totalitārismu, rasu un etnisku naidu, antisemitismu, ksenofobiju un diskrimināciju pret jebkuru personu, kā arī vajāšanu reliģisku vai ideoloģisku iemeslu dēļ. Šai kontekstā tās arī atzīst īpašās romu (čigānu) problēmas.

Tās paziņo par savu stingro apņemšanos aktivizēt savu darbību šo parādību apkarošanā visos to veidos un tāpēc apņemas:

40.1. – veikt efektīvus pasākumus, to skaitā saskaņā ar savām konstitucionālajām sistēmām un starptautiskajām saistībām pieņemt tādas likumus, kādi var būt nepieciešami, lai nodrošinātu aizsardzību pret jebkādam darbībām, kas ietver kūdīšanu uz vardarbību pret personām vai personu grupām un ir balstītas uz nacionālu, rasu, etnisku vai reliģisku diskrimināciju, naidīgumu vai naidu, tai skaitā antisemitismu;

40.2. – apņēmīgi veikt piemērotus un atbilstošus pasākumus, lai aizsargātu personas vai personu grupas, kas varētu būt pakļautas draudiem vai diskriminācijai, naidīguma vai vardarbības aktiem viņu rases, etniskās, kultūras, valodas vai reliģiskās identitātes dēļ, un aizsargātu viņu īpašumu;

8.6. Cilvēktiesību komiteja, vispārīgais komentārs Nr.23, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (SPPPT) 27. pants

ANO Dokum. HRI\GEN\1\Repret1 at 38 (1994)

1. Pakta 27. pants paredz, ka valstīs, kurās ir etniskās, reliģiskās vai lingvistiskās minoritātes, pie šīm minoritātēm piederošām personām nedrīkst liegt tiesības kopā ar citiem šīs minoritātes grupas pārstāvjiem baudīt savu kultūru, nodoties savai reliģijai un to praktizēt, kā arī lietot savu valodu. Komiteja atzīmē, ka šis pants paredz un atzīst tiesības, kas tiek piešķirtas minoritāšu grupām piederošiem cilvēkiem un kas atšķiras no visām citām tiesībām, kuras saskaņā ar Paktu viņi kā indivīdi tāpat kā jebkurš cits ir jau tiesīgi baudīt, un papildina tās.

2. Dažos iesniegumos, kas ir iesniegti Komitejai saskaņā ar Fakultatīvo protokolu, 27. pantā aizsargātās tiesības tiek jauktas ar tautu tiesībām uz pašnoteikšanos, kas izklāstītas Pakta 1. pantā. Turklāt ziņojumos, ko dalībvalstis iesniegušas saskaņā ar Pakta 40. pantu, ar 27. pantu valstīm uzliktās saistības reizēm ir sajauktas ar pienākumu, kuru uzliek 2.1. pants, proti, nodrošināt Pakta garantēto tiesību baudīšanu bez diskriminācijas, kā arī ar 26. panta noteikto vienlīdzību likuma priekšā un tiesībām uz vienlīdzīgu likuma aizsardzību.

3.1. Pakts nošķir tiesības uz pašnoteikšanos no tiesībām, kuras ir aizsargātas ar 27. pantu. Pirmās tiek formulētas kā tiesības, kas pieder tautām, un tās ir aplūkotas atsevišķā Pakta daļā (1. daļā). Tiesības uz pašnoteikšanos nav tiesības, kuras ir piekritīgas izskatīšanai saskaņā ar Fakultatīvo protokolu. Savukārt 27. pants attiecas uz tiesībām, kas piešķirtas indivīdiem kā tādiem, un līdzīgi kā panti, kuros noteiktas citas indivīdiem piešķirtās individuālās tiesības, tas ietverts Pakta III daļā un ir piekritīgs izskatīšanai saskaņā ar Fakultatīvo protokolu.

3.2. Ar 27. pantu saistīto tiesību baudīšana neaizskar dalībvalsts suverenitāti un teritoriālo integritāti. Tomēr kāds no indivīda tiesību aspektiem, kuras ir aizsargātas saskaņā ar šo pantu, piemēram, tiesības baudīt noteiktu kultūru, var būt saistīts ar dzīvesveidu, kas ir ciešā saiknē ar teritoriju un tās resursu izman-

tojumu. Šis apstāklis var būt īpaši nozīmīgs attiecībā uz to pamatiedzīvotāju kopieni locekļiem, kuri veido minoritāti.

4. Pakts nošķir arī tiesības, kas ir aizsargātas ar 27. pantu, no garantijām saskaņā ar 2.1. un 26. pantu. 2.1. pantā paredzētās iespējas baudīt visas Pakta noteiktās tiesības bez diskriminācijas attiecas uz visiem valsts teritorijas ietvaros vai tās jurisdikcijā esošajiem indivīdiem neatkarīgi no tā, vai tie pieder pie kādas no minoritātēm vai nepieder. Turklāt 26. pants atsevišķi paredz tiesības uz vienlīdzību likuma priekšā, vienlīdzīgu likuma aizsardzību un nediskrimināciju attiecībā uz valstu piešķirtajām tiesībām un uzliktajiem pienākumiem. Tas reglamentē visu tiesību īstenošanu neatkarīgi no tā, vai tās aizsargā Pakts, kuras valsts tiesību akti piešķir savā teritorijā vai jurisdikcijā esošajiem cilvēkiem neatkarīgi no tā, vai tie pieder vai nepieder 27. pantā norādītajām minoritātēm. Dažas dalībvalstis, kas uzstāj, ka tajās nepastāv diskriminācijas uz etniskuma, valodas vai reliģijas pamata, kļūdaini apgalvo, izmantojot vienīgi šo pamatojumu, ka tajās nav minoritāšu.

5.1. Termins, kas lietoti 27. pantā, norāda, ka personas, ko paredzēts aizsargāt, ir tās, kuras pieder pie kādas grupas, un kuras vieno kopīga kultūra, reliģija un/vai valoda. Šie termini arī norāda, ka indivīdiem, kurus paredzēts aizsargāt, nav obligāti jābūt dalībvalsts pilsoņiem. Šīnī ziņā būtiskas ir arī saistības, kas izriet no 2.1. panta, jo saskaņā ar šo pantu dalībvalstij ir jānodrošina, lai Pakta aizsargātās tiesības ir pieejamas visiem valsts teritorijas ietvaros un tās jurisdikcijā esošajiem indivīdiem, izņemot tiesības, kuras tieši paredzēts piemērot attiecībā uz pilsoņiem, piemēram, politiskās tiesības saskaņā ar 25. pantu. Tāpēc dalībvalsts nevar ierobežot 27. pantā noteikto tiesību piemērošanu, attiecinot šīs tiesības vienīgi uz pilsoņiem.

5.2. Pakta 27. pants piešķir tiesības personām, kas pieder pie dalībvalstī "eksistējošām" minoritātēm. Ņemot vērā šajā pantā paredzēto tiesību raksturu un apjomu, nav svarīgi precizēt vārda "eksistēt" ietverto pastāvīguma pakāpi. Šīs tiesības nozīmē vienkārši to, ka pie attiecīgajām minoritātēm piederošajiem cilvēkiem nedrīkst liegt tiesības kopā ar citiem savas minoritātes grupas pārstāvjiem baudīt savu kultūru, praktizēt savu reliģiju un runāt savā valodā. Šie indivīdi var nebūt valsts pavalstnieki vai pilsoņi, tāpat tie var nebūt arī valsts pastāvīgie iedzīvotāji. Tādējādi dalībvalstī ieceļojušiem viesstrādniekiem un pat

tūristiem, kas dalībvalstī veido šādu minoritāti, nevar aizliegt īstenot šīs tiesības. Lai varētu sasniegt šos mērķus, valsts teritorijā viņiem, tāpat kā jebkuram citam individam, ir arī vispārējās tiesības, piemēram biedrošanās, pulcēšanās un vārda brīvība. Etniskas, reliģiskas un lingvistiskas minoritātes pastāvēšana noteiktā dalībvalstī ir atkarīga nevis no šīs dalībvalsts lēmuma, bet gan ir jānosaka, balstoties uz objektīviem kritērijiem.

5.3. Pie lingvistiskas minoritātes piederību cilvēku tiesības lietot savu valodu savā starpā vai nu privāti, vai publiski, atšķiras no citām valodas tiesībām, kas ir aizsargātas Paktā. It īpaši tās ir jānošķir no vispārējām tiesībām uz vārda brīvību, ko aizsargā 19. pants. Pēdējās ir pieejamas visām personām, neatkarīgi no tā, vai tās pieder vai nepieder pie kādas no minoritātēm. Turklāt tiesības, ko aizsargā 27. pants, ir jānošķir no atsevišķajām tiesībām uz tulkojuma saņemšanu, kuras Pakta 14.3. (f) pants piešķir apsūdzētām personām gadījumos, ja šīs personas nesaprot vai nespēj runāt tiesvedībā lietotajā valodā. Pakta 14.3. (f) pants nekādos citos apstākļos nepiešķir apsūdzētām personām tiesības tiesas procesa laikā lietot valodu vai runāt sevis izvēlētajā valodā.

6.1. Lai gan 27. pants ir izteikts negatīvā formā, tas tomēr atzīst "tiesību" pastāvēšanu un pieprasa, lai šīs tiesības netiktu liegtas. No tā izriet, ka dalībvalstij ir pienākums nodrošināt, lai šo tiesību pastāvēšana un īstenošana būtu aizsargāta pret to atņemšanu vai pārkāpšanu. Tādēļ jāveic pozitīvi aizsardzības pasākumi ne tikai pret pašas dalībvalsts likumdošanas, tiesu varas vai administratīvo iestāžu rīcību, bet arī pret rīcību, ko dalībvalstī veikušas citas personas.

6.2. Lai gan 27. panta aizsargātās tiesības ir individuālas tiesības, tās ir atkarīgas arī no minoritātes grupas spējas saglabāt savu kultūru, valodu un reliģiju. Tādējādi var būt vajadzīgi arī pozitīvi pasākumi no valsts puses, lai aizsargātu minoritātes identitāti un tās locekļiem piekrītošās tiesības baudīt un attīstīt savu kultūru, valodu un praktizēt savu reliģiju kopā ar citiem savas grupas locekļiem. Šai sakarā jāievēro, ka šādiem pozitīviem pasākumiem jāatbilst Pakta 2.1. un 26. panta noteikumiem, gan saistībā ar attieksmi pret dažādām minoritātēm, kā arī attieksmi pret personām, kas pieder tām, un pret pārējo iedzīvotāju daļu. Tomēr ciktāl šo pasākumu mērķis ir labot apstākļus, kuri traucē vai mazina iespēju baudīt 27. pantā garantētās tiesības, tie saskaņā ar Paktu, balstoties uz pamatotiem un objektīviem kritērijiem, var noteikt leģitīmas atšķirības starp grupām.

7. Attiecībā uz 27. panta aizsargāto kultūras tiesību īstenošanu Komiteja atzīmē, ka kultūra izpaužas daudzās formās, to skaitā īpašā dzīvesveidā, kas ir saistīts ar zemes resursu izmantošanu, jo sevišķi iedzimto tautu gadījumā. Šīs tiesības var ietvert tādas tradicionālas darbības kā zvejošanu vai medīšanu un tiesības dzīvot ar likumu aizsargātos rezervātos. Šo tiesību īstenošanai var būt vajadzīgi pozitīvi juridiski aizsargpasākumi un pasākumi, kuru mērķis ir nodrošināt minoritāšu kopienų pārstāvju efektīvu līdzdalību viņus ietekmējošo lēmumu pieņemšanā.

8. Komiteja atzīmē, ka neviena no tiesībām, kuras aizsargā 27. pants, nedrīkst leģitīmi tikt īstenota tādā veidā vai apjomā, kas neatbilst citiem Pakta noteikumiem.

9. Komiteja secina, ka 27. pants attiecas uz tiesībām, kuru aizsardzība uzliek dalībvalstīm īpašus pienākumus. Šo tiesību aizsardzība ir vērsta uz attiecīgo minoritāšu kultūras, reliģijas un sociālās identitātes izdzīvošanu un nepārtrauktas attīstības nodrošināšanu un tādējādi bagātina sabiedrības pamatus kopumā. Tādējādi Komiteja atzīmē, ka šīs tiesības ir jāaizsargā kā tādas un tās nevar tikt jauktas ar citām individuālajām tiesībām, kuras uz ikvienu un visiem attiecinā Paktā. Tādēļ dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt, lai šo tiesību īstenošana tiktu pilnībā aizsargāta, un savos ziņojumos tām ir jānorāda pasākumi, kurus tās šai nolūkā ir pieņēmušas.

9. RESURSI UN KONTAKTI

Apvienotā Eiropas Padomes – Eiropas Savienības programma

"Mazākumtautības Eiropā"

Eiropas Komisija un Eiropas Padome kopīgi ir nodibinājušas programmu "Mazākumtautības Eiropā". Šī kopīgā programma ir radīta kā 1997. gada oktobra Eiropas Padomes dalībvalstu valstu un valdību vadītāju otrā samītā pieņemtā rīcības plāna turpinājums. Sākotnējā Eiropas Komisijas un Eiropas Padomes kopīgā programma ar nosaukumu "Mazākumtautības Viduseiropas valstīs" tika īstenota laikā no 1996. gada otrā pusgada līdz 1998. gada sākumam, un tās uzdevums bija atbalstīt Stabilitātes paktu. Ņemot vērā pirmās kopīgās programmas panākumus, laika posmā no 1999. gada janvāra līdz 2000. gada jūnijam tika uzsākta otra šāda programma, kurai bija četri aspekti: tā bija pieejama visām Eiropas Padomes dalībvalstīm un kandidātvalstīm; tās pamatā bija tematiska pieeja (plašsaziņas līdzekļi, izglītība, piedalīšanās lēmumu pieņemšanas procesos utt.); tā ietvēra apakšreģionālus vai divpusējus projektus; un tā paredzēja mazākumtautību pārstāvju lielāku līdzdalību. Pagaidām nav zināms, vai šī programma tiks ieviesta atkārtoti. Informāciju var iegūt: *Council of Europe, Directorate of Human Rights, Minorities Unit, F-67075 Strasbourg Cedex, France; telefons: (33) (0) 3 90-21-49-05; fakss: (33) (0) 3 88-41-27-93.*

EDSO institūcijas un ar tām saistītās organizācijas, kas nodarbojas ar minoritāšu jautājumiem vai konfliktu risinājumiem

EDSO demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs
Office for Democratic Institutions and Human Rights Organization on Security and Cooperation in Europe
 Krucza 36/Współna 6 (3rd floor)
 00-522 Warsaw 53
 POLAND
 Telefons: +48-22-625 70 40
 Fakss: +48-22-625 43 57
 E-pasts: office@odihhr.osce.waw.pl

EDSO Augstais komisārs mazākumtautību jautājumos
OSCE High Commissioner on National Minorities
 P.O. Box 20062
 2500 EB - The Hague
 NETHERLANDS
 Telefons: +31-70-312 55 00
 Fakss: +31-70-363 59 10
 E-pasts: hcnm@hcnm.org

EDSO Konfliktu novēršanas centrs
OSCE Conflict Prevention Center
 Karntnerring 5-7, 4th Floor
 1010 Vienna
 AUSTRIA
 Telefons: +43-1 51 436 122
 Fakss: +43-1 51 436 96

Starpternisko attiecību fonds
Foundation on Inter-Ethnic Relations
 Prinsessegracht 22
 2514 AP The Hague
 NETHERLANDS
 Telefons: +31-70-363-6033
 Fakss: +31-70-346-5213

Baltijas jūras valstu padome
 Komisārs demokrātisku institūciju un cilvēktiesību, tai skaitā pie mazākumtautībām piederošu personu tiesību jautājumos
Council of Baltic Sea States
Commissioner on Democratic Institutions and Human Rights, including the Rights of Persons belonging to Minorities
 Amagertorv 14
 DK-1160 Copenhagen
 Telefons: +45 3391 2288
 Fakss: +45 3391 2296
<http://www.cbss-commissioner.org/>
 E-pasts: mail@cbss-commissioner.org

Ar Eiropas Padomi saistītas organizācijas, kas risina lingvistisko minoritāšu jautājumus

Eiropas Padome
Cilvēktiesību ģenerāldirektorāts
Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību sekretariāts
Council of Europe
Directorate General of Human Rights – DG II
Secretariat of the Framework Convention for the Protection of National Minorities and of the DH–MIN
F – 67075 Strasbourg Cedex, FRANCE
Telefons: +33 (0) 3 88 41 29 63
Fakss: +33 (0) 3 88 41 27 93

Regīna Jensdotira (Regina Jensdottir), administratore
Eiropas Harta par reģionālajām vai minoritāšu valodām
Eiropas Padome
European Charter for Regional or Minority Languages
Council of Europe
Strasbourg CEDEX 67075, FRANCE
Telefons: + 33 3 88 41 22 25
Fakss: + 33 3 88 41 27 84
E-pasts: regina.jensdottir@coe.int

Stabilitātes pakts Dienvidaustrumu Eiropai
Darba grupa 1, cilvēktiesības un mazākumtautības
Stability Pact for Southeastern Europe
Working Table 1 Human Rights and National Minorities
Rue Wiertz 50
1050 Brussels, BELGIUM
Telefons: +32 2 401 8700
Fakss: +32 2 401 8712
http://www.stabilitypact.org

Starpvaldību ekspertu komiteja jautājumos, kas ir saistīti ar mazākumtautību aizsardzību

[Piezīme: tās darbība kopš 1999. gada marta ir apturēta līdzekļu trūkuma dēļ]

Eiropas Padome
Cilvēktiesību ģenerāldirektorāts
Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību sekretariāts
Intergovernmental Committee of Experts on Issues Relating to the Protection of National Minorities (DH–MIN)
Council of Europe
Directorate General of Human Rights – DG II
Secretariat of the Framework Convention for the Protection of National Minorities and of the DH–MIN
F – 67075 Strasbourg Cedex, FRANCE
Telefons: +33 (0) 3 88 41 29 63
Fakss: +33 (0) 3 88 41 27 93

Cilvēktiesību komisāra birojs
Eiropas Padome
Office of the Commissioner for Human Rights
Council of Europe
F–67075 STRASBOURG CEDEX
FRANCE
Fakss: 33 (0) 3 90 21 50 53
E-pasts: commissioner.humanrights@coe.int

Ar Eiropas Savienību saistītas organizācijas, kas risina lingvistisko minoritāšu jautājumus

MERCATOR–izglītība
MERCATOR–Education
Fryske Akademy
Doelestrjitte 8
8911 DX Ljouwert
NETHERLANDS
Telefons: +31-58-13-14-14
Fakss: +31-58-13-14-09

MERCATOR–likumdošana
MERCATOR–Legislation
CIEMEN
Pau Claris, 106, 1er 1a
E–08009 Barcelona
SPAIN
Telefons: +34-3-302-01-44
Fakss: +34-3-412-08-90

MERCATOR–plašsaziņas līdzekļi
MERCATOR–Media
Prifysgol Cymru
Aberystwyth SY23 2AU
Cymru (UK)
44 1970 622533/6
fakss: 44 1970 622190
E-pasts: merc@aber.ac.uk

Eiropas mazāk lietoto valodu birojs
European Bureau for Lesser Used Languages
Dublin Office
10 Sriid Haiste Kocht.
IRL – Baile Itha Cliath 2
IRELAND
Telefons: (+353 1) 661 22 05
Fakss: (+353 1) 676 68 40
E-pasts: eblul@indigo.ie

Nevalstiskās un pētījumu organizācijas, kas var atbalstīt minoritāšu tiesību projektus

Konstitucionālās un juridiskās politikas institūts
Constitutional & Legal Policy Institute (COLPI)
Nidor u. 11, 4th floor
1051 Budapest
HUNGARY

Telefons: (36 1) 327 3102
Fakss: (36 1) 327 3103
E-pasts: colpi@osi.hu

Minoritāšu tiesību grupa
Minority Rights Group
379 Brixton Road
London SW9 7DE
UNITED KINGDOM
Telefons: +44-171-978-9498
Fakss: +44-171-738-6265
E-pasts: minority.rights@mrg.sprint.com

Eiropas mazākumtautību dokumentācijas un informācijas centrs
Direktors Panajotis Elias Dimitras
Centre for Documentation and Information of Minorities in Europe
(CEDIME)
Panayote Elias Dimitras, Director
P.O. Box 51 393
GR–14510 Kifisia
GREECE
Telefons: +30-4-62-0120;
Fakss: +30-1-807-5767
E-pasts: panayote@greekhelsinki.gr

Grieķijas Helsinku monitoringa un minoritāšu tiesību grupa
Greek Helsinki Monitor & Minority Rights Group
P.O. Box 51393
GR–14510 Kifisia
GREECE
Telefons: +30-1-620.01.20
Fakss: +30-1-807.57.67
E-pasts: office@greekhelsinki.gr

Starptautiskais etnisko minoritāšu un tautu centrs
Centre Internacional EscarrĪ per les Minories Etniques i les Nacions
Rocafort, 242 bis
08029 Barcelona (Catalunya)
SPAIN
Telefons: (Int+34+3) 444 38 00
Fakss: (Int+34+3) 444 38 09
E-pasts: ciemen@troc.es

Apdraudēto tautu asociācija
Associazione per i popoli minacciati
Casella postale 6282
50127 Firenze,
ITALY
Telefons/Fakss: =39-55-488600
E-pasts: apm-gfbv@ines.gn.apc.org

Apdraudēto tautu biedrība
Gesellschaft für bedrohte Völker (Society for Endangered Peoples)
Postfach/P.O.Box 2024
D 37010 Gottingen
GERMANY
Telefons: +49/(0)551 - 499 06 - 0
Fakss: +49/(0)551 - 580 28
E-pasts: info@gfbv.de

Organizācijas un centri, kas veic zinātniskus pētījumus valodas, minoritāšu vai etnisko attiecību jomā

Cilvēktiesību institūts
Institute for Human Rights
Abo Akademi University
Gezeliusgatan 2
FIN-20500
Turku/Abo
FINLAND

Telefons: +358-2-265-4260
Fakss: +358-2-265-4699

Starptautiskās migrācijas un etnisko attiecību pētījumu centrs
Centre for Research in International Migration and Ethnic Relations
Stockholm University
Stockholm
SWEDEN
Telefons: +46 (0)8 16 26 87
Fakss: +46 (0)8 15 67 20
E-pasts: Ceifo.editor@ceifo.su.se

Raula Valenberga Cilvēktiesību un humanitāro tiesību institūts
Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law
Stora Grabrodersgatan 17
P.O. Box 1155
S-221 05 Lund, SWEDEN
Telefons: +46 46-222 1200
Fakss: +46 46-222 1222

Eiropas Migrācijas un etnisko attiecību pētījumu centrs
European Research Centre on Migration and Ethnic Relations
Utrecht University
PO Box 80.140
3508 TC Utrecht
THE NETHERLANDS
Telefons: +31 - 30 253 92 12
Fakss: +31 - 30 253 92 80
E-pasts: ERCOMERsecr@fsw.ruu.nl

Eiropas Centrs mazākumtautību jautājumos
European Centre for Minority Issues (ECMI)
Schiffbrücke 12 (Kompagnietor)
D – 24939 Flensburg,
GERMANY
Telefons: +49 461-14 14 9 - 0

Fakss: +49 461-14 14 9 - 19

E-pasts: info@ecmi.de

Starptautiskā migrācijas organizācija

International Organisation for Migration

17 route des Morillons, P.O. Box 71

CH-1211 Geneva 19

SWITZERLAND

Telefons: +41.22/717 91 11

Fakss: +41.22/798 61 50

E-pasts: telex@geneva.iom.ch

Eiropas Etnisko, reģionālo un socioloģisko pētījumu centrs

European Center for Ethnic, Regional and Sociological Studies

Mladinska 9

SLO-62000 Maribor

SLOVENIA

Telefons: +38-62-221-709

Fakss: +38-62-222-240

Mazākumtautības un reģionālā autonomija

Eiropas Akadēmija

Ethnic Minorities and Regional Autonomy

European Academy

Weggensteinstraße 12a

39100 Bolzano, ITALY

Telefons: + 39 471 306190

Fakss: +39 471 306199

e-pasts info@eurac.edu

Starptautiskā cilvēktiesību politikas padome

International Council on Human Rights Policy

Thomas Clarkson House

The Stableyard

Broomgrove Road

London SW9 9TL

UNITED KINGDOM

Telefons: +44 171 733 7592

Fakss: +44 171 733 7594

E-pasts: InternationalCouncil_sw@compuser.com

Etnisko pētījumu institūts

Institute for Ethnic Studies

Erjavceva 26

SI-1000 Ljubana

SLOVENIA

Telefons: 386-61-210-823

Fakss: 386-61-210-964

Virtuālā interneta resursu bibliotēka par nacionālajām un etniskajām

minoritātēm Viduseiropā un Austrumeiropā, un bijušajā PSRS

Virtual Library of Internet resources on national and ethnic minorities in

Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union

Local Government and Public Service Reform Initiative

P.O.Box 10/27

1525 Budapest 114

HUNGARY

Telefons: (36-1) 327-3104

Fakss: (36-1) 327-3105

E-pasts: lgprog@osi.hu

Noderīgi informācijas avoti internetā

Eiropas minoritāšu dokumentācijas un informācijas centrs

Centre for Documentation and Information of Minorities in Europe:

<http://www.greekhelsinki.gr>

Starptautiskais etnisko minoritāšu un tautu centrs

Centre Internacional Escarrí per a les Minories Etniques i Nacionals:

<http://www.partal.com/ciemen/english/index.html>

Starptautiskais valodu attīstības pētījumu centrs
Centre international de recherche en aménagement linguistique:
<http://www.ciral.ulaval.ca/alx/amlxmonde/europe/europeacc.htm>

Katalonijas Valodas politikas komisija:
Comissió de Política Lingüística in Catalonia: <http://www.ub.es/cpl/cpl.htm>

Baltijas jūras valstu padomes komisārs demokrātisku institūciju un cilvēktiesību, tai skaitā pie mazākumtautībām piederošu personu tiesību jautājumos
Commissioner of the Council of the Baltic Sea States on Democratic Institutions and Human Rights, including the Rights of Persons belonging to Minorities:
<http://www.cbss-commissioner.org/>

Konstitucionālās un juridiskās politikas institūts
Constitutional & Legal Policy Institute (COLPI): <http://www.osi.hu/colpi/>

Eiropas mazāk lietoto valodu birojs
European Bureau for Lesser Used Languages: <http://www.eblul.org/>

Eiropas Centrs minoritāšu jautājumos
European Centre for Minority Issues (ECMI): <http://www.ecmi.de/>

Eiropas mazākumtautību valodas
European Minority Languages:
http://www.smo.uhi.ac.uk/saoghal/mionchanain/Failte_en.html

Eiropas tautu federālā apvienība
Federalist Union of European Nationalities: <http://www.fuen.org>

Apdraudēto tautu biedrība
Gesellschaft für bedrohte Völker (Society for Threatened Peoples):
<http://www.gfbv.de/>

Grieķijas Helsinku monitoringa un minoritāšu tiesību grupa
Greek Helsinki Monitor & Minority Rights Group – Greece:
<http://www.greekhelsinki.gr>

Valsts zinātnisko pētījumu padomes pētījumu grupa 1178 “Tiesības, kultūras, valodas”
Groupement de recherches 1178 du Conseil national de recherche scientifique "Droit, Cultures, Langues": <http://www.u-paris10.fr/gdr1178/>

Universitātes praktiskās valodniecības institūts
Institut Universitari de Lingüística Aplicada (IULA):
<http://www.iula.upf.es/defecte.htm>

Starptautiskā migrācijas organizācija
International Organization for Migration:
<http://www.iom.ch/gov/>

Eiropas valodas nākotnē
Language Futures Europe:
<http://web.inter.nl.net/users/Paul.Treanor/eulang.html>

MERCATOR – izglītība
MERCATOR – Education: <http://www.mercator-education.org>

MERCATOR – tiesības un valodas likumdošana
MERCATOR – Law & Linguistic Legislation:
<http://www.troc.es/ciemen/mercator/index-gb.htm>

MERCATOR – plašsaziņas līdzekļi
MERCATOR – Media: <http://www.aber.ac.uk/~merwww/>

MINELRES (Minoritāšu elektroniskie resursi – Austrumeiropa un Viduseiropa)
MINELRES (Minority Electronic Resources – Eastern and Central Europe):
<http://www.riga.lv/minelres/>

Minoritāšu tiesību grupa
Minority Rights Group: <http://www.minorityrights.org>

EDSO Augstais komisārs mazākumtautību jautājumos
OSCE High Commissioner on National Minorities: <http://www.osce.org/hcnm/>

Terralingua

Terralingua: <http://cougar.ucdavis.edu/nas/terralin/>

UNESCO Sociālo pārmaiņu vadības (MOST) informācijas apmaiņas centrs
valodas tiesību jautājumos

UNESCO MOST Clearing House Linguistic Rights:

<http://www.unesco.org/most/ln1.htm>

Kalifornijas Universitātes Lingvistisko minoritāšu pētījumu institūts (UC
LMRI)

University of California Linguistic Minority Research Institute (UC LMRI):

<http://lmrinet.gse.ucsb.edu>

Virtuālā interneta resursu bibliotēka par nacionālajām un etniskajām
minoritātēm Viduseiropā un Austrumeiropā, un bijušajā PSRS

Virtual Library of Internet resources on national and ethnic minorities in
Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union:

<http://www.osi.hu/lgi/ethnic/weblibrary/index.html>

Ziņojumi un citi dokumenti

Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs, KONSOLIDĒTS EDSA
CILVĒKA DIMENSIJAS SEMINĀRA KOPSAVILKUMS PAR
MAZĀKUMTAUTĪBU JAUTĀJUMU IZPĒTI ATSEVIŠĶOS GADĪJUMOS:
POZITĪVIE REZULTĀTI, VARŠAVA, 1993. GADA 24. – 28. MAIJS

<http://www.osce.org/odihr/docs/minor-93.htm>

ZIŅOJUMS PAR PIE MAZĀKUMTAUTĪBĀM PIEDEROŠU PERSONU
TIESĪBĀM VALODAS JOMĀ EDSO ZONĀ, 1999

http://www.osce.org/hcnm/documents/reports/linguistic_rights/index.htm

PARAUGS IESNIEGUMAM ANO CILVĒKTIESĪBU KOMITEJAI

UN Human Rights Committee

c/o Centre for Human Rights

United Nations' Office

8–14 avenue de la Paix

1211 Geneve 10, SWITZERLAND

Tēma: iesniegums saskaņā ar pirmo fakultatīvo Starptautiskā pakta par
pilsoniskajām un politiskajām tiesībām protokolu

1. Informācija par iesnieguma autoru

Uzvārds _____ vārds (vārdi) _____

Pilsonība _____ nodarbošanās _____

Dzimšanas datums un vieta _____

Adrese konfidenciālas informācijas apmaiņai (ja atšķiras no pašreizējās adrese)

Iesniedz iesniegumu kā:

(a) _____ cietušais

(b) _____ cietušā nozīmēts pārstāvis/juriskonsults

(c) _____ cits

Ja Jūs esat norādījuši (c), iesnieguma iesniedzējam ir jāpaskaidro:

(i) Kāds ir iesniedzēja sakars ar cietušo (piem., ģimenes saites vai cita veida
personiskas attiecības ar par cietušo uzskatīto personu) _____

(ii) Kāpēc cietušais pats nav bijis spējīgs vērsties ar iesniegumu: _____

Ar cietušo nesaistīta trešā puse nevar griezties ar iesniegumu cietušā vārdā.

2. Informācija par cietušo uzskatīto personu (personām), ja tā (tās) nav iesnieguma iesniedzējs:

Pilsonība _____ nodarbošanās _____

Dzimšanas datums un vieta _____

Pašreizējā adrese vai atrašanās vieta: _____

3. Precizēt, kādi SPPPT panti ir pārkāpti / vai ir izsmelti visi nacionālie tiesību aizsardzības līdzekļi / izmantotas citas starptautiskās procedūras _____

SPPPT un pirmā fakultatīvā protokola dalībvalsts nosaukums, pret kuru ir vērsti šis iesniegums: _____

SPPPT pants(i), kurus uzskata par pārkāptiem: _____

Pasākumi, kas veikti, lai izsmeltu nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus; vērtšanās tiesās vai pie citām valsts iestādēm, kad tas noticis, kādi ir bijuši rezultāti (ja iespējams, iekļaut visu attiecīgo tiesu vai administratīvo lēmumu kopija: _____

Ja visi nacionālie tiesību aizsardzības līdzekļi nav tikuši izsmelti, paskaidrot, kāpēc: _____

Vai lieta ir bijusi iesniegta izskatīšanai, izmantojot citu starptautisku izmeklēšanas vai noregulēšanas procedūru? Ja tā ir noticis, kad tas ir bijis un kādi ir bijuši rezultāti? _____

4. Prasības fakti

Detalizēts faktu apraksts par iespējamo pārkāpumu (pārkāpumiem) (tai skaitā norādot attiecīgos datumus) _____

Iesniedzēja paraksts: _____

Datums: _____

Konstitucionālās un juridiskās politikas institūts
Constitutional and Legal Policy Institute (COLPI)
Nidoru 11
1051 Budapest, Hungary
Telefons: +(36-1) 327-3102
Fakss: + (36-1) 327-3103
Internetā: <http://www.osi.hu/colpi>